

KAZALO

PREDGOVOR	1
NAMEN	2
POMEN BLIŽNJE REKREACIJE	2
ANALIZA RAVNANJA V PROSTEM ČASU KOT INFORMACIJSKA PODLAGA ZA IZLOČANJE REKREACIJSKIH OBMOČIJ	2
PROSTORSKO PLANIRANJE BLIŽNJE REKREACIJE	2
VLOGA DRŽAVE	3
SPLOŠNE TEŽNJE PRI UDEJSTVOVANJU V PROSTEM ČASU	4
SPREMENJENO VREDNOTENJE PROSTEGA ČASA	4
TEŽNJE PO INDIVIDUALIZACIJI IN MULTIFUNKCIONALNEM PREŽIVLJANJU PROSTEGA ČASA	9
METODOLOŠKI PROBLEMI PRI VKLJUČEVANJU REKREACIJE V PROSTORSKO PLANIRANJE	10
IZHODIŠČA PROUČEVANJA BLIŽNJE REKREACIJE	11
OSNOVNI POJMI: PROSTI ČAS, REKREACIJA, BLIŽNJA REKREACIJA	11
METODOLOGIJA PROUČEVANJA	13
<i>Metodološko-vsebinski okvir proučevanja</i>	13
<i>Osnovne značilnosti vzorca</i>	14
REZULTATI ANKETE O UDEJSTVOVANJU PREBIVALCEV LJUBLJANE, MARIBORA, KRANJA, KOPRA IN PTUJA V PROSTEM ČASU	15
UDEJSTVOVANJE V PROSTEM ČASU	15
<i>Prosti čas med tednom</i>	15
Pogostnost udejstevovanja zunaj doma	15
Dejavnosti v prostem času v poletni polovici leta (od začetka marca do konca oktobra).....	16
Dejavnosti v prostem času v zimski polovici leta (od začetka novembra do konca februarja)	19
<i>Prosti čas ob koncu tedna</i>	20
Pogostnost udejstevovanja.....	20
Dejavnosti v prostem času ob koncu tedna v poletni polovici leta (od začetka marca do konca oktobra).....	22
Dejavnosti v prostem času ob koncu tedna v zimski polovici leta (od začetka novembra do konca februarja).....	24
Ciljna območja bližnje rekreacije	27
<i>Razdalja potovanj bližnje rekreacije ob koncu tedna</i>	31
POVEZANOST UDEJSTVOVANJA Z NEKATERIMI SOCIALNODEMOGRAFSKIMI ZNAČILNOSTMI	32
POČITNIŠKA STANOVANJA KOT UČINEK BLIŽNJE REKREACIJE	42
RAZMERJA MED REKREACIJSKIM UDEJSTVOVANJEM IN POKRAJINO	45
SKLEP	53
LITERATURA	54

PREDGOVOR

Publikacija o bližnji rekreaciji prebivalcev Slovenije vsebuje del rezultatov raziskovalne naloge "Prostorska zasnova rekreacije", ki je med letoma 1995 in 1998 potekala v okviru Inštituta za geografijo v Ljubljani. Projekt je financiralo Ministrstvo za okolje in prostor, Urad Republike Slovenije za prostorsko planiranje.

Rezultati naloge so bili namenjeni oblikovanju prostorske zasnove rekreacije z usmeritvami in pogoji za njeno uresničevanje. Poseben, ožji vsebinski segment naloge, katerega rezultate posredujemo v tem prispevku, pa je bil usmerjen v empirično proučevanje pristočasnih navad prebivalcev slovenskih mest. Spoznanja o ravnanju ljudi v prostem času sodijo po sodobnih metodoloških izhodiščih med temeljne strokovne podlage pri opredeljevanju prostorskih zahtev rekreacije.

Zaradi pomanjkljivih indikatorjev o ravnanju v prostem času smo za potrebe naloge med prebivalci mest Ljubljane, Maribora, Kranja, Kopra in Ptuja izvedli posebno anketo. Njena izvedba je terjala nezavidljiv organizacijski napor, ki ga je prevzela Marija Močivnik, dipl. geogr. Soočenje z našo anketo ugotovljenih rezultatov s tujimi je na podlagi obširnega kataloga predvsem evropskih avtorjev opravil mag. Dejan Cigale, dipl. geogr., in skušal pri tem ugotoviti analogna razmerja in razločke. Posebej velja tukaj omeniti tudi prispevek Matjaža Skobirja, dipl. ing. računalništva, predvsem pri predstavitvi računalniško oblikovanih grafičnih rezultatov.

Delo, ki je objavljeno v tej publikaciji, je torej plod raziskovalne skupine.

NAMEN

Pomen bližnje rekreacije

Težišče raziskovanj o udejstvovanju v prostem času je bilo v Sloveniji dosedaj usmerjeno zlasti v tisti del, ki se veže na tako imenovani počitniški ali dopustniški prosti čas.

Drugim oblikam preživljanja prostega časa, to je bližnji rekreaciji med delovnim tednom oziroma v prostem času po vsakdanjem delu, s katero se ukvarjamo predvsem v kraju bivanja, ter o izletniški rekreaciji, ki se veže na prosti čas ob koncu tedna in ob praznikih in jo izvajamo tudi v okolici kraja bivanja, je bila posvečena le skromna pozornost.

V zadnjih letih opravljene raziskave so pokazale, da je postalo tudi udejstvovanje v prostem času med tednom in ob koncu tedna pomembno za prostorski razvoj in da zato zasluži posebno proučevalno pozornost.

Predstavljena vsebina temelji na:

- izsledkih proučevanja prostočasnega ravnanja na podlagi anketiranja prebivalcev Ljubljane, Maribora, Kranja, Kopra in Ptuja
- ugotovitvah iz domače in tuje literature, ki se nanašajo na prostorske vidike udejstvovanja v prostem času.

Analiza ravnanja v prostem času kot informacijska podlaga za izločanje rekreacijskih območij

Kakšen pomen ima pravzaprav raziskovanje bližnje rekreacije za prostorsko planiranje? Empirično proučevanje tega pojava osvetljuje in opozarja na:

- značilnosti rekreacijskega ravnanja in njegove motive
- dejavnosti v prostem času in njihove prostorske zahteve, zlasti glede pokrajinskih struktur in infrastrukture, na katere so vezane
- intenziteto in pogostnost udejstvovanja
- prostor bližnje rekreacije posameznih mest oziroma poselitvenih območij z identifikacijo ciljnih območij.

Navedena spoznanja so podlaga za ugotavljanje potreb po **naravnih in infrastrukturnih pogojih za prostočasne dejavnosti**, še posebej tiste, ki so **vezane na pokrajino** in njen **rekreacijski potencial**.

Prostorsko planiranje bližnje rekreacije

Prostorsko planiranje rekreacije se na državni, regionalni in občinski ravni uveljavlja na podlagi spoznanj:

- Da so številne rekreacijske dejavnosti zaradi socialne vloge ali množičnosti pomembna in drugim prostorsko relevantnim funkcijam enakovredna dejavnost. S tem je treba tudi njene prostorske zahteve **vključevati** oziroma upoštevati v prostorskih planih in jih usklajevati z drugimi funkcijami prostora.

- Da so številne rekreacijske dejavnosti vezane na odprto pokrajino in odvisne od njenih naravnih ali kulturnih prvin. Odprta pokrajina s svojo rekreacijsko ustreznostjo pomeni **rekreacijski potencial**, ki ga je treba **varovati** in **negovati** tudi z instrumentarijem prostorskega planiranja in urejanja.
- Da rekreacija, tako kot druge človekove dejavnosti, z različnimi **obremenitvami** ogroža okolje, pa naj bo z rekreacijsko infrastrukturo ali s samo rekreacijsko dejavnostjo. Prostorski posegi zaradi gradnje površinsko ali tehnično čedalje bolj zahtevne rekreacijske infrastrukture zadevajo tudi prostorsko planiranje in urejanje, ki mora s prostorskimi pogoji skrbeti za čim manjše obremenjevanje okolja in racionalno rabo prostora. To je posebej pomembno zato, ker se številne rekreacijske dejavnosti in njihova infrastruktura vežejo na sorazmerno naravna in **ekološko občutljiva pokrajinska območja** (npr.: visokogorski svet, vodne površine in obvodna zemljišča, nerodovitni svet kot so skalne stene, soteske) (Jeršič, 1996).

Vloga države

Ob navedenih spoznanjih se zastavlja še vprašanje: Ali se mora s prostorskim planiranjem rekreacije ukvarjati tudi država?

Poseganje države na to področje lahko utemeljimo z naslednjimi argumenti:

- Rekreacija v odprti pokrajini lahko povzroča socialne probleme. Z vključitvijo rekreacije v tržno gospodarstvo se pokrajina tudi trži (prodaja). S tem se posamezni deli pokrajine in njihov rekreacijski potencial, ki naj bi pripadal skupnosti, lahko privatizira, dostop do njega ter njegovo uživanje (javnosti) pa se lahko s tem onemogoči (npr. onemogočanje dostopa do morske obale ter jezerskih in rečnih bregov). Ker brez državne podpore ni mogoče zagotoviti uživanja naravnega rekreacijskega potenciala, je naloga države, da varuje, pa tudi opremlja posamezne pokrajinske dele kot **javno rekreacijsko dobro**.
- Rekreacija v odprti pokrajini lahko, kot je bilo že prej omenjeno, obremenjuje naravo in pokrajino. S tem se lahko poškodujejo ali uničujejo naravne dobrine skupnega pomena (npr.: z onesnaževanjem voda, uničevanjem biotopov, ogrožanjem naravnih zdravilnih sredstev, t.j. termalnih izvirov). **Varovanje in racionalna raba naravnih virov**, ki so ogroženi tudi zaradi same rekreacije, sodi prav tako med naloge države.

Skupni delovni teden	delovni teden (letni)	delovni teden (letni)	delovni teden (letni)
214 delovnih dni	228 delovnih dni	200 delovnih dni	208 delovnih dni
91 prostih dni	177 prostih dni	194 prostih dni	200 prostih dni

SPLOŠNE TEŽNJE PRI UDEJSTVOVANJU V PROSTEM ČASU

Udejstvovanje v prostem času se oblikuje pod vplivom naslednjih splošnih teženj:

- obseg in delež **prostega časa** se pri večini ljudi povečujeta;
- narašča individualna **mobilnost**;
- za preživljanje prostega časa namenjajo ljudje čedalje več finančnih **sredstev**;
- dejavnosti v prostem času so čedalje bolj **razvejene**;
- povečuje se povpraševanje po možnostih za rekreacijo **na prostem** v tako imenovani odprti pokrajini oziroma "v naravi" kot tudi v rekreacijskih oziroma prostočasnih **objektih**.

Navedene težnje seveda veljajo za gospodarsko sorazmerno razvite države, še posebej tiste, ki so prešle iz sekundarne oziroma industrijske v terciarno oziroma postindustrijsko razvojno fazo.

Spremenjeno vrednotenje prostega časa

Skrajšanje dnevnega, tedenskega in življenjskega delovnega časa in s tem povezano podaljševanje prostega časa pobuja tudi spremembe pri načinu preživljanja prostega časa. Te navade se oblikujejo tudi pod vplivom **novih vrednot**.

Število dopustniških dni se je v zahodnoevropskih državah, kjer jih je bilo leta 1950 povprečno 12, do leta 1990 povečalo na 31. Teh 31 dni pomeni, da ljudje kar šest tednov niso na delovnem mestu. S skrajšanjem delovnega časa med tednom se je v omenjenem času občutno povečalo tudi število prostih dni ob koncu tedna.

Medtem ko je v petdesetih letih delovni čas še dominiral, se je zdaj težišče že preneslo na prosti čas. Delež prostega časa med letom je narastel s 1600 ur letno (1950) (nasproti 2700 uram delovnega časa) na sedanjih 2100 ur (in 2000 ur delovnega časa) (Freyer, 1990).

1950	1970	1990	2010
šestdnevni delovni teden	petdnevni delovni teden	petdnevni delovni teden	štiridnevni delovni teden
48-urni delovni teden	42-urni delovni teden	38-urni delovni teden	32-urni delovni teden
279 delovnih dni	238 delovnih dni	200 delovnih dni	165 delovnih dni
86 prostih dni (dopust, prazniki, nedelje)	127 prostih dni	165 prostih dni	200 prostih dni

Ob sočasnem naraščanju osebnega dohodka in prostega časa so pomembne tudi **spremembe pri vrednotah**. Po empiričnih raziskavah je čutiti naslednje težnje:

a) prosti čas ni več samo čas za počitek in obnavljanje moči, temveč tudi čas, namenjen **osebnemu razvoju in samouresničevanju**.

Hkrati se v prostem času povečuje oziroma narašča:

b) želja po **doživljanju in uživanju**

c) želja po ohranitvi **zdravja** oziroma telesnih in duševnih zmogljivosti

d) želja po uživanju narave in naraščanje občutljivosti do okolja

e) zadovoljstvo posameznikov tudi z umetnim pristočasnim okoljem in tehnično rekreacijsko infrastrukturo (Kirstges, 1992).

Pod a) Pomen prostega časa se povečuje

V osemdesetih letih se je v razvitih državah odnos do prostega časa postopoma spremenil. Pred tem je bil prosti čas za večino ljudi, kot nasprotje delovnemu življenju, namenjen predvsem obnovi telesnih in duševnih moči, v zadnjem času pa za mnoge postaja čedalje bolj samostojno življenjsko področje, ki jim služi predvsem za **samouresničevanje** in **samorazvoj**. Sprememba je torej potekala od pretežno rekreacijsko usmerjenega prostega časa (obnavljanje telesnih in duševnih moči) v petdesetih letih, prek porabniško naravnane faze (prosti čas kot poraba nematerialnih in materialnih pristočasnih dobrin) v sedemdesetih letih, do močno **doživljajsko** usmerjene faze v osemdesetih letih. To je mogoče razložiti s tem, da zaradi nezadostnih možnosti za lastno kreativnost in iniciativnost, pa naj bo v šoli oziroma pri izobraževanju ali v poklicnem življenju, narašča **potreba po doživljanju v prostem času**. Prav tako je opazno naraščanje pripravljenosti za **aktivnejšo porabo prostega časa**.

Povečan pomen prostega časa v razvitih evropskih državah je razviden iz odnosa do dela in do prostega časa. V Nemčiji so glede na ta odnos ugotovili naslednje skupine prebivalstva:

- Skupina z **delovno** naravnanim dojemanjem življenja, pri kateri dela prost čas služi predvsem obnovi delovnih moči (leta 1985 okrog 10 - 20 odstotkov vsega prebivalstva).
- Skupina s pretežno **hedonističnim** pogledom na življenje, pri kateri se je življenjsko težišče prestavilo v prosti čas. Za to skupino je značilen izrazito instrumentalen (delo je sredstvo za življenje, ne pa smisel) odnos do poklicnega dela (leta 1985 okrog 60 odstotkov vsega prebivalstva).
- Skupina z **integriranim** odnosom do dela in prostega časa, pri kateri naj bi bil vsakdanjik zapolnjen s smiselnim poklicnim delom, vendar pa naj bi bilo na voljo tudi čim več prostega časa za dejavnosti, ki bogatijo človekov osebni razvoj (leta 1985 okrog 20 - 30 odstotkov vsega prebivalstva) (Institut für Freizeitwirtschaft, 1988; Romeiss-Stracke, 1985).

Pod b) Naraščanje pomena doživljanja in uživanja

Želja po veselju in uživanju življenja ima neposredne posledice za rekreacijo (in turizem). Uživanje, doživljanje in veselje med prostim časom je protiutež poklicnemu svetu. Čutni užitki, na primer dobra jed ali učinek lepe pokrajine, so v zadnjih letih nenehno pridobivali na pomenu. Naraščajoča usmerjenost k doživetjem se kaže v povečani želji: spoznati nove stvari, doživeti in se (na)učiti. Nagnjenje k pravim (npr. jadranje s padalom, športno plezanje) ali simuliranim (npr. plavanje v umetno ustvarjenem subtropskem okolju) pustolovščinam, omejeni nevarnosti in preračunanemu tveganju narašča. Prosti čas ponuja v tem pogledu možnost za "izstop iz časa".

Izrazito rast zaznamuje tako sveženj hedonističnih motivov "sprememba / doživetje / družabnost / uživanje / dobro počutje". Po raziskavi nemškega "Studienkreis für Tourismus" izkazujejo v letih 1973 - 1990 močno rast tudi naslednja pričakovanja:

- dobro jesti

- pustiti se razvajati, si nekaj privoščiti, uživati
- veliko doživeti, doživeti spremembo
- imeti veliko zabave (Kirstges, 1992).

Te hedonistične potrebe igrajo ravno pri rekreaciji (in turizmu) pomembno vlogo. Prosti čas se čedalje bolj razvija v čas doživetij. Še posebej pri mlajših generacijah (14 do 34 let) je najbolj razločno izražena težnja po več osebnega doživljanja. Sveženj motivov "sprememba / doživetje / družabnost / užitek / dobro počutje" dobiva pri njih izstopajoč položaj.

Vendar je treba posebej opozoriti, da je doživetje subjektivna zadeva. Medtem ko je za nekoga izlet na sredozemsko obalo in plažo že dovolj veliko doživetje, potrebuje nekdo drug bolj "pustolovski" prosti čas, da zadovolji svojo potrebo po doživetjih. Poleg tega je videti, da tiči za prizadevanji po več pristočasnih doživetjih v veliko primerih še želja po prestižu, kar pomeni izkazati se pred drugimi, in to s posebnim udejstvovanjem (npr. lov, alpinizem, plezanje) ali s posebno opremo (npr. z lastništvom gliserja).

Pod c) Poglobljanje zavesti o pomembnosti ohranitve zdravja ter telesne in duševne dejavnosti

Tudi usmerjenost k večji športnorekreativni dejavnosti je v zadnjih letih dobila večji pomen.

Veliko dejstev govori v prid tezi, da se bo v prihodnosti dominanten motiv "rekreacija / mir" spremenil v sveženj motivov, katerega vsebina bo mešanica naslednjih elementov:

- sonce, mir, narava
- stiki, kontrast, udobje
- zabava, prostost, dejavnost (Kirstges, 1992).

Ta razvoj zrcali splošno težnjo v razvitih državah. Pri športnih dejavnostih je spekter izvajanih dejavnosti v zadnjih letih postal občutno širši. Prej skoraj neznane dejavnosti so čedalje bolj priljubljene (npr. kajakaštvo, potapljanje, gorsko kolesarjenje). Nekoč ekskluzivne dejavnosti so se med prebivalstvom močno razširile (npr. tenis, golf, jahanje).

Ravno pri najbolj razširjenih športnih zvrsteh se kaže, da pri mnogih ljudeh stopa v ospredje veselje do športno-igralnega udejstvovanja in ne toliko športni dosežki. V devetdesetih letih lahko pri številnih športnih zvrsteh ugotavljamo nadaljnjo rast števila aktivnih. Prav športne zvrsti, ki jih označujeta visoka doživljajska vrednost in bivanje v naravi (golf, windsurfing, hoja in tek na smučeh), izkazujejo v zadnjih dveh desetletjih visoko stopnjo rasti.

Za novejšo razvojno težnjo pri športni rekreaciji sta značilni naslednji dve smeri:

- kvantitativno naraščanje povpraševanja in čedalje večja raznolikost dejavnosti
- povečane zahteve po kakovostnejši ponudbi (Dick A., 1991).

V gospodarsko razvitih državah so čedalje pomembnejše vrednote: dejavnost, zmogljivost, zdravje, samozavest, "biti fit"! Skladno s pozitivnim vrednotenjem lastnosti, ki jih izražajo našete besede, imata športna dejavnost in gibanje, povezana z zabavo in druženjem, čedalje več privrženecv.

Skladno s tem so zanimive naslednje spremembe:

- **Nove športno-rekreacijske dejavnosti:** Pomembne spremembe se v zadnjih letih kažejo v porajanju in širjenju novih oblik "pristočasnega športa". Nova oblika se pogosto uveljavi z novim športnim orodjem (npr. gorsko kolo, roller, jadralno padalo, odporen čoln za plovbo po divjih vodah, potapljaška obleka) ali z novo ponudbo storitev (npr. tečaj

aerobike, možnost izposoje plovil, organizirani spusti po divjih vodah). Ob tem je značilno, da nove športne opreme na trg pogosto ne pošiljajo veliki, temveč manjši izdelovalci športne opreme.

- Značilno je, da v **čedalje krajših presledkih** nastajajo **nove dejavnosti**, od katerih lahko nekatere v kratkem času pritegnejo širok krog ljudi. Primeri takih dejavnosti iz zadnjih let so: kolesarjenje z gorskimi kolesi, kajakaštvo, prosto plezanje, tenis, fitnes...
- **Notranja diferenciacija znotraj tradicionalnih športnih dejavnosti:** Znotraj posameznih športov se oblikujejo nove specifične oblike. Značilna primera sta alpsko smučanje, ki se je pričelo cepiti na več posebnih dejavnosti (deskanje na snegu, smučanje zunaj utrjenih prog, smučanje v telemarku), ter alpinizem, ki se je razcepil v klasični alpinizem, prosto plezanje, plezanje po ledu in plezanje po umetnih stenah.
- **Razvoj iz enosezonskih v celoletne športe:** Posamezne, nekdanje le na poletni čas omejene športne dejavnosti, je s posebno športno opremo ali v pokritih infrastrukturnih objektih mogoče izvajati vse leto. Potapljaške obleke so na primer omogočile celoletno deskanje, kanuistiko in rafting ter plavanje po mrzlih kanjonih. Tenis, squash, jahanje in številni drugi športi so z gradnjo pokritih igrišč postali neodvisni od vremena. V skrajnih primerih se predstavljajo v dvorane tudi športi, nekdanje navezani le na naravo, kot sta na primer plezanje in deskanje.
- **Širitev športov, vezanih na naravo:** Kljub težnji po prestavljanju nekaterih športov v pokrite prostore pa se porajajo tudi nove ali širijo tradicionalne dejavnosti, navezane na odprto pokrajino. Takšni primeri so zlasti turno smučanje, plezanje, jadrnanje na vodi, jadrnanje s padali, čolnarjenje na divjih vodah, hoja in tek na smučeh, potapljanje, gorsko kolesarjenje (Agricola S., Taube R. 1990).
- **Razvoj luksuznih in modnih športov:** Nekatero športno dejavnosti se uveljavljajo zaradi svoje ekskluzivnosti oziroma prestižnosti. Gre za dejavnosti, ki posamezniku pomenijo možnost za osebno uveljavljanje oziroma izkazovanje. V ta sklop sodijo dejavnosti, ki terjajo razmeroma visoke stroške za opremo ali najem infrastrukture in ustrezno okolje. Značilni primeri so trenutno zlasti golf, motorni navtični šport in lov na redko divjad. Vendar ob tem ne gre spregledati, da lahko nekatere izmed takih, to je sprva prestižnih dejavnosti, z dvigom življenjske ravni ali z znižanjem cen storitev (na primer z izposajo plovil v navtičnem turizmu) postanejo sčasoma tudi razmeroma množične.

V katero smer se bo razvijal dinamičen trg prostega časa, ni mogoče jasno predvideti, saj so stremeljenja po novem, po novih idejah in stvareh izredno dinamična. Po mnenju številnih avtorjev bo v prihodnje čedalje bolj očitna težnja po iskanju dejavnosti, ki bodo dajale močno doživljanje. To smer utemeljujejo s tem, da številni delavci zaradi dela, ki ga opravljajo sede, niso telesno izmučeni, pač pa so "lačni" doživetij, ki jim jih lahko ponudijo tudi priljubljene športnorekreacijske dejavnosti. Gre za dejavnosti, ki posamezniku ne omogočajo le regeneracije telesnih ali duševnih moči, temveč tudi družabnost in socialne stike, uživanje različnih dražljajev okolja (na primer doživljanje privlačne pokrajine, klimatskih dražljajev), pa tudi socialno samopotrjevanje (na primer z opremo, z oblačili, z druženjem v določeni socialni skupini z enakimi ali podobnimi interesi) (Agricola S., Taube R., 1980).

Pod d) Večje zanimanje za uživanje narave in naraščajoča občutljivost do okolja

Prijazno okolje je eden pomembnih dejavnikov pri udejstvovanju v prostem času. Številne dejavnosti prostega časa so vezane na intaktno naravo in okolje (kakovost zraka, kakovost vode itd.) in pokrajinsko privlačnost. Na to vpliva tudi to, da se je v zadnjih letih povečala občutljivost prebivalstva glede obremenitev okolja.

Zato se po izsledkih številnih raziskav krepi tudi skupina tistih, ki žele svoj prosti čas izkoristiti za pasivne (na primer ogledovanje narave, poležavanje, posedanje) ali aktivne oblike rekreacije na prostem, v **neposrednem stiku z naravo**. F. Romeiss-Stracke meni, da je "hrepenenje" po naravi pogojeno s socialno-psihološkimi nagibi, ki jih spodbujata tveganje in negotovost v sodobnem načinu življenja. V tej zvezi naj bi bila narava "zanesljiva" konstanta, ki številnim ljudem omogoča čustveno uravnovešanje. Avtorica utemeljuje to mnenje z ugotovitvijo, da so številna mesta zelo dobro opremljena z možnostmi za preživljanje prostega časa, vendar se navzlic temu število potovanj iz mest v prostem času ne zmanjšuje. Kajti mesta, še posebej večja, ne omogočajo doživljanja narave, ali pa le v omejenem obsegu (Romeiss-Stracke F., 1990).

Veliko ljudi se torej želi ukvarjati z dejavnostmi, ki so vezane na naravo, vendar pa ta zanje ni samo ustrezen prostor za izvajanje določene dejavnosti, temveč tudi za globlje doživljanje. Zato je za številne dejavnosti, kot so gornišstvo, izletništvo, sprehodi v naravi, taborjenje, pikniki v naravi, športni ribolov, hoja in tek na smučeh, kajakaštvo, turno smučanje, jadranje in gorsko kolesarjenje, temeljnega pomena **intaktna** - to je **sorazmerno naravna ali prijazna**, bolje rečeno netehnizirana in razmeroma prvobitna ali negovana kulturna pokrajina.

V novejšem času se, kot kažejo empirične raziskave, povečuje občutljivost ljudi do okolja. Vendar se hkrati kaže še vedno močna diskrepanca med verbalno izraženim izjasnjevanjem za prijazno in zdravo okolje ter dejanskim ravnanjem ljudi. Lastna odgovornost in pripravljenost posameznikov na spremembe njihovega obnašanja, ki bi pripomogle k ustreznjšemu okolju, še niso prišle močnejše do izraza. Na primer: ljudje se niso pripravljene odreči uporabi osebnega avtomobila, želijo razmeroma visoko stopnjo razkošja tudi v gorah. Vendar je očitno (Opaschowski H.W. 1991), da se bo čedalje več ljudi želelo rekreirati oziroma preživljati svoje počitnice v kakovostnem okolju. Vendar pa za mnoge ljudi to ne pomeni v razmeroma naravnem okolju in brez udobja, temveč v infrastrukturo opremljeni pokrajini.

Pod e) Naraščajoče zadovoljevanje segmenta povpraševalcev z umetnim okoljem

Težnje po boljši kakovosti se ne kažejo samo v zahtevah po prijaznem okolju, temveč tudi v večanju povpraševanja po tehničnih objektih za prosti čas, po njihovi dovršenosti, ki zagotavlja zadovoljivo udobje.

Del ljudi daje prednost udobju in s tem grajenemu okolju pred naravnim. V zvezi s to težnjo nemški raziskovalec H.W. Opaschowski zastavlja provokativno vprašanje: Ali se bodo ljudje, predvsem zaradi udobja, namesto s pravo naravo v prihodnosti zadovoljili kar s "kuliso narave"? Avtor ugotavlja, da se velik del ljudi v anketah zavzema za neokrnjeno naravo, vendar se rekreirajo v pozidani ali celo degradirani pokrajini. Meni, da številni ljudje sploh niso sposobni neposredno in globlje doživljati naravo, saj jim za njeno uživanje zadošča že bežen razgled na morje, jezero ali gore. Mnogi se zadovoljijo le s pogledom na naravo, saj je resnični stik z njo lahko povezan z neudobjem in naporom (na primer hoja v gore). Zato veliko ljudi uživa naravo le z balkona, sedežnice ali iz avta.

Primeri kažejo tudi, da se del ljudi ne zadovolji le s pogledom na naravo, temveč da jo "degradirajo v kuliso". Tak primer so smučarji, ki najraje smučajo po nedotaknjenih snežnih strminah in se s tem namenom prepeljejo na vrhove s helikopterjem, ne glede na hrup in smrad. To naj bi dokazovalo, da most med rekreacijskimi željami, kakršne kažejo ankete, in dejanskim ravnanjem v prostem času še ni "zgrajen". Zato se zgoraj omenjeni avtor sprašuje: "Ali bodo umetne lagune, palme, otoki in slapovi, to je nekakšna psevdonarava s klimatskimi napravami, dobili domicil?" Pri tem se opira na primere, kot so "Center Parcs", razsežni, rekreaciji namenjeni kompleksi, ki omogočajo preživljanje prostega časa v

kopališkem raju pod steklom, s tropsko temperaturo, brez vetra in z vedno toplo vodo. Podobni primeri so tudi klimatizirane dvorane z različnimi tehnično dovršenimi napravami za fitnes.

Težnje po individualizaciji in multifunkcionalnem preživljanju prostega časa

Doživljajska in hedonistična usmerjenost, ki smo jo obravnavali, je povezana tudi z naraščajočo individualizacijo. Z večanjem splošne izobrazbene ravni in informiranosti prebivalstva je nastala tudi želja razlikovati se od drugih, biti "pravi individuum", dvigniti se nad množico. Prostočasni nagibi postajajo čedalje bolj individualizirani, tako da standardne množične oblike preživljanja prostega časa ne zadovoljujejo individualnih potreb. Uresničitev lastnih potreb in interesov je za nekatere posameznike čedalje pomembnejša. Zato se pomemben del prebivalcev želi v prostem času ukvarjati z nečim, kar jih resnično veseli. Okrepljena želja po spontanosti in individualni kreativnosti vodi k zavračanju etabliranih institucij.

Ta težnja po individualizaciji udejstvovanja v prostem času pa terja čedalje bolj razvejeno in fleksibilno ponudbo za prosti čas. Kajti zaradi individualizacije se oblikujejo čedalje bolj heterogene in manjše skupine s specifičnimi potrebami. Poleg individualizacije pa je opazna še težnja, ki je prišla do izraza zlasti v devetdesetih letih in jo lahko imenujemo trend k multifunkcionalnemu preživljanju prostega časa. Del prebivalstva se v prostem času ne želi omejiti samo na eno, temveč želi užiti raznovrstna oziroma različna doživetja. Zato morajo organizatorji ponuditi možnost za multifunkcionalno oblikovanje prostega časa.

METODOLOŠKI PROBLEMI PRI VKLJUČEVANJU REKREACIJE V PROSTORSKO PLANIRANJE

V zadnjih letih se čedalje bolj poudarja potreba po "ekološko usmerjenem prostorskem planiranju", kar pomeni, da naj bi se pri odločitvah o rabi prostora upoštevali tudi potencialni ekološki učinki. V okviru medsektorskega oziroma bolje rečeno nadsektorskega usklajevanja, kar naj bi bila ena najpomembnejših nalog prostorskega planiranja, je potrebno medsebojno koordinirati interese različnih sektorskih, t.j. področnih planiranj. To koordinacijsko vlogo prostorskega planiranja pa je mogoče uveljavljati le, če so v postopek planiranja vključene vse prostorsko relevantne dejavnosti (oziroma funkcije prostora).

Za področje "rekreacija" v nasprotju z drugimi prostorsko relevantnimi funkcijami oziroma dejavnostmi ni posebej organizirane službe in skupnosti, zato je ta sektor prepuščen številnim posamičnim nosilcem planiranja. Ne glede na omenjeno organizacijsko pomanjkljivost je zaradi zagotovitve celovitega planiranja rekreacije treba pridobiti osnovne podlage, ki omogočajo vključevanje rekreacije v planiranje. Ker ni posebne strokovne službe, ki bi delovala za celotno področje rekreacije, niti delovnega telesa, ki bi ga sestavljali vsi, ki zastopajo prostorske zahteve oziroma potrebe po rekreaciji, je strokovne podlage treba pridobiti s pomočjo posebnih raziskav.

Strokovna podlaga, ki lahko v okviru prostorskega planiranja služi za oblikovanje ciljno usmerjenih ukrepov, naj bi vsebovala zlasti:

- analize o sedanjem rekreacijskem ravnanju oziroma o rekreacijskih navadah prebivalcev planiranega prostora s predvidevanji o smereh njihovega nadaljnjega razvoja;
- analize o pokrajinskem rekreacijskem potencialu s predlogi za izločanje rekreacijskih površin; pri tem gre lahko poleg opredeljevanja prednostnih rekreacijskih območij, to je tistih z visoko rekreacijsko ustreznostjo, še za možnost ločevanja specifičnih območij, kot so na primer:
 - območja rekreacijske preobremenjenosti oziroma zasičenosti;
 - območja za intenzivno rekreacijsko rabo (rekreacija, ki terja zahtevnejšo infrastrukturo);
 - območja za mimo rekreacijsko rabo (cone "miru").

Naloga regionalno-prostorskega planiranja je namreč tudi izločiti prednostna rekreacijska območja ter oblikovati restriktivne norme, negovalne in razvojne ukrepe za njihovo varovanje ali preurejanje.

V pričujočem besedilu je obravnavan prvonavedeni vsebinski sklop, to so rekreacijske navade v okviru tako imenovane bližnje rekreacije.

IZHODIŠČA PROUČEVANJA BLIŽNJE REKREACIJE

Osnovni pojmi: prosti čas, rekreacija, bližnja rekreacija

Posebno obrazložitev namenjam (v uvodnem delu) pojmom prosti čas, rekreacija in bližnja rekreacija, ki jih uporabljamo v nadaljnjem besedilu. Pri omejitvi tako imenovanih "prostočasnih" in rekreacijskih dejavnosti namreč naletimo na pomisleke, ki jih vzbuja prav nejasnost oziroma nedodelanost obeh pojmov.

Definicije pojma prosti čas temeljijo pretežno na vsebini in omejitvi nasproti delovnemu času. Za uporabo v sklopu prostorskega proučevanja je priporočljiva ožja omejitev pojma, ki obsega samo tisti prosti čas, ki ga namenjamo za "priljubljene" dejavnosti. To so po raznih raziskavah le dejavnosti rekreacijske in razvedrilne narave ter tiste, ki zadovoljujejo osebne interese posameznika in jih ta doživlja kot "prostočasne". Pri členitvi namreč naletimo na težave, ki jih lahko osvetlimo z naslednjimi primeri. Za nekatere ljudi so določene dejavnosti neprijetna obveznost (na primer delo na vrtu, nakupovanje, igranje z otrokom), za druge pa prijetna sprostitev. Zato je "pravi prosti čas" subjektiven in odvisen od osebnega odnosa posameznika do določene dejavnosti (Freizeitlexikon, 1986).

V nasprotju s pojmom prosti čas je besedo **rekreacija** nekoliko lažje definirati. Na splošno pomeni rekreacija obnavljanje psihičnih in fizičnih moči ljudi, ki so ogrožene ali izrabljene zaradi enostranskih obremenitev. Gre torej za dejavnosti, s katerimi se ukvarjamo zaradi sprostitve in zdravja, pa naj bo z uravnovešenjem med delom in počitkom (posedanje, ležanje), s spremembo okolja, ki vpliva na doživljanje in duševno razpoloženje ter z dejavnostmi s katerimi krepimo telesne moči (na primer s športom). Poleg tega lahko telesne in duševne moči obnavljamo tudi z dražilnimi vplivi nekaterih naravnih sredstev, na primer z vodo in podnebjem. Po mnenju številnih avtorjev je lahko rekreacija vsaka dejavnost, ki omogoča kompenzacijo.

Glede na to, koliko prostega časa imajo zaposleni ljudje na voljo za te dejavnosti, razlikujemo:

- dejavnosti med tednom, ki so vezane pretežno na stanovanje oziroma dom, na bližino doma ali območje kraja bivanja
- dejavnosti ob koncu tedna in praznikih, ki jih pogosto izvajamo tudi zunaj kraja bivanja, to je v njegovi okolici
- dejavnosti v počitniškem prostem času, vezane na dopust, ki traja več dni ali celo tednov; praviloma ga preživljamo v turističnih območjih s posebej ugodnimi možnostmi za določene dejavnosti (na primer za smučanje, jadrnanje, plavanje in čolnarjenje) (Ruppert K., Maier J., 1970).

Seveda so meje med posameznimi obravnavanimi vrstami rekreacije marsikje zabrisane. Rekreacija v okolici doma skoraj neopazno prehaja v rekreacijo v izletniških območjih (na primer izletniška območja v neposredni bližini mesta), pa tudi območja izletniške in dopustniške rekreacije se pogosto prekrivajo. V nekaterih primerih so posamezni izletniški in dopustniški cilji posameznih oseb isti (na primer nekateri ob koncu tedna obiščejo območje, ki si ga kasneje izberejo tudi za kraj preživljanja dopusta). Posamezne vrste rekreacije se med seboj pomembno razlikujejo zaradi razpoložljivega prostega časa in zahtev po različni kakovosti okolja in s tem povezanega doživetja. Pri tem je pomembna predvsem razlika med počitniško in drugimi vrstami rekreacije (Cigale, 1998).

Pri opredeljevanju bližnje rekreacije se je sicer treba zavedati številnih podobnosti s počitniško rekreacijo, kljub temu pa obstajajo določene posebnosti, ki upravičujejo njeno ločeno obravnavo. Za prostorsko planiranje je zanimivo predvsem to, da so s tem povezane tudi drugačne oblike vedenja pri večini ljudi. Poti do ciljnih območij so pri počitniški rekreaciji praviloma daljše, načini preživljanja prostega časa deloma drugačni, posameznik je ponavadi pripravljen porabiti več denarja, časa in energije, kar na različne načine, posredno in neposredno, vpliva tudi na pokrajino, kjer se določena vrsta rekreacije odvija (Cigale, 1998). Posebej pomembno pa je, da se počitniška rekreacija praviloma navezuje na pokrajino z relativno visoko ustreznostjo za rekreacijo na prostem, medtem ko pridejo za bližnjo rekreacijo v poštev tudi pokrajinska območja z razmeroma majhno pokrajinsko primernostjo.

Če je rekreacija samo ena od oblik preživljanja prostega časa, se zastavlja vprašanje, katere dejavnosti lahko štejemo med prostočasne in katere med rekreacijske.

Načeloma bi lahko med pomembnejše **skupine prostočasnih dejavnosti** šteli naslednje dejavnosti: uporaba medijev (na primer gledanje TV, branje), telesno gibanje, razne terapije, igre in zabave ter komuniciranje, namenjeno sprostitvi in družabnosti, obiskovanje prireditev, delo na vrtu in vrtičku, družbeno-politični angažma ter ukvarjanje z različnimi hobiji (branje, ročno delo, zbirateljstvo, ukvarjanje z živalmi in drugo).

Med rekreacijske dejavnosti pa po definiciji štejemo tiste, ki so namenjene, kot je bilo že poprej omenjeno, obnovi telesnih in duševnih moči. Toda ali nima velik del v zgornjem odstavku omenjenih dejavnosti vsaj deloma tudi takega pomena? Ponovno lahko ugotovimo, da je meja med rekreacijskimi in prostočasnimi dejavnostmi pogosto nejasna. Zato ni presenetljivo, da se pojma "prosti čas" in "rekreacija", zlasti v študijah, ki se nanašajo na planiranje, pogosto uporabljata kot sinonima.

Naše raziskovanje se je nanašalo na dejavnosti, ki jih ne moremo povsem enačiti z rekreacijo. Prav tako pa v proučevanje nismo zajeli vseh dejavnosti prostega časa, saj, kot rečeno, meje med dejavnostmi prostega časa in drugimi funkcijami človekovega delovanja pri številnih ljudeh ni mogoče ostro ločiti. V prostem času se ljudje pač ukvarjajo s številnimi dejavnostmi, ki jih ni mogoče natančno uvrstiti niti v prosti čas niti v delo, oskrbovanje, izobraževanje ali družbenopolitično življenje. Tudi pri nekaterih rekreacijskih aktivnostih smo v podobni zadregi. Tako je lahko na primer za nekoga delo v vinogradu rekreacija, hkrati pa tudi dejavnost, ki mu služi za oskrbovanje. Pri nekaterih dejavnostih lahko pri posamezniku sili rekreacijska komponenta v ospredje, pri drugih pa se meša z nerekreacijskimi funkcijami (Jeršič M., 1985) (npr.: ogledovanje izložb, nakupovanje, delo na vrtu, vrtičku ali v vinogradu).

V svoji raziskavi torej **uporabljamo pojma prosti čas in rekreacija**, čeprav se zavedamo, da je meja med nekaterimi rekreacijskimi in "prostočasnimi" dejavnostmi ter nekaterimi drugimi dejavnostmi večkrat nejasna .

Poleg navedenih dveh pojmov uporabljamo pri proučevanju vplivnih območij migracij v prostem času tudi oznako "**prostor bližnje rekreacije**". Ta pojem se je v tuji strokovni literaturi uveljavil za označevanje prostora, v katerem prebivalstvo določenega mesta ali skupine sosednih mest redno potuje (migrira) in se zadržuje zaradi preživljanja prostega časa oziroma rekreiranja. Po drugi definiciji gre za območje, ki je zaradi svoje pokrajinske privlačnosti in infrastrukturne opremljenosti poglobljen cilj migracij v prostem času med tednom, ob koncu tedna in med prazniki.

Sam pojem "bližnja rekreacija" pa pomeni oblike preživljanja prostega časa (oziroma oblike rekreacije) zunaj stanovanja, ki so prostorsko omejene na prostor bližnje rekreacije (Freizeitlexikon, 1986).

Metodologija proučevanja

Zanimanje za bližnjo rekreacijo se je v Evropi razmahnilo v šestdesetih letih, ko je z naraščajočo motorizacijo, podaljšanjem prostega časa in izboljšanjem življenjskega standarda bližnja rekreacija postala množična in je terjala tudi praktične ukrepe zlasti v okviru prostorskega načrtovanja.

Metodološko-vsebinski okvir proučevanja

Pri raziskovanju ravnanja v prostem času se lahko poslužimo naslednjih postopkov zbiranja podatkov:

- anketiranja v ciljnih območjih; anketo lahko izvajamo na parkiriščih, v gostinskih objektih, na posameznih točkah, kjer se zbirajo obiskovalci, v rekreacijskih objektih oziroma ob njih
- štetja vozil in anketiranja potnikov na posameznih cestnih odsekih med izhodiščnimi in ciljnimi območji.

Oba načina terjata izredno zahtevno organizacijo (na primer veliko anketarjev, ustavljanje je mogoče le posamezna vozila). Zato je tudi reprezentativno vrednost podatkov težko doseči.

Tretji način je

- anketiranje prebivalcev v izhodiščnih prostočasnih migracij, to je na njihovem domu. Z uporabo te oblike je najlažje zagotoviti reprezentativni izbor anketiranih oseb. Ker pa ima vsako naselje kot izhodišče teh migracij svoje vplivno območje za prosti čas, je treba pri prostorsko usmerjenem raziskovanju anketna vprašanja oblikovati za posamezna naselja, vključena v anketiranje. To še posebej velja za vprašanja, s katerimi želimo ugotoviti prostorske relacije, to je smeri in ciljna območja. Glede na to, da so pomembnejša izhodišča migracij v prostem času mesta, se zlasti zaradi omejenih finančnih sredstev anketiranje izvaja le med prebivalstvom izbranih, zlasti večjih mest. Za posamezna mesta ločeno anketiranje in analiziranje dobljenih kazalcev narekujejo tudi razlike v preživljanju prostega časa, ki se oblikujejo zaradi specifične pokrajinske ustreznosti v okolici posameznih mest.

Ankete, izvedene v izvornih območjih na podlagi reprezentativnih vzorcev, vsebujejo predvsem analizo strukture povpraševanja, zlasti intenzitete potovanj bližnje rekreacije, ugotavljanje priljubljenosti posameznih rekreacijskih dejavnosti in identificiranje ciljnih območij. Navedeno se običajno analizira še v odvisnosti od socio-demografskih značilnosti prebivalstva. Seznam prispevkov, ki obravnavajo te vidike, je izredno širok (npr. Albrecht, 1967; Ruppert in Maier, 1969; Ruppert in Maier, 1970; Eberle, 1976; Dach-Hamann, 1977; Kemper, 1977; Schnell, 1977; Kerstiens-Koeberle, 1979; Backé in Peyker, 1981; Kaminske, 1981; Harrison, 1983; Schnell, 1994; Schmidt, 1993 itd.).

V nasprotju s tem vsebujejo raziskave, izvedene na podlagi anket v ciljnih območjih, zlasti ugotovitve o strukturi rekreacijske ponudbe in intenzivnosti rabe rekreacijskih območij.

Upoštevaloč operativne možnosti proučevanja in raziskovalne smotre, ki sodijo v okvir zanimanja prostorskega planiranja, smo svojo pozornost usmerili v naslednje vidike proučevanja:

- a) Obseg populacije, vključene v bližnjo rekreacijo. Ta vidik zajema ugotavljanje intenzivnosti in pogostosti.

V tem okviru gre za ugotavljanje absolutnega števila in deleža prebivalstva posameznih mest, ki se redno, občasno, redko, torej bolj ali manj pogosto vključujejo v različne oblike bližnje rekreacije in hkrati delež oseb, ki pri tem sploh niso udeležene.

b) Prostorski obseg bližnje rekreacije, to je ugotavljanje vplivnih rekreacijskih območij okrog posameznih izhodišč (to je krajev stalnega bivanja).

Vplivna območja bližnje rekreacije so okrog posameznih mest različno obsežna, saj je njihov teritorialni obseg odvisen od razporeditve privlačnih pokrajinskih prvin, razvitosti rekreacijske infrastrukture, kakovosti prometnic in nekaterih drugih dejavnikov. Zato vplivna območja, kot kažejo primerjave med različnimi raziskavami, segajo v različno oddaljenost okrog izhodišč.

c) Usmerjenost migracij bližnje rekreacije. Gre za ugotavljanje najpomembnejših relacij rekreacijskega migriranja.

V ospredju je zanimanje za glavne ciljne lokacije, v katere se usmerjajo migracije bližnje rekreacije.

d) Vrste dejavnosti, s katerimi se ljudje ukvarjajo v okviru bližnje rekreacije.

V tem okviru je težiščno vprašanje: zakaj ljudje v prostem času odhajajo od doma in zunaj mesta, s čim se torej ob tem ukvarjajo. Namen tega ugotavljanja je identificirati dejavnosti, ki pobujajo v prostoru določene zahteve in učinke.

e) Pomen pokrajinskih prvin kot potenciala za bližnjo rekreacijo ter rekreacijskih objektov in naprav. Razmerja udeležencev do pokrajinskih prvin in rekreacijskih objektov so zelo različna. Zato sili v ospredje vprašanje, katere naravne in družbene sestavine pokrajine in kakšna infrastruktura je v ospredju pri rekreacijskem povpraševanju.

f) Odvisnost bližnje rekreacije od ekonomske, socialne, psihološke strukture prebivalstva. Različni vzorci obnašanja v prostem času so posledica številnih dejavnikov. Zato njihovo poznavanje lahko pripomore k objektivnejšemu sklepanju o predvidenem, to je bodočem ravnanju v prostem času (Jeršič, 1985).

Osnovne značilnosti vzorca

Osnovna populacija, zajeta v anketo, o kateri poročamo, so bili stalni prebivalci petih slovenskih mest: Ljubljane, Maribora, Kopra, Kranja in Ptuja. Z navedenim izborom smo v proučevanje vključili mesta, ki se med seboj razlikujejo po številu prebivalcev, po legi v pokrajinah z različno naravo in kulturo, rekreacijski ustreznosti in razvitosti infrastrukture za prosti čas.

Vzorec je temeljil na spolni in starostni sestavi prebivalcev omenjenih mest, starih več kot 16 let.

V Ljubljani je bilo anketiranih 800 prebivalcev, starejših od 16 let. Anketa, izvedena maja 1994, se je nanašala na ravnanje anketirancev od marca 1993 do aprila 1994.

V Mariboru, Kopru, Kranju in Ptuju je bilo v anketo vključenih skupno 1.500 oseb, njihovi odgovori pa so se nanašali na enoletno obdobje, od marca 1994 do aprila 1995. Anketni vprašalniki za Ljubljano in štiri druga mesta niso bili povsem enaki, zato tabelarično gradivo ni povsem poenoteno.

REZULTATI ANKETE O UDEJSTVOVANJU PREBIVALCEV LJUBLJANE, MARIBORA, KRANJA, KOPRA IN PTUJA V PROSTEM ČASU

Udejstvovanje v prostem času

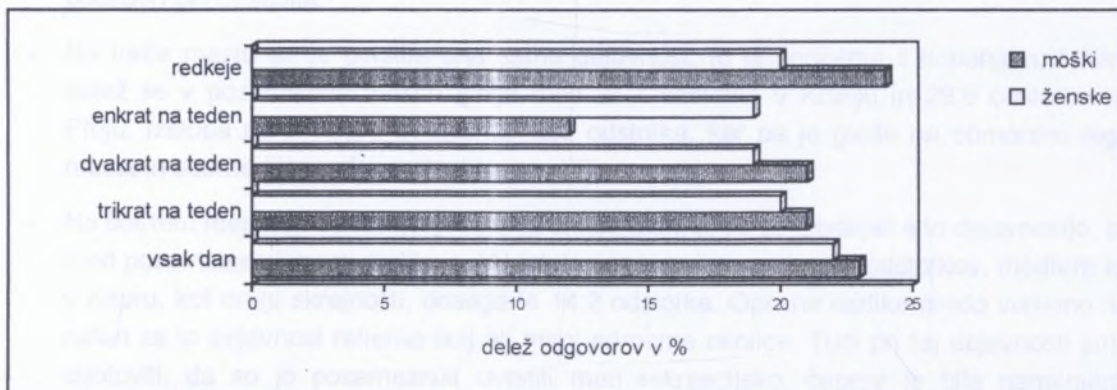
Prosti čas med tednom

Pogostnost udejstvovanja zunaj doma

Pogostnost preživljanja prostega časa zunaj doma je bila med populacijo obravnavanih mest zelo raznolika. Delež tistih, ki so bili zaradi priložnostnih nagibov med tednom zdoma le enkrat na teden ali še redkeje, je bil v: Mariboru 36,3-odstoten, Kranju 35,8-odstoten, Kopru 38,3-odstoten, Ptuj 41,2-odstoten in v Ljubljani 37,1-odstoten.

Na drugi strani pa je bila relativno močna skupina prebivalcev, ki je šla v prostem času pogosto od doma, to je od vsaj trikrat na teden do vsak dan. Delež te skupine je bil 40,6-odstoten v Ljubljani, 45,4-odstoten v Mariboru, 43,4-odstoten v Kranju, 41,0-odstoten v Kopru in 35,1-odstoten na Ptuj. Naznačena diametralnost kaže, da je za pomemben del prebivalstva dom, to je stanovanje, med tednom prevladujoč prostor za preživljanje prostega časa, medtem ko drugi del prebivalstva svoj prosti čas preživlja tudi zunaj doma.

Pogostnost preživljanja prostega časa med tednom zunaj doma*

* Skupni podatki za Maribor, Kranj, Koper in Ptuj.

Pogostnost preživljanja prostega časa med tednom zunaj doma

Frequency of outdoor recreation during a week

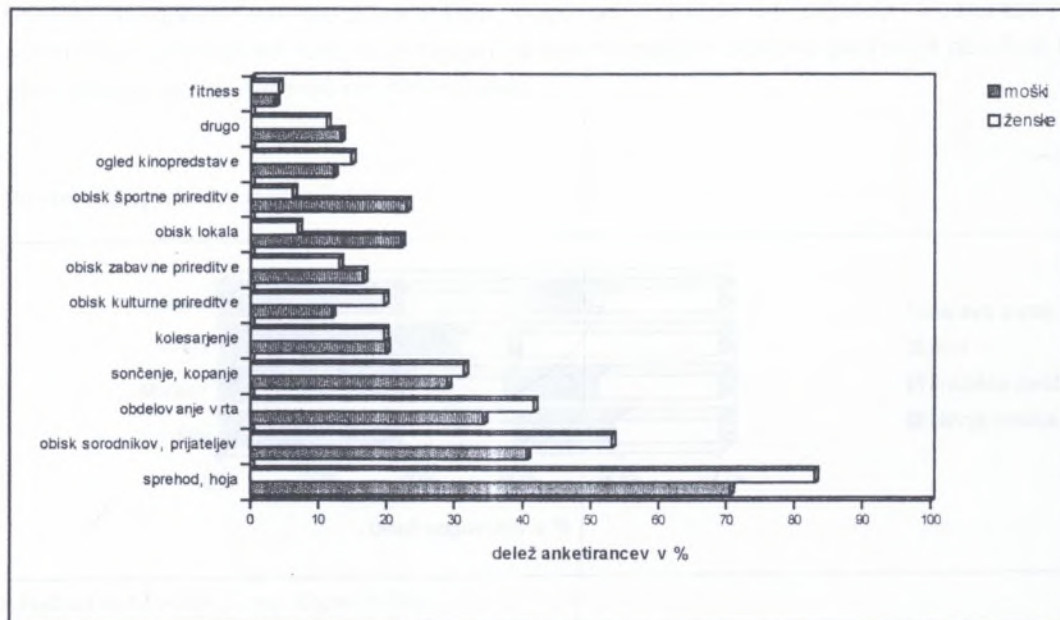
pogostnost Frequency	število odgovorov Number of answers					% anketiranih % of the people				
	Maribor	Kranj	Koper	Ptuj	skupaj	Maribor	Kranj	Koper	Ptuj	skupaj
vsak dan Every day	197	56	58	27	338	25.2	20.1	22.2	15.3	22.5
trikrat na teden 3-times	158	65	49	35	307	20.2	23.3	18.8	19.8	20.5
dvakrat na teden Twice	144	58	54	42	298	18.4	20.8	20.7	23.7	19.9
enkrat na teden Once	123	43	33	33	232	15.7	15.4	12.6	18.6	15.5
redkeje Less	161	57	67	40	325	20.6	20.4	25.7	22.6	21.7
skupaj Altogether	783	279	261	177	1500					

Dejavnosti v prostem času v poletni polovici leta (od začetka marca do konca oktobra)

Dejavnosti, s katerimi so se v prostem času zunaj doma med tednom, v topli polovici leta, ukvarjali anketiranci, so se razvrstile po pomembnosti v naslednje skupine:

- Na vrh se je uvrstil sprehod kot daleč najbolj množična oblika. Velika večina anketiranih je navedla kot poglavitno dejavnost prav sprehod: v Ljubljani 70,8 odstotka, v Mariboru 81,9 odstotka, Kranju 78,5 odstotka, Kopru 63,6 odstotka in na Ptujju 74,0 odstotka. Posebej moramo omeniti, da so številni anketiranci, kot so pokazala dodatna vprašanja, uvrstili med sprehod tudi hojo, ki ni imela le rekreacijskega namena. Na primer v trgovino in po drugih opravkih.
- V drugo skupino sta se uvrstila dva snopa dejavnosti: obisk sorodnikov, prijateljev in znancev ter obdelovanje vrta, vrtička ali drugega kmetijskega zemljišča. Prva skupina je bila nekoliko pomembnejša od druge, saj se je z njo ukvarjalo v Ljubljani 57,4 odstotka, v Mariboru 52,6 odstotka, v Kranju 39,8 odstotka, v Kopru 34,1 odstotka in na Ptujju 54,2 odstotka vprašanih. To seveda ni presenetljivo, saj je prva oblika, motivirana z željo po druženju in izmenjavi informacij, pri vrhu tudi po anketah v drugih evropskih mestih. Zanimiva pa je visoka uvrstitev dejavnosti, ki smo jih poimenovali kot obdelovanje vrta, vrtička ali drugega kmetijskega zemljišča. Velik delež te dejavnosti gre na račun dejstva, da se z njo v zadnjih letih ne ukvarjajo samo prebivalci, ki prebivajo v družinskih hišah, obdanih z vrtom, temveč tudi velik del tistih, ki stanujejo v večstanovanjskih blokih. Zato vrtičkarstvu kot pomembni prostorsko relevantni dejavnosti posvečamo v nadaljevanju še poseben del besedila.
- Na tretje mesto se je uvrstila ena sama dejavnost, to je sončenje s kopanjem, katere delež se v posameznih mestih giblje med 24,7 odstotka v Kranju in 29,9 odstotka na Ptujju. Izstopa pa v Kopru in sicer z 49,8 odstotka, kar pa je glede na obmorsko lego mesta in submediteransko podnebje razumljivo.
- Na četrtem mestu je kolesarjenje. Delež anketiranih, ki so se ukvarjali s to dejavnostjo, se med posameznimi mesti razlikuje. V Ljubljani in Kranju presega 23 odstotkov, medtem ko v Kopru, kot drugi skrajnosti, dosega le 14,2 odstotka. Opazne razlike gredo verjetno na račun za to dejavnost reliefno bolj ali manj primere okolice. Tudi pri tej dejavnosti smo ugotovili, da so jo posamezniki uvrstili med rekreacijsko, čeprav je bila namenjena predvsem vožnji po opravkih ali v šolo.
- Peto skupino spet oblikuje snop več dejavnosti, s katerimi se je v posameznih mestih ukvarjalo od 13 do 20 odstotkov vprašanih. V to skupino so se uvrstili: obisk lokala, ogled kinopredstave, obisk zabave, ogled kulturne ali športne prireditve.
- Naslednje mesto je pripadlo "nakupom v drugem kraju" oziroma tako imenovanemu "shoppingu". Odstotek med upoštevanimi mesti ni povsem poravnan. Nekoliko večji je v Mariboru in Kopru, ki sta v bližini državne meje in je zato "skok" v sosednje tuje oskrbovalno središče pogostejši. Naj dodamo še naslednji komentar: nakupovanje nekaterih predmetov v krajih onkraj državne meje je za prebivalstvo obravnavanih mest več let pomenilo "posebno doživetje" pa naj bo zaradi različnega asortimaja predmetov za široko porabo ali razlike v cenah. Zato za številne ljudi "izlet" v tuje oskrbno središče ni imel le ožjega oskrbovalnega pomena.
- Zadnja skupina, združena pod skupno oznako "drugo", vključuje različne športne dejavnosti, kot so: tenis, tek, igre z žogo in druge. Njihov skupni delež v nobenem mestu ni presegel 10 odstotkov.

Poletne prostočasne dejavnosti med tednom (od začetka marca do konca oktobra)*

* Skupni podatki za Maribor, Kranj, Koper in Ptuj.

Poletne prostočasne dejavnosti med tednom (od začetka marca do konca oktobra)

Summer recreation during a week (March 1 - Oct. 31)

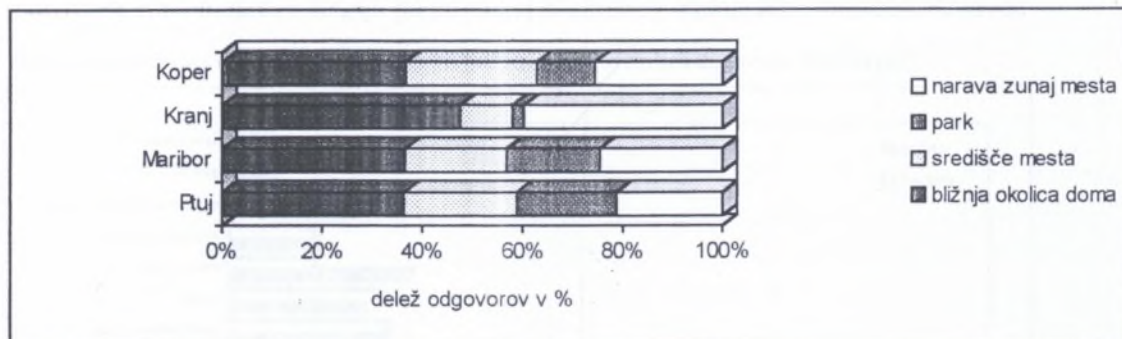
dejavnost Activity	število odgovorov Number of answers					% anketiranih % of the people				
	Ljubljana	Maribor	Kranj	Koper	Ptuj	Ljubljana	Maribor	Kranj	Koper	Ptuj
sprehod, hoja Walking, hiking	566	641	219	166	131	70.8	81.9	78.5	63.6	74
obisk sorodnikov, prijateljev Visiting relatives/friends	456	412	111	89	96	57	52.6	39.8	34.1	54.2
drugo Other	293	156	54	55	21	36.6	19.9	19.4	21.1	11.9
obdelovanje vrta Gardening	290	288	129	83	76	36.3	36.8	46.2	31.8	42.9
sončenje, kopanje Sunbathing, swimming	214	202	69	130	53	26.8	25.8	24.7	49.8	29.9
obisk kulturne, zabavne prireditve Attending cultural/amusement event	207	254	65	79	62	25.9	32.4	23.3	30.3	35
obisk lokala Going to pub/restaurant	140	111	27	38	35	17.5	14.2	9.7	14.6	19.8
ogled kinopredstav Going to movie	133	110	42	23	28	16.6	14	15.1	8.8	15.8
kolesarjenje Cycling	86	132	85	37	42	10.8	16.9	30.5	14.2	23.7
obisk športne prireditve Attending sports event	74	111	39	30	31	9.3	14.2	14	11.5	17.5
fitness Fitness activities	11	31	6	13	7	1.4	4	2.2	5	4
skupaj Altogether	2470	2438	842	743	582					

Poletni cilji sprehodov

Ankete so pokazale, da so sprehode kot najpomembnejšo dejavnost med tednom zunaj doma prebivalci obravnavanih mest izvajali v veliki meri na mestnih ulicah ali v bližnji okolici

stanovanja ali pa v središču mesta. Mnogi so sprehod povezali z ogledovanjem izložb in trgovin, nakupovanjem, obiskom lokala, pogovori z znanci ali prijatelji. Pomemben del sprehodov med tednom torej ni usmerjen na zelene mestne oziroma parkovne površine ali v obmestne gozdove, temveč na mestne ulice.

Poletni cilji sprehodov med tednom*

* Podatki za Maribor, Kranj, Koper in Ptuj.

Poletni cilji sprehodov med tednom

Destinations of summer walks during a week

cilj <i>Destination</i>	število odgovorov <i>Number of answers</i>					% anketiranih <i>% of the people</i>				
	Maribor	Kranj	Koper	Ptuj	skupaj	Maribor	Kranj	Koper	Ptuj	skupaj
bližnja okolica doma <i>Closer surroundings of residence</i>	326	139	79	60	604	41.6	49.8	30.3	33.9	40.3
narava zunaj mesta <i>Countryside</i>	218	116	55	35	424	27.8	41.6	21.1	19.8	28.3
središče mesta <i>City center</i>	179	30	56	37	302	22.9	10.8	21.5	20.9	20.1
park <i>Park</i>	167	7	25	33	232	21.3	2.5	9.6	18.6	15.5
skupaj <i>Altogether</i>	890	292	215	165	1562					

Poletni cilji sončenja in kopanja

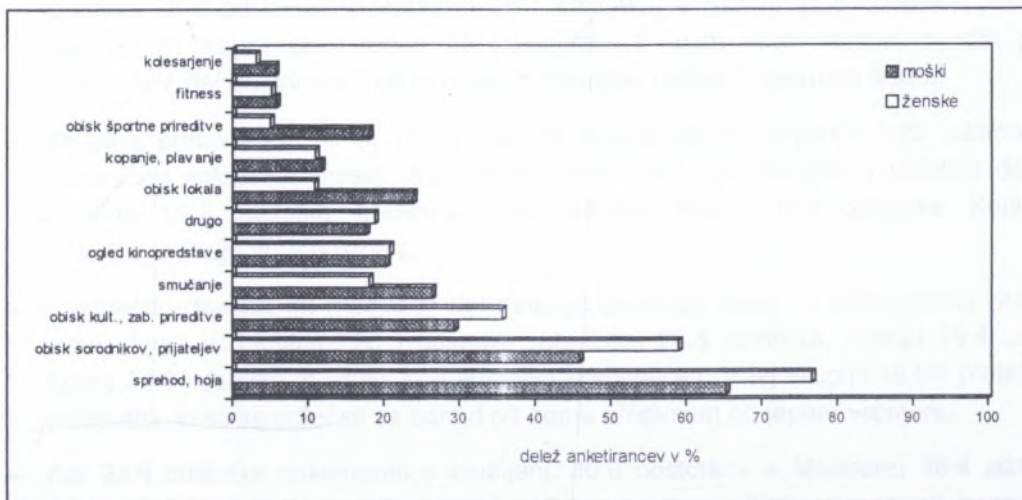
Medtem ko je bil velik del sprehodov omejen na mestno območje, pa je velik del anketirancev (izjema je mesto Maribor) izjavil, da so šli na kopanje tudi med tednom ven iz mesta. Take odgovore je mogoče razložiti s tem, da zmogljivost mestnih kopališč ob poletni vročini ne ustreza povpraševanju. Zato so bili prebivalci mest prisiljeni tudi med tednom "skočiti" na kopanje v mestno okolico. V Kopru je na primer pomemben del ustrezne morske kopališke obale zunaj mesta, v obravnavanih kontinentalnih mestih pa so za kopanje primerni bregovi rek ali jezerc ali kopališča ob termalnih vodah tako in tako zunaj mest.

Dejavnosti v prostem času v zimski polovici leta (od začetka novembra do konca februarja)

Tako kot v poletni polovici leta sta tudi v zimski najpomembnejši dejavnosti sprehod ter obisk sorodnikov, prijateljev in znancev.

Na tretje mesto se je v Mariboru (25,3 odstotka) in v Kranju (25,1 odstotka) uvrstilo smučanje, za kar ima zasluge zlasti bližina urejenih smučišč, za Mariborčane na Pohorju, torej tik ob robu mesta, v Kranju pa na nekaj kilometrov oddaljenih smučiščih Krvavca.

Zimske prostočasne dejavnosti med tednom (od začetka novembra do konca februarja)*

* Skupni podatki za Maribor, Kranj, Koper in Ptuj.

Zimske prostočasne dejavnosti med tednom (od začetka novembra do konca februarja)

Winter recreation activities during a week (Nov. 1 - Feb. 28/29)

dejavnost Activity	število odgovorov Number of answers					% anketiranih % of the people				
	Ljubljana	Maribor	Kranj	Koper	Ptuj	Ljubljana	Maribor	Kranj	Koper	Ptuj
obisk sorodnikov, prijateljev Visiting relatives/friends	504	441	135	113	104	63.0	56.3	48.4	43.3	58.8
sprehod, hoja Walking, hiking	484	581	213	163	113	60.5	74.2	76.3	62.5	63.8
obisk kulture, zabavne prireditve Attending cultural/amusement event	239	269	87	66	69	29.9	34.4	31.2	25.3	39.0
drugo Other	205	124	64	64	22	25.6	15.8	22.9	24.5	12.4
ogled kinopredstave Going to movie	191	151	57	47	54	23.9	19.3	20.4	18	30.5
obisk lokala Going to pub/restaurant	136	131	28	44	52	17.0	16.7	10	16.9	29.4
smučanje Skiing	91	198	70	35	27	11.4	25.3	25.1	13.4	15.3
obisk športne prireditve Attending sports event	72	87	25	34	22	9.0	11.1	9	13	12.4
kopanje, plavanje Bathing, swimming	14	116	21	17	16	1.8	14.8	7.5	6.5	9
fitnes Fitness activities	11	42	14	13	13	1.4	5.4	5	5	7.3
kolesarjenje Cycling	7	16	18	28	3	0.9	2	6.5	10.7	1.7
skupaj Altogether	1954	2156	732	624	495					

Prosti čas ob koncu tedna

Pogostnost udejstvovanja

Podobno kot med tednom so tudi v pogostnosti preživljanja prostega časa ob koncu tedna med prebivalci obravnavanih mest velike razlike.

- Delež tistih, ki med letom v prostem času ob koncu tedna niso šli od doma ali pa le izjemoma, to je redkeje kot enkrat na mesec, so bili v posameznih mestih naslednji: v Ljubljani 28,6 odstotka, v Mariboru 26,1 odstotka, v Kranju 16,5 odstotka, Ptuju 20,3 odstotka in Kopru celo dobrih 30 odstotkov. V vseh obravnavanih mestih je torej pomemben del prebivalcev ob sobotah in nedeljah ostajal v glavnem doma.
- Skupina prebivalcev, ki je prosti čas ob koncu tedna preživela tudi zdoma, in to povprečno enkrat na mesec, kar pomeni zelo redko, je obsegala naslednje deleže v: Ljubljani 19,5 odstotka, Mariboru 18,4 odstotka, Kranju 15,8 odstotka, Kopru 21,8 odstotka in Ptuju 20,9 odstotka.
- Povprečno dvakrat na mesec je del svojega prostega časa ob koncu tedna preživljalo zunaj doma v: Ljubljani 26,3 odstotka, Mariboru 25,5 odstotka, Kranju 29,4 odstotka, Kopru 24,9 odstotka in Ptuju 32,8 odstotka prebivalcev. V tej skupini so bili pretežno tisti prebivalci, ki so se odločali za odhod od doma predvsem ob lepem vremenu.
- Kar 25,6 odstotka anketiranih v Ljubljani, 30,0 odstotkov v Mariboru, 38,4 odstotka v Kranju, 25,9 odstotka na Ptuju in le 19,2 odstotka v Kopru pa je ob koncu tedna povprečno več kot trikrat na mesec, kar pomeni zelo pogosto ali redno, preživljalo svoj prosti čas zunaj doma.

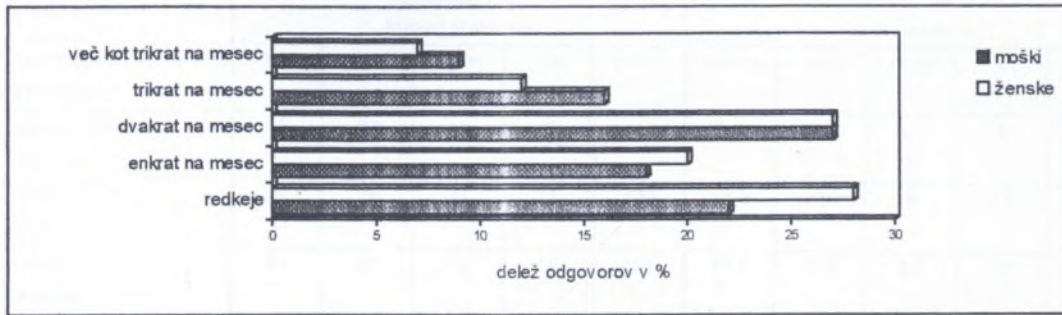
Na podlagi naše ankete ugotavljamo, da je bil v rekreacijsko migriranje med tednom in ob njegovem koncu vključen pomemben del prebivalstva proučevanih slovenskih mest. Vendar so v **pogostnosti udeleževanja velike razlike**. Skupina rednih udeležencev, to je tistih, ki se rekreirajo zunaj doma redno, najsi bo med tednom ali vsak konec tedna, je sorazmerno majhna. Prevladuje segment nerednih udeležencev.

Na nihanje intenzivnosti, kot kažejo štetja prometa, pomembno vplivajo tudi pri nas **vremenske razmere**. Zato se intenziteta močno poveča ob lepem vremenu, ko je zadrževanje in gibanje na prostem prijetno ter so ustrezne razmere za izvajanje množičnih rekreacijskih dejavnosti (kot so: kopanje, smučanje, delo na zemlji).

Od skupno 104 sobot in nedelj, kolikor jih je v enem letu, je na primer v Ljubljani lahko od 40-50 in v Mariboru od 40-45 močno oblačnih. Predvidevamo, da je ob takih dneh odhajanje od doma zaradi rekreacijskih nagibov močno zmanjšano. Ker se oblačni in deževni dnevi pojavljajo med letom zelo neredno, izletniška intenziteta močno niha.

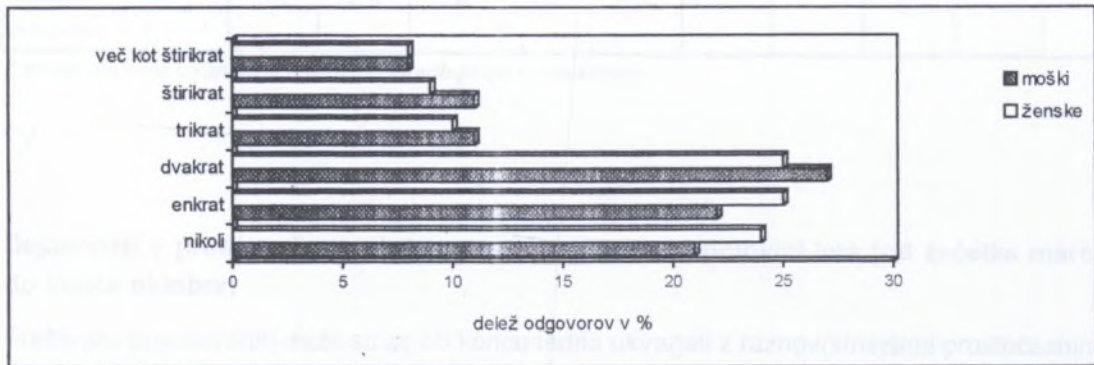
Z anketo nismo posebej ugotavljali oziroma ločili tistih, ki so šli zaradi preživljanja prostega časa ob koncu tedna iz kraja bivanja, od tistih, ki so ostali v mestu. Številni anketiranci namreč ne bi mogli ločiti obeh prostorskih kategorij, saj so nekatera privlačna ciljna rekreacijska območja v sklopu mestnega območja (na primer Rožnik in Ljubljanski grad v Ljubljani, Ptujski grad na Ptuju, Pekrska gorca in Piramida v Mariboru). Lahko pa sklepamo, da tudi pri nas **ob lepem pomladanskem, poletnem in jesenskem vremenu odhaja zaradi bližnje rekreacije iz mest povprečno 20 do 30 odstotkov prebivalcev**.

Pogostnost preživljanja prostega časa zunaj doma ob koncu tedna v preteklem letu*

*Od aprila 1994 do marca 1995; skupni podatki za Maribor, Kranj, Koper in Ptuj.

Pogostnost preživljanja prostega časa zunaj doma ob koncu tedna v minulem mesecu*

* Mesec dni pred izvajanjem ankete; skupni podatki za Maribor, Kranj, Koper in Ptuj.

Pogostnost preživljanja prostega časa zunaj doma ob koncu tedna*

Frequency of recreation at weekends in the past year

pogostnost Frequency	število odgovorov Number of answers					% anketiranih % of the people asked				
	Maribor	Kranj	Koper	Ptuj	skupaj	Maribor	Kranj	Koper	Ptuj	skupaj
več kot štirikrat na mesec >4-times in a month	53	27	14	13	107	6.8	9.7	5.4	7.3	7.1
štirikrat na mesec 4-times in a month	70	29	13	10	122	8.9	10.4	5	5.6	8.1
trikrat na mesec 3-times in a month	112	51	23	23	209	14.3	18.3	8.8	13	13.9
dvakrat na mesec Twice in a month	200	82	65	58	405	25.5	29.4	24.9	32.8	27
enkrat na mesec Once in a month	144	44	57	37	282	18.4	15.8	21.8	20.9	18.8
redkeje Less	204	46	89	36	375	26.1	16.5	34.1	20.3	25
skupaj Altogether	783	279	261	177	1500					

* Od aprila 1994 do marca 1995 / April 1994 - March 1995; skupni podatki za Maribor, Kranj, Koper in Ptuj.

Pogostnost preživljanja prostega časa zunaj doma ob koncu tedna v minulem mesecu*

Frequency of recreation at weekends in the past month

pogostnost Frequency	število odgovorov Number of answers					% anketiranih % of the people				
	Maribor	Kranj	Koper	Ptuj	skupaj	Maribor	Kranj	Koper	Ptuj	skupaj
več kot štirikrat >4-times	56	37	16	7	116	7.2	13.3	6.1	4	7.7
štirikrat 4-times	89	28	21	11	149	11.4	10	8	6.2	9.9
trikrat 3-times	82	37	23	15	157	10.5	13.3	8.8	8.5	10.5
dvakrat Twice	197	82	50	58	387	25.2	29.4	19.2	32.8	25.8
enkrat Once	172	64	68	47	351	22.0	22.9	26.1	26.6	23.4
nikoli None	187	31	83	39	340	23.9	11.1	31.8	22	22.7
skupaj Altogether	783	279	261	177	1500					

* mesec dni pred izvajanjem ankete / A month prior to the survey

Dejavnosti v prostem času ob koncu tedna v poletni polovici leta (od začetka marca do konca oktobra)

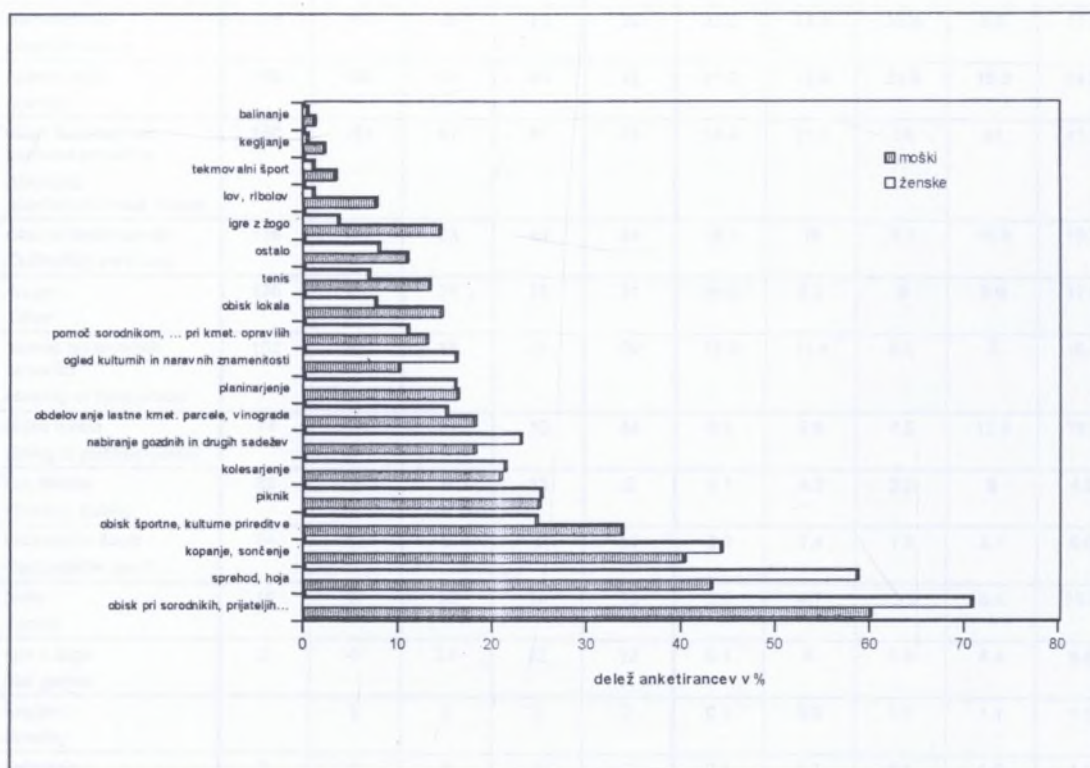
Prebivalci proučevanih mest so se ob koncu tedna ukvarjali z raznovrstnejšimi prostočasnimi dejavnostmi kot med tednom. Vzrokov za to je več, med njimi pa nedvomno izstopata dva: ob koncu tedna je efektivni prosti čas večine ljudi daljši, zato se lahko ukvarjajo tudi z dejavnostmi, ki terjajo več časa in ki so vezane na specifično običajno tudi bolj oddaljeno pokrajinsko primernost (npr. lov, ribolov, planinstvo, alpsko smučanje, čolnarjenje) ali tudi specifično rekreacijsko infrastrukturo zunaj mesta (npr. kolesarjenje).

Posamezne dejavnosti v prostem času v poletni polovici leta so se po deležu udeleženih uvrstile takole:

- Na prvo mesto se je v štirih mestih z neznatno prednostjo uvrstil obisk prijateljev, sorodnikov in znancev (Maribor 70,0 odstotkov, Kranj 60,9 odstotka, Koper 56,7 odstotka). Z manjšim zaostankom sledi, v kontinentalnih mestih sprehod/hoja (Maribor 53,1 odstotka, Kranj 58,1 odstotka, Ptuj 55,4 odstotka), medtem ko je v obmorskem Koprju na drugem mestu sončenje s kopanjem (54,8 odstotka), v Ljubljani pa obiski z 52,2 odstotka.
- Na tretjem mestu je bilo v Ljubljani, Mariboru, Kranju in Ptujju sončenje s kopanjem, v Koprju pa je bil na tem mestu sprehod/hoja.
- Na četrtem mestu je bilo več dejavnosti. Tako se je v četrti skupini s podobnimi deleži, znašalo več različnih dejavnosti: v Mariboru nabiranje gozdnih sadežev, piknik, obdelovanje zemlje, kolesarjenje in zabava; v Kranju planinstvo, nabiranje gozdnih sadežev, piknik, kolesarjenje; v Koprju obisk lokala, piknik, nabiranje gozdnih sadežev; v Ptujju obisk lokala, piknik, zabava, kolesarjenje, v Ljubljani pa nabiranje gozdnih sadežev, ogled naravnih in kulturnih znamenitosti, piknik, planinstvo in kolesarjenje.

- Tudi na petem mestu so med mesti nekatere razlike. Tako so se v peto skupino uvrstile naslednje dejavnosti: v Mariboru obisk športnih in kulturnih prireditev, obisk lokala, planinstvo; v Kranju obisk naravnih in kulturnih znamenitosti, obisk športne ali kulturne prireditve, v Kopru obisk športne ali kulturne prireditve, zabava, kolesarjenje, obdelava zemlje; v Ptuj obdelava zemlje, obisk športne ali kulturne prireditve, obisk lokala ter v Ljubljani obisk lokala, obisk športnih, kulturnih in zabavnih prireditev in obdelava zemlje.
- Šele na šestem mestu so nekatere izrazite športne panoge: v Mariboru tenis, igre z žogo, v Kranju tenis, igre z žogo, v Kopru igre z žogo, planinstvo, v Ptuj tenis, planinstvo in v Ljubljani športne igre z žogo.
- V zadnjo skupino so se uvrstile naslednje športne dejavnosti: balinanje, kegljanje, vožnja z avtom ali motornim kolesom (vožnja kot namen in ne le kot sredstvo), lov, ribolov ter v Ljubljani, Kopru in Ptuj tudi tenis, ki je v drugih dveh mestih uvrščen že v predhodno skupino.

Dejavnosti v prostem času ob koncu tedna poleti (od začetka marca do konca oktobra)*

* Skupni podatki za Maribor, Kranj, Koper in Ptuj.

Dejavnosti v prostem času ob koncu tedna poleti (od začetka marca do konca oktobra)

Summer recreation activities at weekends (March 1 - Oct.31)

dejavnost Activity	število odgovorov Number of answers					% anketiranih % of the people				
	Ljubljana	Maribor	Kranj	Koper	Ptuj	Ljubljana	Maribor	Kranj	Koper	Ptuj
sprehod, hoja Walking, hiking	491	416	162	94	98	61.4	53.1	58.1	36	55.4
obisk sorodnikov, prijateljev Visiting relatives, friends	414	548	170	148	119	51.8	70	60.9	56.7	67.2
sončenje, kopanje Sunbathing, swimming	298	311	98	143	84	37.3	39.7	35.1	54.8	47.5
nabiranje gozdnih in drugih sadežev Gathering forest products	267	169	73	29	38	33.4	21.6	26.2	11.1	21.5
ogled kult. in naravnih znamenitosti Seeing cultural, natural monuments	204	93	45	31	28	25.5	11.9	16.1	11.9	15.8
piknik Picnicking	194	184	65	70	46	24.3	23.5	23.3	26.8	26
planinarjenje Mountaineering	178	113	86	23	20	22.3	14.4	30.8	8.8	11.3
kolesarjenje Cycling	168	109	88	40	43	21.0	13.9	31.5	15.3	24.3
obisk športne, kult., zabavne prireditve Attending sports/cult./amus. event	150	169	67	81	73	18.8	21.6	24	31	41.2
delo na lastni zemlji Cultivating own land	135	125	23	44	34	16.9	16	8.2	16.9	19.2
drugo Other	135	41	25	25	31	16.9	5.2	9	9.6	17.5
pomoč pri kmečkih opravilih Helping at farm works	102	89	18	21	29	12.8	11.4	6.5	8	16.4
obisk lokala Going to pub/restaurant	74	74	21	33	34	9.3	9.5	7.5	12.6	19.2
lov, ribolov Hunting, fishing	33	33	6	13	8	4.1	4.2	2.2	5	4.5
tekmovalni šport Competitive sport	24	11	5	8	12	3.0	1.4	1.8	3.1	6.8
tenis Tennis	16	37	36	14	18	2.0	4.7	12.9	5.4	10.2
igre z žogo Ball games	3	47	24	22	12	0.4	6	8.6	8.4	6.8
kegljanje Bowling	1	5	3	3	2	0.1	0.6	1.1	1.1	1.1
balinanje Boules	1	1	5	4	2	0.1	0.1	1.8	1.5	1.1
skupaj Altogether	2887	2575	1020	846	731					

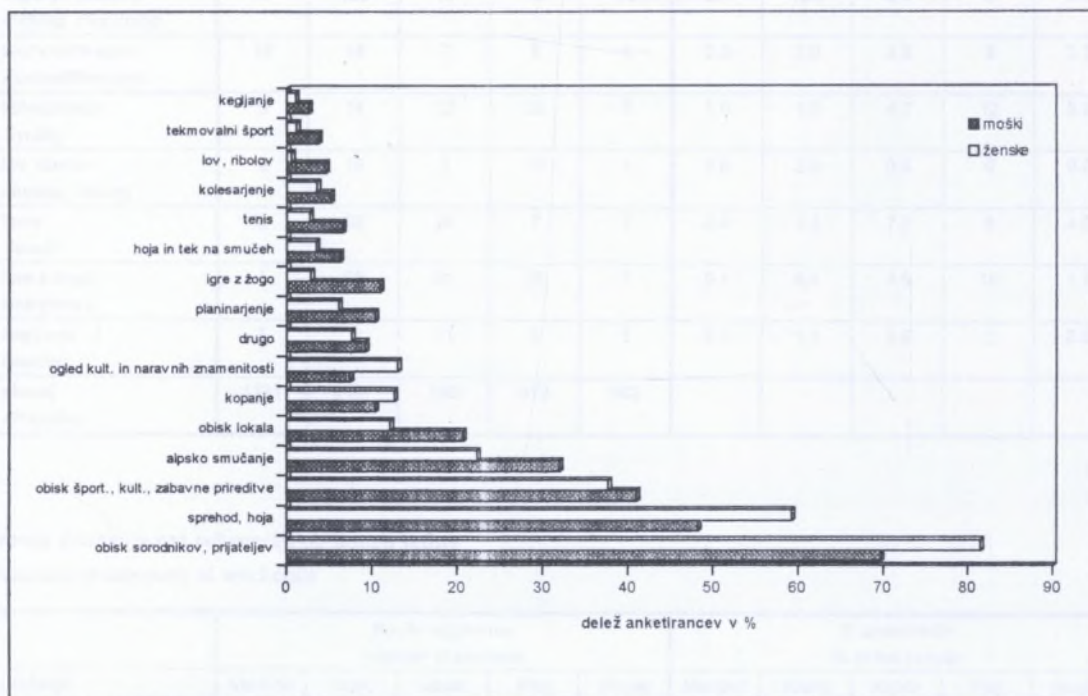
Dejavnosti v prostem času ob koncu tedna v zimski polovici leta (od začetka novembra do konca februarja)

- Tudi v zimskem času sta se na vrhu lestvice v vseh petih mestih znašli isti dejavnosti kot poleti: obisk sorodnikov, prijateljev, znancev ter sprehod/hoja. V posameznih mestih je hodil na obiske naslednji delež anketirancev, v: Mariboru 81,1 odstotka, v Kranju 66,7 odstotka, v Kopru 64,8 odstotka, v Ptuj 84,2 odstotka, v Ljubljani 54,3 odstotka; na

sprehod pa: v Mariboru 55,6 odstotka, Kranju 58,8 odstotka, Kopru 43,3 odstotka, Ptuju 55,9 odstotka in v Ljubljani 50,8 odstotka.

- Na tretje mesto se je v Mariboru s 27,6 odstotka, v Kranju s 30,1 odstotka, v Kopru s 26,1 odstotka in v Ljubljani z 29,0 odstotki povzpelo smučanje. Izjema je Ptuj, kjer je na tem mestu zabava (31,6 odstotka). Vendar je treba omeniti, da je bil delež tistih, ki so se ukvarjali s smučanjem, precej manjši od deležev soudeleženi v predhodnih dveh dejavnostih.
- Na četrto mesto so se v posameznih mestih uvrstile različne dejavnosti in sicer v Mariboru kopanje, obisk lokala, obisk športne ali kulturne prireditve, obisk zabave; v Kranju planinstvo, obisk športnih ali kulturnih znamenitosti in kolesarjenje; v Kopru obisk lokala, obisk športnih ali kulturnih prireditev, obisk zabave; v Ptuju obisk lokala, obisk športnih ali kulturnih prireditev, kopanje, alpsko smučanje, v Ljubljani pa obisk športnih ali kulturnih prireditev, obisk lokala, ogled naravnih ali kulturnih znamenitosti.
- V spodnjo skupino pa so se v zimski polovici leta uvrstili v Mariboru: ogled naravnih in kulturnih znamenitosti; v Kranju: obisk lokala, ogled naravnih in kulturnih znamenitosti, hoja in tek na smučeh; v Kopru ogled naravnih in kulturnih znamenitosti, kolesarjenje, igre z žogo; v Ptuju ogled naravnih in kulturnih znamenitosti, kopanje, v Ljubljani pa hoja in tek na smučeh, planinstvo, kopanje oziroma plavanje.

Dejavnosti v prostem času ob koncu tedna pozimi (od začetka novembra do konca februarja)*

* Skupni podatki za Maribor, Kranj, Koper in Ptuj.

Dejavnosti v prostem času ob koncu tedna pozimi (od začetka novembra do konca februarja)

Winter recreation activities at weekends (Nov.1- Feb.28/29)

dejavnost Activity	število odgovorov Number of answers					% anketiranih % of the people asked				
	Ljubljana	Maribor	Kranj	Koper	Ptuj	Ljubljana	Maribor	Kranj	Koper	Ptuj
obisk sorodnikov, prijateljev Visiting relatives/friends	434	635	186	169	149	54.3	81.1	66.7	65	84.2
sprehod, hoja Walking, hiking	406	435	164	113	99	50.8	55.6	58.8	43	55.9
alpsko smučanje Alpine skiing	232	216	84	68	35	29.0	27.6	30.1	26	19.8
obisk šport, kult., zabavne prireditve Attending sports/cultural event	162	284	108	98	99	20.3	36.3	38.7	38	55.9
drugo Other	147	766	25	22	12	18.4	8.4	9.0	8	6.8
ogled kult. in naravnih znamenitosti Seeing cultural/natural monuments	113	164	31	29	19	14.1	20.9	11.1	11	10.7
obisk lokala Going to pub/restaurant	107	76	28	47	38	13.4	9.7	10.0	18	21.5
hoja in tek na smučeh Cross-country skiing	59	39	27	4	1	7.4	5.0	9.7	2	0.6
planinarjenje Mountaineering	57	37	54	17	13	7.1	4.7	19.4	7	7.3
kopanje, plavanje Bathing, swimming	27	129	15	13	16	3.4	16.5	5.4	5	9.0
tekmovalni šport Competitive sport	18	16	7	8	4	2.3	2.0	2.5	3	2.3
kolesarjenje Cycling	8	14	13	32	5	1.0	1.8	4.7	12	2.8
lov, ribolov Hunting, fishing	6	19	1	15	1	0.8	2.4	0.4	6	0.6
tenis Tennis	3	33	20	7	7	0.4	4.2	7.2	3	4.0
igre z žogo Ball games	1	50	21	25	3	0.1	6.4	7.5	10	1.7
kegljanje Bowling	1	9	11	5	1	0.1	1.1	3.9	2	0.6
skupaj Altogether	1781	2187	795	672	502					

Vrsta druženja pri rekreaciji ob koncu tedna

Recreation company at weekends

druženje Company	število odgovorov Number of answers					% anketiranih % of the people				
	Maribor	Kranj	Koper	Ptuj	skupaj	Maribor	Kranj	Koper	Ptuj	skupaj
z družino Family	336	97	106	73	612	42.9	34.8	40.6	41.2	40.8
s partnerjem Partner	320	118	101	72	611	40.9	42.3	38.7	40.7	40.7
s prijatelji, sorodniki Friends, relatives	298	113	99	72	582	38.1	40.5	37.9	40.7	38.8
sam None	141	40	55	44	280	18.0	14.3	21.1	24.9	18.7
skupaj Altogether	1095	368	361	261	2085					

Ciljna območja bližnje rekreacije

Prostorsko usmerjenost migracij bližnje rekreacije ob koncu tedna smo ugotavljali ločeno za poletno in zimsko polovico leta. Anketiranim smo olajšali odgovarjanje s tem, da smo pred anketiranjem izločili in omejili potencialna ciljna pokrajinska območja bližnje rekreacije ter jih v kartografski obliki priložili anketnemu vprašalniku. Ker se je vprašanje nanašalo na dvanajst mesecev, ni bilo mogoče pričakovati podatkov o natančnem številu obiskov v posameznem ciljnem območju. Uporabljeni način pa je omogočil izločiti poglobljena ciljna območja in jih medsebojno relativno razvrstiti v bolj ali manj obiskovana oziroma pomembna.

Ciljna območja bližnje rekreacije Ljubljane

V poletni polovici leta so Ljubljančani "uživali" v izletih, ki so bili usmerjeni na nekaj območij. Prva, najbližja cona bližnje rekreacije so bili hriboviti zeleni predeli mesta, ki so primerni predvsem za hojo, sprehajanje in gorsko kolesarjenje; to so: Šmarna gora, Golovec, Rašica, Polhograjsko hribovje in Krimsko višavje. Gre za hribovit svet, v katerega so speljane izletniške in planinske (markirane) poti, do katerih je mogoče iz mesta priti tudi peš, z javnim avtobusnim prevozom ali s kratko 10- do 15-minutno vožnjo z osebnim avtom. Ta najbližja cona je močno obiskana prav zaradi lahke dostopnosti, razmeroma redko poseljene in reliefno razgibane gozdno-kmetijske pokrajine ter posameznih razgledišč, ki so hkrati tudi poglobilne ciljne točke.

Druga, bolj oddaljena cona v časovni transportni oddaljenosti od 30 minut do ene ure in 30 minut, so ciljna območja, ki izstopajo z visoko doživljajsko pokrajinsko zmožnostjo in ustreznostjo za rekreacijo ob vodi ali v njej. To so Blejski kot z okolico, Bohinj in obmorski kraji v Istri. Navedena tri območja so kljub oddaljenosti razmeroma pomembna predvsem zaradi pomanjkanja rekreacijsko primernih vodnih površin v bližnji okolici mesta. Velik pomen obmorskih krajev pa je nedvomno pogojen tudi s submediteranskim podnebjem, ki omogoča daljšo kopalno sezono od tiste v notranjosti Slovenije, z zanesljivejšim sončnim vremenom in specifično podobo pokrajine.

Med najpomembnejša zunajmestna ciljna območja se je poleg prej omenjenih uvrstila tudi Dolenjska, ki je po anketi celo relativno pomembnejša od Julijskih Alp. Privlačnost Dolenjske za bližnjo rekreacijo je mogoče pojasniti s pomembnostjo rekreacijskih dejavnosti, kot so: obisk prijateljev, znancev in sorodnikov, nabiranje gozdnih sadežev, delo na lastni zemlji ali pomoč pri kmečkih opravilih ter kopanje v termalni vodi (Dolenjske Toplice, Šmarješke Toplice, Čateške Toplice). Očitno del mestnih prebivalcev ob koncu tedna ne odhaja iz mesta samo zaradi rekreacijskih dejavnosti v ožjem pomenu temveč tudi zaradi dejavnosti, pri katerih se rekreacijski nagibi prepletajo z oskrbovalnimi.

Prav tako je preživljanje prostega časa prve ali druge generacije priseljencev s podeželja v mesta še vedno pobujeno tudi z vzdrževanjem sorodstvenih vezi, z željo po posesti vinograda ali druge kmetijske parcele ter z občasno pomočjo pri nekaterih opravilih v "domačem kraju".

Sorazmerno visoko privlačnost so imeli po anketi tudi obmejni kraji v Italiji in Avstriji. Tudi to ni presenetljivo. Sosednji italijanski in avstrijski centralni kraji so dolga leta privlačili prostočasne migracije pretežno zaradi nakupovalnih motivov. Vendar je velik del slovenskih prebivalcev, ki so v prostem času odhajali po nakupih čez državno mejo, taka potovanja uvrščal med "izlete", saj je šlo pri njih pogosto tudi za posebno doživljanje, ki ga je pobujala

“drugačna” in raznovrstnejša ponudba blaga. Pri številnih nakupovalnih izletih je šlo za oskrbovanje z nenujnimi luksuznimi predmeti, s tem pa te migracije niso imele čiste oskrbovalne narave.

Šele za temi so se uvrstila gorska in hribovita pokrajinska območja, ki so posebej primerna za planinstvo, tako alpske kot predalpske pokrajine, do katerih je v glavnem od 30 minut do uro in pol vožnje. Med temi ciljnim predeli prednjačijo Julijske Alpe, Kamniške Alpe z Zgornjo Savinjsko dolino, Karavanke ter Škofjeloško in Posavsko hribovje.

Ciljna območja bližnje rekreacije Maribora

Med ciljnim območji v poletni polovici leta izstopa kot najpomembnejše Mariborsko in Ribniško Pohorje. Pokrajinska ustreznost za različne oblike hoje (sprehodi, planinska hoja), lega tik ob robu mesta, kar omogoča dostop tudi z javnimi mestnimi prevoznimi sredstvi, ter možnost dviga do vršnega grebena z dostavno žičnico, so pglavlni dejavniki, ki vplivajo na njegovo privlačnost.

Za Pohorjem se je uvrstila skupina treh, lahko bi rekli povsem različnih ciljnih pokrajin. Poleg bližnjega Mariborskega otoka z Bresterniškim jezerom so pod vrhom seznama še sosednji obmejni avstrijski kraji in obmorski istrski kraji. Tudi za številne Mariborčane je bil v minulih letih nakupovalni izlet v katero od nakupovalnih središč onstran državne meje očitno pomemben motiv za preživljanje prostega časa.

Presenetljivo velik pa je delež Mariborčanov, ki so v obravnavanem letu šli na izlet k morju. Čeprav v podatkih o usmerjenosti teh migracij ni upoštevana pogostnost, ni dvoma, da je podobno kot v vseh drugih mestih, vključenih v obravnavano anketo, tudi del prebivalcev Maribora “skočil na izlet k morju”.

V tretjo skupino sta se za temi območji uvrstili dve mestu bližnji hriboviti pokrajini: Kozjak in Slovenske gorice. Čeprav ne sodita med turistično razvite pokrajine, pa omogočata v prejšnjih poglavjih visoko uvrščene rekreacijske dejavnosti; poleg sprehodov oziroma hoje zlasti obdelovanje vinograda ali druge kmetijske zemlje, obisk lokala ter obiskovanje sorodnikov, prijateljev in znancev.

Med sorazmerno pomembnimi cilji bližnje rekreacije je po anketi tudi severovzhodni del Slovenije. To ni presenetljivo iz dveh razlogov: prvič, v tem delu so relativno lahko dostopna termalna kopališča (Radenci, Banovci, Moravske toplice, Ptujске toplice), drugič pa - iz tega dela Slovenije je pomemben del priseljenih meščanov, ki ohranjajo stike s svojo rojstno pokrajino.

V zimski polovici leta Mariborsko in Ribniško Pohorje prav tako izstopata kot najpomembnejše mariborsko območje bližnje rekreacije. Zaradi naravne primernosti in infrastrukturne opremljenosti za rekreacijo na snegu to ni presenetljivo.

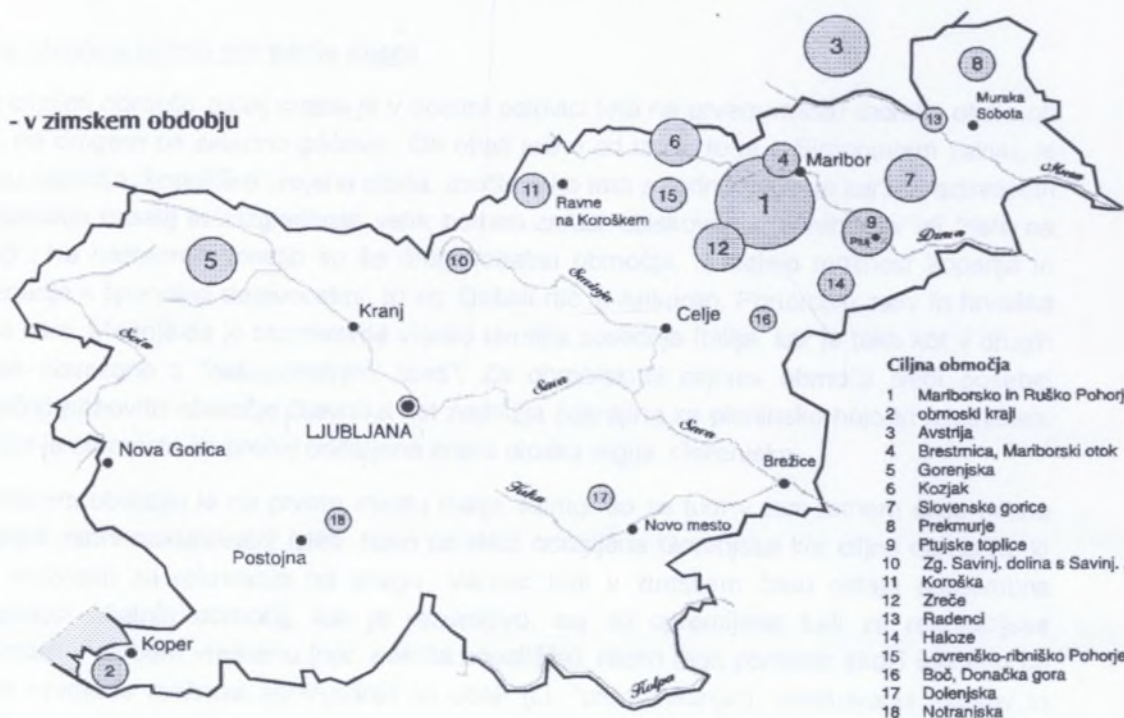
Deleži anketirancev, ki so v zimski polovici leta obiskovali druga zunajmestna ciljna območja, so precej manjši kot v poletnem času. Na drugo mesto so se tudi pozimi uvrstili avstrijski obmejni kraji, kar je razumljivo, saj je nakupovalni motiv aktualen skozi vse leto. Manj pomembna so bila v tem letnem času pokrajinska območja, ki so privlačna predvsem zaradi kopanja na prostem (npr.: Mariborski otok, obmorski istrski kraji). Nasprotno pa so spet postali privlačnejši tudi kraji s pokritimi termalnimi kopališči.

Izvenmestna rekreacijska območja prebivalcev Maribora

- v poletnem obdobju

- v zimskem obdobju

Ciljna območja

- 1 Mariborsko in Ruško Pohorje
- 2 obmoški kraji
- 3 Avstrija
- 4 Brestnica, Mariborski otok
- 5 Gorenjska
- 6 Kozjak
- 7 Slovenske gorice
- 8 Prekmurje
- 9 Ptujске toplice
- 10 Zg. Savinj, dolina s Savinj, Alpami
- 11 Koroška
- 12 Zreče
- 13 Radenci
- 14 Haloze
- 15 Lovrenško-ribniško Pohorje
- 16 Boč, Donačka gora
- 17 Dolenjska
- 18 Notranjska

Stopnja pomembnosti

Ciljna območja bližnje rekreacije Kranja

Po pomembnosti, podobno kot v drugih slovenskih mestih, izstopa tudi bližnja okolica Kranja. Gre za okoliško pokrajino, ki na ravninskih delih ponuja predvsem možnosti za vrtičkarstvo in sprehode, v hribovitih predvsem za lažjo planinsko hojo (npr. Št. Jošt, Šmarjetna gora), ob vodah pa za sončenje in piknike.

Za bližnjo okolico sta se uvrstili območji Blejskega kota z okolico in jezerce Čmava kar je glede na pokrajinsko doživljajsko privlačnost, rekreacijsko ustreznost, pa tudi relativno bližino razumljivo.

Naštetim območjem sledijo Kamniške Alpe kot najbližji predel, primeren za planinstvo. Tudi veliko anketiranih iz Kranja je šlo v obravnavnem času na izlet "k morju". Delež izletnikov, namenjenih v obmorske kraje, je celo večji kot v nekaterih prometno precej bližjih pravih alpskih pokrajinah (npr.: v Jeseniško dolino, na območje Storžiča in Košute). Prav tako je tudi v Kranju pomemben del anketirancev šel na izlet v sosednjo Avstrijo, nedvomno zaradi že prej omenjenih motivov. Druga ciljna območja Kranjčanov so bile gorske in hribovite pokrajine v zahodnem delu Ljubljanske kotline, ki so primerne za izletništvo in planinstvo.

Pozimi je bil največji delež anketiranih tudi tu navezan na bližnjo okolico mesta. Po pomembnosti je sledilo območje Blejskega kota z okolico, za njim pa cilji, ki so ustrezni oziroma opremljeni za rekreacijo na snegu. To so: Kamniške Alpe (Krvavec), Jeseniška dolina (Kranjska Gora) in Bohinj (Kobla, Vogel). Tako kot v drugih mestih se je še tu razmeroma opazen delež anketiranih tudi v zimskem času usmeril v avstrijske in italijanske obmejne kraje.

Ciljna območja bližnje rekreacije Kopra

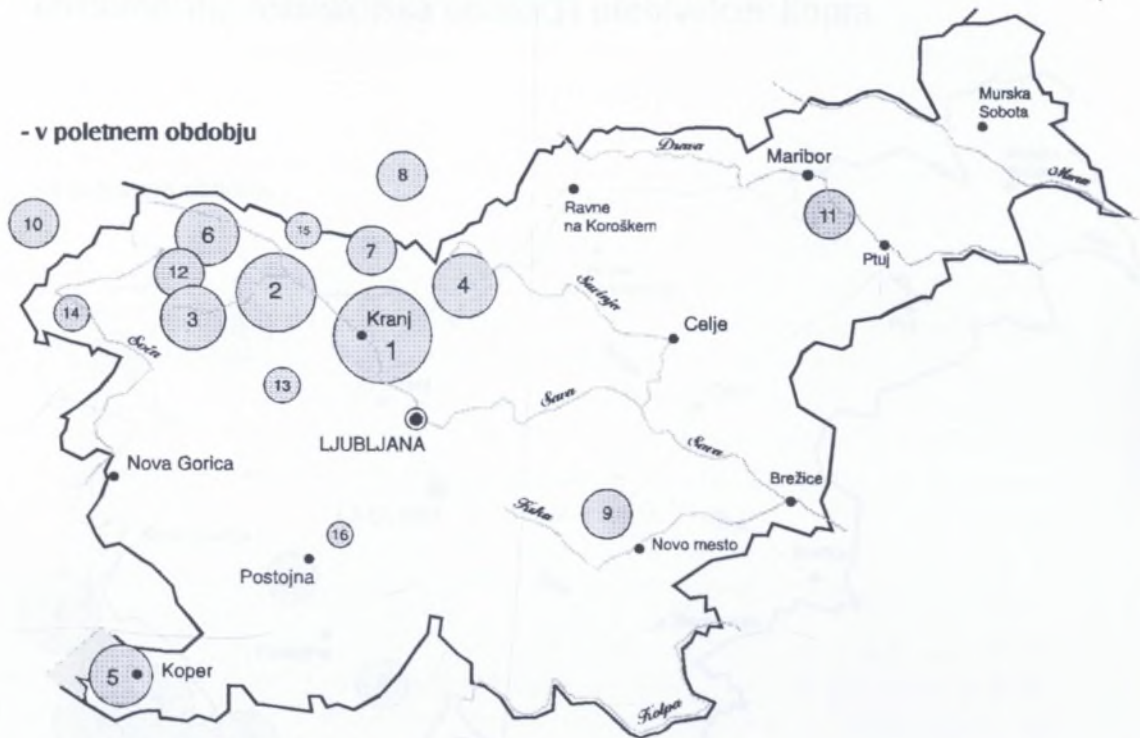
Med ciljnim območji zunaj mesta je v poletni polovici leta na prvem mestu morska obala ob Izoli, na drugem pa zaledno gričevje. Ob obali južno od Izole, to je v Simonovem zalivu, je mestu najbližja, kopališko urejena obala, medtem ko ima zaledno gričevje zaradi raztresenih podeželskih naselij in razglednosti velik pomen zaradi obiskovanja, sprehodov ali "dela na zemlji". Na naslednjih mestih so še druga obalna območja, ki dajejo možnost kopanja in ukvarjanja s športnimi dejavnostmi; to so: Debeli rtič in Ankaran, Portoroški zaliv in hrvaška obala Istre. Mednje se je razmeroma visoko uvrstila sosednja Italija, kar je tako kot v drugih mestih povezano z "nakupovalnimi izleti". Za obmorskimi ciljnim območji sledi posebej privlačno hribovito območje Slavnika kot najbližja pokrajina za planinsko hojo in izletništvo. Za njim je od mesta že precej oddaljena prava alpska regija: Gorenjska.

V zimskem obdobju je na prvem mestu Italija, kamor so se tudi v tem letnem času očitno usmerjali redni nakupovalni izleti. Nato pa sledi oddaljena Gorenjska kot ciljno območje, ki nudi možnosti za rekreacijo na snegu. Vendar tudi v zimskem času ostaja pomembna privlačnost obalnih območij, kar je razumljivo, saj so opremljena tudi za rekreacijske dejavnosti v slabem vremenu (npr. pokrita kopališča), razen tega ponujajo skozi vse leto ob lepem vremenu možnost sprehajanja ob obali (t.i. "promeniranje"), obiskovanje lokalov in podobno.

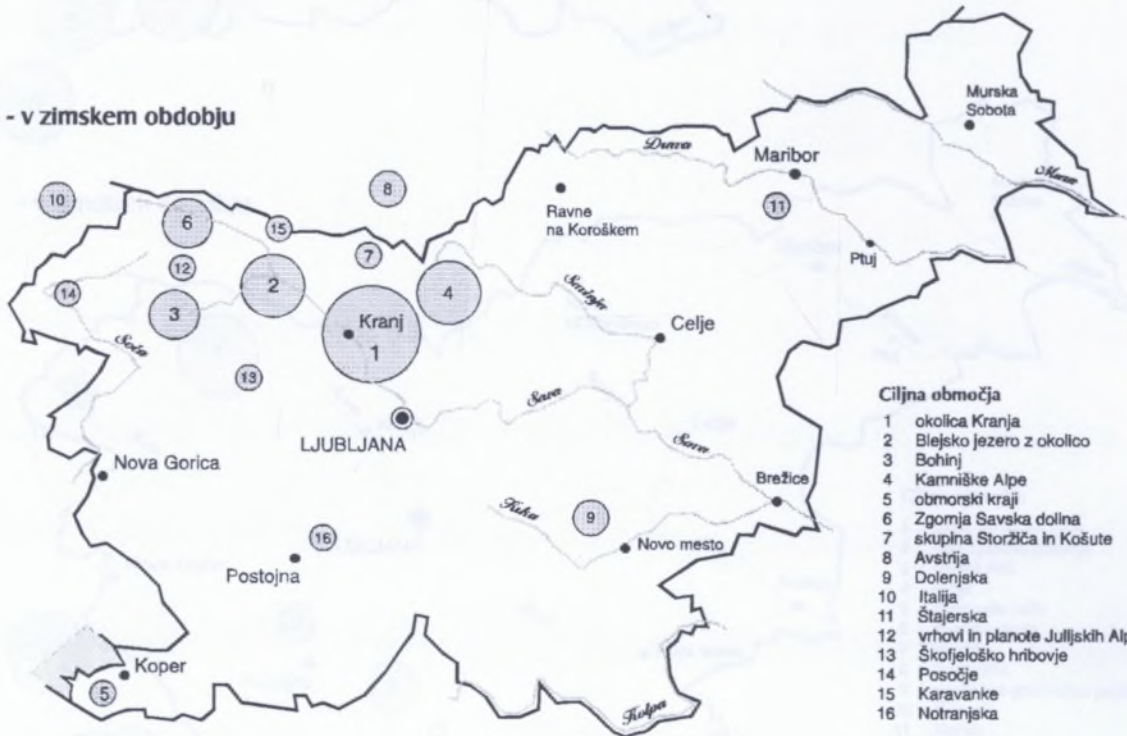
Kot je razvidno iz kart imajo za bližnjo rekreacijo prebivalcev Kopra prav posebno privlačnost bližnji obalni predeli. Obala kot stik kopnega in vodne površine daje posebno doživljajsko ugodje, zaradi sprehajalnih cest so posamezni deli posebej privlačne promenade, hkrati pa je tu osredotočena tudi različna rekreacijska infrastruktura, pa naj bo za športno rekreacijo na kopnem (teniška igrišča) ali na morju (privezi za čolne).

Izvenmestna rekreacijska območja prebivalcev Kranja

- v poletnem obdobju

- v zimskem obdobju

Ciljna območja

- 1 okolica Kranja
- 2 Blejsko jezero z okolico
- 3 Bohinj
- 4 Kamniške Alpe
- 5 obmorski kraji
- 6 Zgornja Savska dolina
- 7 skupina Storžiča in Košute
- 8 Avstrija
- 9 Dolerjska
- 10 Italija
- 11 Štajerska
- 12 vrhovi in planote Julijskih Alp
- 13 Škofjeloško hribovje
- 14 Posočje
- 15 Karavanke
- 16 Notranjska

Stopnja pomembnosti

Izvenmestna rekreacijska območja prebivalcev Kopra

- v poletnem obdobju

- v zimskem obdobju

Ciljna območja

- 1 Izola, Simonov zaliv
- 2 ožje zaledno grčevlje
- 3 Debeli Rtič
- 4 Italija
- 5 portoroški zaliv
- 6 hrvaška obala
- 7 Slavnik
- 8 Gorenjska
- 9 snežniško-javorniško pogorje
- 10 Posočje
- 11 Nanos

Stopnja pomembnosti

Ciljna območja bližnje rekreacije Ptuja

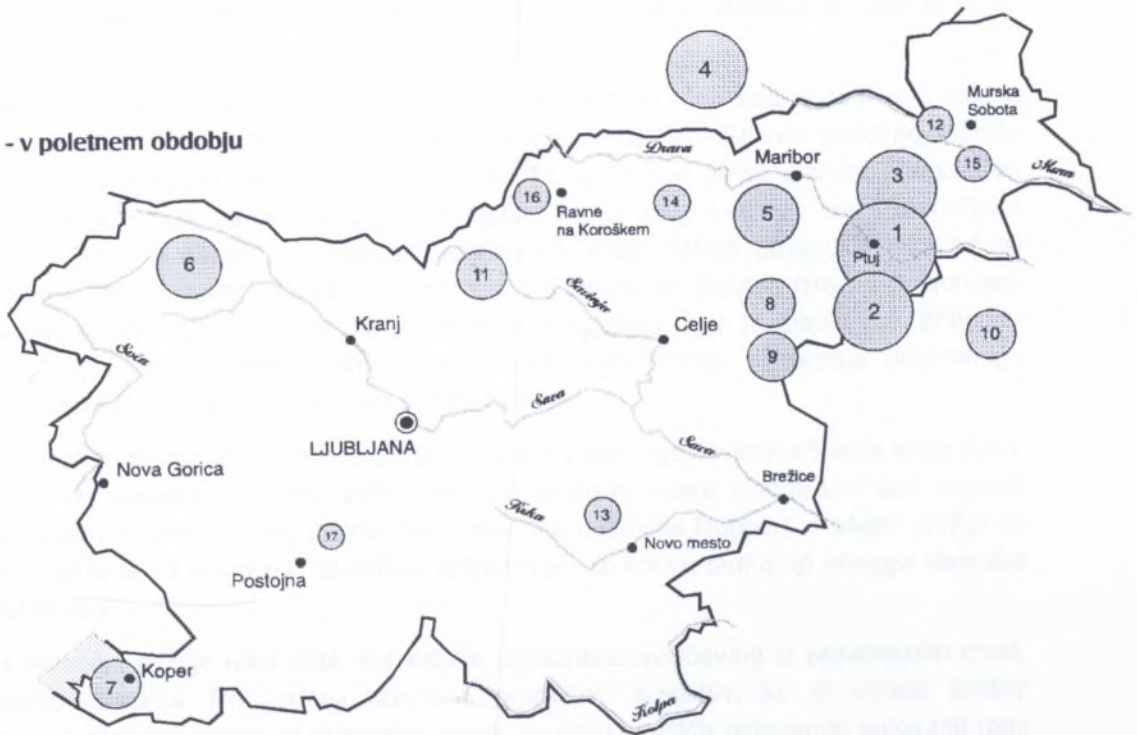
Med proučevanimi mesti je bil Ptuj po številu prebivalstva najmanjši. Vendar je tudi zanj značilno razvejeno usmerjanje migracij bližnje rekreacije, kar je posledica pomembnosti različnih dejavnosti prostega časa. Tudi v Ptujju so namreč za odhajanje iz mesta ob koncu tedna posebej pomembne dejavnosti, kot so: obiski sorodnikov, prijateljev in znancev, obiski lokalov, obdelovanje vinograda, nabiranje gozdnih sadežev in lov, ki jih prebivalci tega mesta lahko uresničujejo v zelo različnih pokrajinskih območjih. V poletni polovici leta so, kot kaže priložena karta, najpomembnejša ciljna območja: bližnja ravninska okolica mesta ter gričevnati vinorodni pokrajini Haloze in Slovenskih goric. Bližnja ravninska okolica izstopa predvsem zaradi rekreacijsko posebej privlačnih Ptujskih term z različnimi rekreacijskimi objekti, vodnih akumulacij dravskih hidrocentral in številnih vasi (kot ciljev obiskovanja). Vinorodne Haloze in Slovenske gorice pa so prav tako pomembne zaradi obiskovanja sorodnikov ali lokalov, zaradi dela v vinogradih ali tudi hoje, saj so prek obeh speljane planinske poti. Privlačno moč obeh vinorodnih pokrajin za bližnjo rekreacijo dokazujejo tudi podatki o počitniških stanovanjih, ki so v tej pokrajini osredotočena prav v tem gričevju. Relativno pomembno vlogo je imela tudi obmejna regija sosednje Avstrije, predvsem zaradi nakupovalno motiviranih izletov. Ni pa presenetljiva niti relativno velika privlačnost Pohorja, saj je najbližji gorski predalpski hrbet. Med drugimi pomembnejšimi ciljnimi območji so pomembnejši še: prave alpske pokrajine in zdraviliški turistični kraji v SV Sloveniji.

Tudi v zimskem času je bližnja ravninska okolica najpomembnejše ciljno območje, kar je razumljivo, saj imajo Terme tudi pokrite kopališke objekte. V tem letnem času se je po pomenu na drugo mesto "prebila" avstrijska obmejna regija, kar ni presenetljivo, saj klimatske razmere na nakupovanje ne vplivajo. Prav tako se v primerjavi s poletnim obdobjem pozimi poveča privlačnost Pohorja, ki daje možnosti za ukvarjanje s športnorekreacijskimi dejavnostmi na snegu.

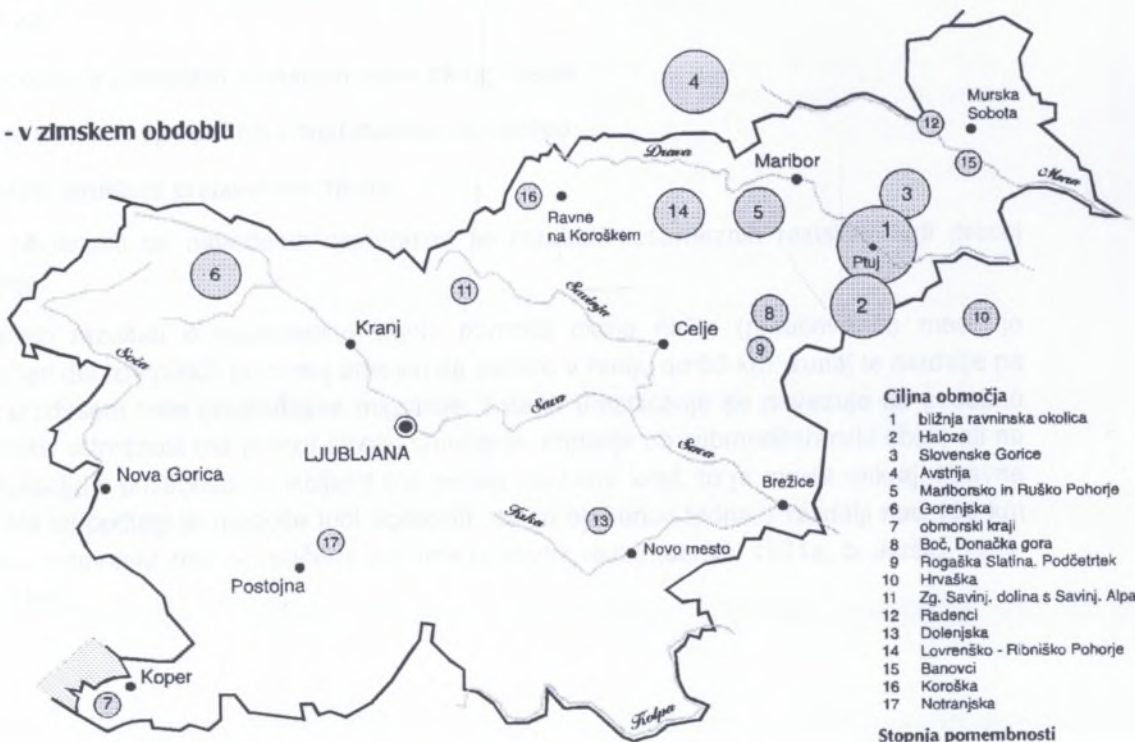

Izvenmestna rekreacijska območja prebivalcev Ptuja

- v poletnem obdobju

- v zimskem obdobju

Ciljna območja

- 1 bližnja ravninska okolica
- 2 Haloze
- 3 Slovenske Gorice
- 4 Avstrija
- 5 Mariborsko in Ruško Pohorje
- 6 Gorenjska
- 7 obmorski kraji
- 8 Boč, Donačka gora
- 9 Rogaška Slatina, Podčetrtek
- 10 Hrvaška
- 11 Zg. Savinji, dolina s Savinj, Alpami
- 12 Radenci
- 13 Dolenjska
- 14 Lovrenško - Ribniško Pohorje
- 15 Banovci
- 16 Koroška
- 17 Notranjska

Stopnja pomembnosti

Razdalja potovanj bližnje rekreacije ob koncu tedna

Občutljivost bližnje rekreacije na razdalje je po novejših raziskavah večja, kot so prvotno domnevali in kot so poudarjali v starejših raziskavah. Po I. Eberle iz Nemčije (1980) je 50 do 60 odstotkov izletnikov prepotovalo med krajem stalnega bivališča in ciljnim območjem od 10 do 30 km, nadaljnjih 20 do 30 odstotkov si je poiskalo cilje v oddaljenosti med 30 in 50 km, in le 10 do 30 odstotkov bolj oddaljena območja.

Po mnenju citiranega avtorja je razmeroma majhen akcijski radij večine potovanj bližnje rekreacije pogojen z izrazito prevlado časovno krajših izletov. Glavno časovno težišče izletniških potovanj naj bi bilo po tem avtorju med 13. in 18. uro, ko so v Nemčiji registrirali kar 60 do 70 odstotkov obiskov v ciljnih območjih. To še zlasti velja za ciljna območja z izrazito prevlado rekreacijskih dejavnosti "sprehodi in hoja", "obisk gostinskih lokalov" ali "ogledovanje znamenitosti". Izjema so samo cilji, za katere je značilno izrazito dolgotrajno zadrževanje v območju (območja za kopanje in smučanje), kjer je glavni čas prihodov večinoma že v dopoldanskih urah. Daleč največ ciljev bližnje rekreacije določenega izvornega območja je tako mogoče najti v radiju 50 km.

Čeprav območje bližnje rekreacije milijonskih mest in večjih zgoščenih območij sega dlje v okolico kot pri majhnih in srednje velikih mestih, ostaja po istem avtorju tudi tam največji delež izletnikov v coni v bližini mesta. Nasprotno sta ugotovila Ruppert in Maier (1970) za München, da je le 20 odstotkov izletnikov prepotovalo ob koncu tedna do ciljnega območja manj kot 30 km.

Vplivna območja bližnje rekreacije, kot kažejo ugotovitve proučevanj iz posameznih mest, niso enako obsežna. Pri sedanji razvitosti prometnih sredstev, ko je večina izletov realizirana s cestnimi osebnimi motornimi vozili, je pri izletniških potovanjih potovalni radij odvisen od:

- razporeditve izletniških privlačnih ciljev okrog mesta
- kakovosti cestnega omrežja med mestom in okolico
- socialne strukture prebivalcev mesta.

Zaradi odvisnosti od navedenih dejavnikov se rezultati posameznih raziskav tudi precej razlikujejo.

Kot kažejo rezultati o razporeditvi ciljnih območij okrog naših (proučevanih) mest, je pomemben del izletniških potovanj omejen na okolico v radiju do 60 km, zunaj te razdalje pa segajo predvsem tiste prostočasne migracije, katerih uresničenje se navezuje na posebno pokrajinsko ustreznost (na primer alpsko smučanje, kopanje ob submediteranski obali) ali na druge lokacije s posebnimi funkcijami (na primer centralni kraji, to je mesta onkraj državne meje). Na tej podlagi je mogoče tudi ugotoviti, da so ob koncu tedna v razdalji nad 150 km izletniška potovanja zelo razredčena oziroma relativno redka (Jeršič, 1971a, b; Jeršič, 1984; Jeršič, 1995).

Povezanost udejstvovanja z nekaterimi socialnodemografskimi značilnostmi

Obstajajo številni empirično ugotovljeni dokazi o pomenu demografskih značilnosti prebivalstva za njegovo ravnanje v prostem času (Kemper, 1980; Doupona, 1996; Sila, 1997). Na splošno aktivnost v prostem času upada s starostjo, razlike med spoloma pa se kažejo predvsem pri ukvarjanju z določenimi dejavnostmi. V naši raziskavi smo namenili pozornost tudi vprašanju: ali starost in spolna pripadnost pripomoreta k različnemu ravnanju v prostem času in pri katerih dejavnostih se te razlike kažejo. V zvezi z navedenim smo želeli le nakazati na določene povezave med omenjenima demografskima karakteristikama, ni pa bil naš namen ugotavljati njihovih podrobnejših vzročnih zvez. Ob iskanju odgovorov o učinkih ravnanja v prostem času nas je zanimalo ali je ukvarjanje z določeno dejavnostjo vezano le na prebivalstvo določenega spola in položaja v življenjskem ciklu ali pa morda, ne glede na te karakteristike, na večino prebivalstva.

Večja zastopanost posameznih rekreacijskih dejavnosti med prebivalstvom določenega spola ali starosti je ena izmed značilnih razlik pri rekreacijskem ravnanju. To seveda ne velja za vse dejavnosti, saj so nekatere enako pomembne oziroma privlačne za vse spolne in starostne skupine, medtem ko se pri drugih kaže izrazita navezanost nanje.

Kot je pokazala naša anketa, je bila v obravnavanih mestih le pri delu dejavnosti ženska in moška populacija zastopana v podobni meri, kar pomeni, da razlike niso bile tolikšne, da bi lahko govorili o očitnem odstopanju. Dejavnosti, pri katerih se niso pokazale pomembnejše razlike med spoloma, tako v prostem času med tednom kot ob koncu tedna, so: kopanje in sončenje, piknik, nabiranje gozdnih sadežev, kolesarjenje in fitness.

Manjše razlike v korist žensk so vidne pri naslednjih dejavnostih: sprehod in hoja, obiski sorodnikov in prijateljev ter ogled kulturnih in naravnih znamenitosti, v korist moških pa pri naslednjih dejavnostih: vožnja z avtom za zabavo, obdelovanje lastne zemlje, obdelovanje vrta in pomoč pri kmečkih opravilih. Pri planinarjenju pa je bila razlika v korist moških opazna samo pozimi.

Očitno večja udeležba moških pa je bila značilna za naslednje dejavnosti: obisk športnih prireditev, igre z žogo, tenis, tekmovalni šport, alpsko smučanje, hoja in tek na smučeh, lov in ribolov.

Iz tega dela analize je očitno, da so za moški del prebivalstva pomembnejše tiste dejavnosti, ki so fizično zahtevnejše ali so tekmovalno-športne narave. Med pasivnejšimi oblikami pa take, ki so morda še odsev preteklega družbenega položaja žensk. Na to domnevo kažeta primera manjših deležev žensk pri obisku športnih prireditev in obisku lokalov.

In kako vpliva **starost** na ravnanje v prostem času? Iz podatkov, ki so razvidni iz priloženih tabel, je videti, da obstaja več priložnih dejavnosti, ki so relativno pomembnejše za posamezne starostne skupine. To se kaže že pri najpomembnejši in splošno razširjeni rekreacijski dejavnosti - sprehodu oziroma hoji. Ob koncu tedna so tu najslabše zastopani anketiranci iz najmlajše starostne skupine 16 - 24 let, najmočnejše pa iz najstarejše, to je več kot 54 let. Tudi pri nekaterih drugih dejavnostih, vezanih na prosti čas ob koncu tedna, kot so: nabiranje gozdnih sadežev, obisk sorodnikov, prijateljev in znancev, obdelovanje lastne zemlje ter lov in ribolov, je delež prebivalcev starejših dveh starostnih skupin večji kot mlajših.

Nasprotno pa je mogoče opaziti zelo izrazit padec priljubljenosti z naraščajočo starostjo pri naslednjih dejavnostih ob koncu tedna: zabavna prireditve, kolesarjenje, alpsko smučanje, tenis, igre z žogo, tekmovalni šport, vožnja z avtom za zabavo in obisk lokala. Pri nekaj dejavnostih, kot so: planinarjenje, kopanje s sončenjem ter obisk kulturne in športne prireditve pa se deleži udeleženih s starostjo postopoma, vendar ne tako izrazito manjšajo. Zato je tudi najvišja (po naši anketi opredeljena) starostna skupina tu še zastopana z opaznim deležem. Le za tri dejavnosti - piknik, pomoč pri kmečkem delu ter hojo in tek na smučeh - pa je značilno, da so posebej priljubljene pri osrednji starostni kategoriji 25 - 54 let.

V prostem času med tednom je v primerjavi s tistim ob koncu tedna pomembnih le nekaj manjših razlik. Za delo na vrtu je značilna s starostjo naraščajoča priljubljenost, tako da ima največji pomen prav v najvišji starostni skupini. Enako velja tudi za obisk sorodnikov, prijateljev in znancev, vendar le v poletni polovici leta, medtem ko se pozimi z višanjem starosti njena vloga močno zmanjša. Izstopa tudi ugotovitev, da se v najvišji starostni skupini skoraj ne zmanjša delež anketirancev pri nakupih v drugem kraju. Pri športnih dejavnostih pa se, tako kot med prostim časom ob koncu tedna, z večanjem starosti izrazito zmanjša udeležba pri kolesarjenju in raznih športnih dejavnostih, še posebej močno pa pri fitnesu, obisku kina, lokala in zabavnih prireditev.

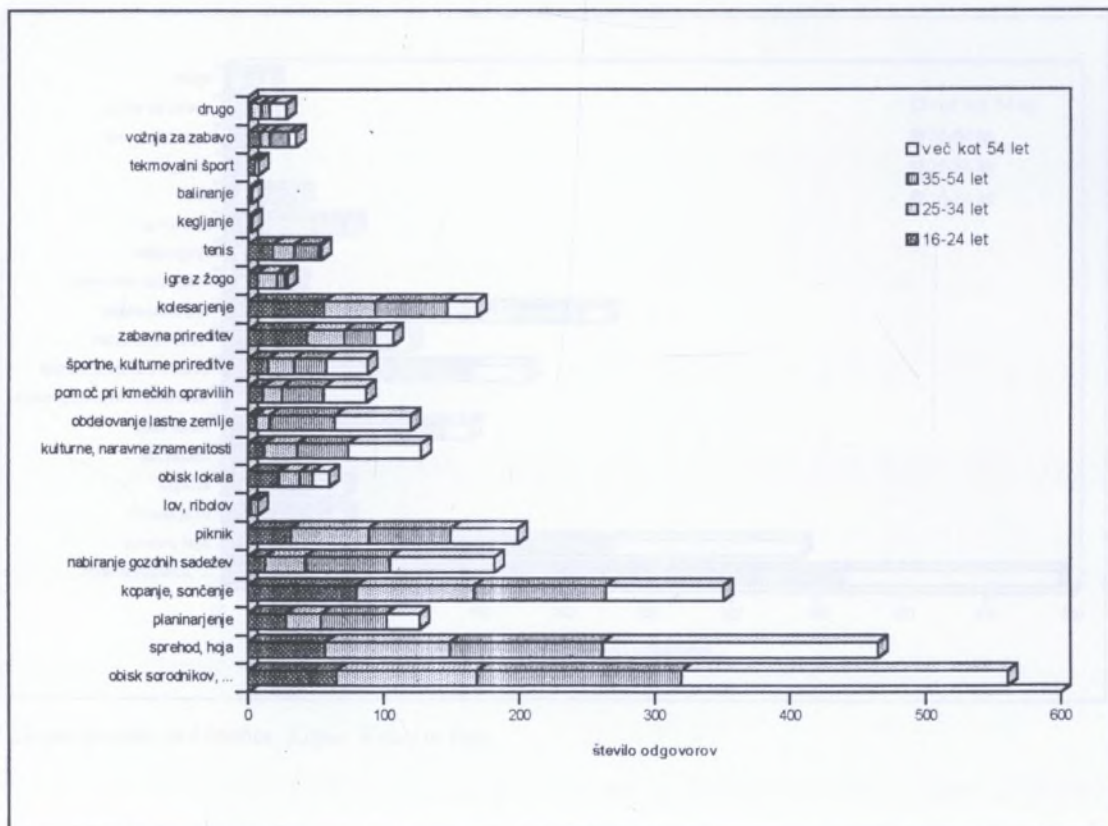
Na podlagi povedanega lahko povzamemo, da se starejši prebivalci v prostem času relativno bolj posvečajo pasivnim oblikam rekreacije, kot so obiski ter fizično oziroma gibalno manj zahtevnim aktivnim oblikam rekreacije, ki jih lahko izvajajo skladno s svojo zmogljivostjo; primeri so: delo na vrtu, vrtičku ali drugem kmetijskem zemljišču, sprehod in hoja, kopanje s sončenjem in celo planinstvo. Med mlajšim prebivalstvom pa so relativno oziroma nadpovprečno pomembne dejavnosti, ki omogočajo zabavo, druženje, navezavo prijateljstev (npr. obiskovanje zabavnih prireditev in lokalov, kopanje) ter krepitev telesnih moči in tekmovalnost (razne športne dejavnosti).

Ne glede na vzroke za različno vlogo posameznih dejavnosti v prostem času za določene starostne skupine je obravnavana soodvisnost pomembna, saj vpliva na raznolikost ravnanja in prostorskih učinkov, s tem pa tudi na specifične zahteve pri urejanju prostora. Iz gornjega je tudi razvidno, da starost močneje diferencira ravnanje v prostem času kot spolna pripadnost. Do podobnih ugotovitev so prišli tudi avtorji drugih podobnih študij.

Dejavnosti v prostem času ob koncu tedna poleti (od začetka marca do konca oktobra) - po starostni strukturi žensk*

Število odgovorov in odstotni deleži anketirancev iz določene starostne skupine, ki se ukvarjajo s posameznimi dejavnostmi

	16-24 let		25-34 let		35-54 let		več kot 54 let		skupaj	
	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
obisk sorodnikov, ...	65	54,2	104	68,4	151	68,9	241	79,8	561	70,7
sprehod, hoja	57	47,5	92	60,5	113	51,6	203	67,2	465	58,6
planinarjenje	28	23,3	26	17,1	48	21,9	25	8,3	127	16,0
kopanje, sončenje	80	66,7	87	57,2	97	44,3	87	28,8	351	44,3
nabiranje gozdnih sadežev	13	10,8	29	19,1	63	28,8	77	25,5	182	23,0
piknik	32	26,7	57	37,5	61	27,9	49	16,2	199	25,1
lov, ribolov	0	0,0	2	1,3	6	2,7	0	0,0	8	1,0
obisk lokala	23	19,2	15	9,9	10	4,6	12	4,0	60	7,6
kulturne, naravne znamenitosti	12	10,0	24	15,8	38	17,4	54	17,9	128	16,1
obdelovanje lastne zemlje	6	5,0	10	6,6	48	21,9	56	18,5	120	15,1
pomoč pri kmečkih opravilih	11	9,2	14	9,2	31	14,2	31	10,3	87	11,0
športne, kulturne prireditve	15	12,5	19	12,5	24	11,0	30	9,9	88	11,1
zabavna prireditve	43	35,8	28	18,4	22	10,0	14	4,6	107	13,5
kolesarjenje	56	46,7	38	25,0	53	24,2	22	7,3	169	21,3
igre z žogo	7	5,8	14	9,2	6	2,7	2	0,7	29	3,7
tenis	18	15,0	16	10,5	18	8,2	2	0,7	54	6,8
kegljanje	0	0,0	1	0,7	2	0,9	0	0,0	3	0,4
balinanje	0	0,0	1	0,7	2	0,9	0	0,0	3	0,4
tekmovalni šport	5	4,2	3	2,0	0	0,0	0	0,0	8	1,0
vožnja za zabavo	9	7,5	7	4,6	14	6,4	5	1,7	35	4,4
drugo	2	1,7	7	4,6	7	3,2	12	4,0	28	3,5

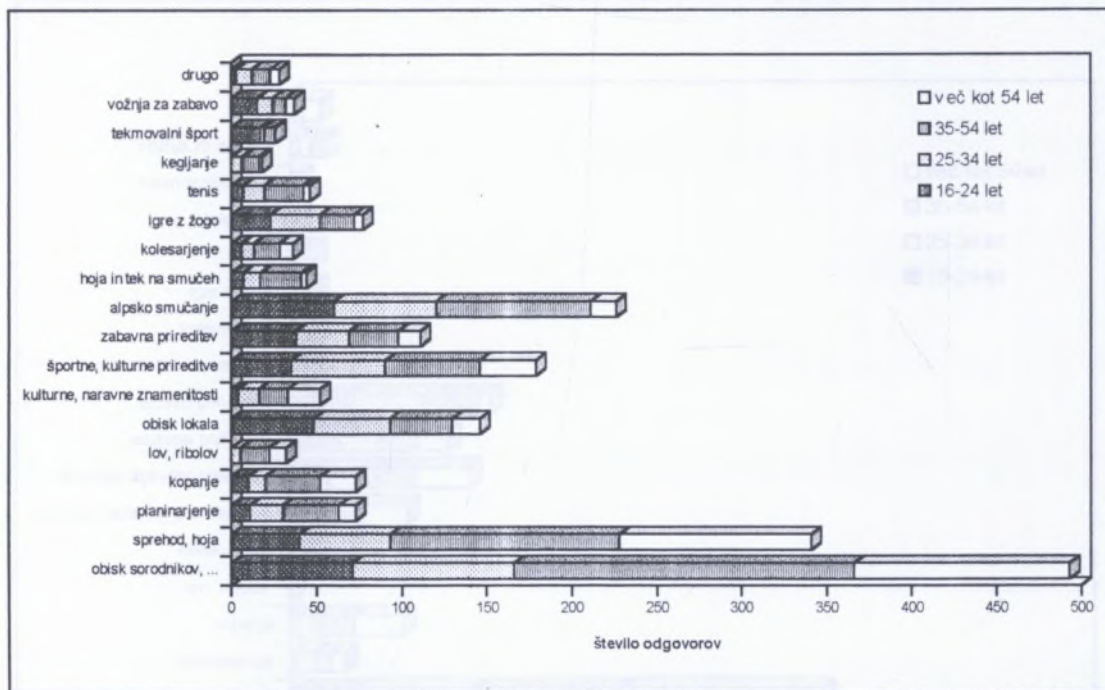

* Skupni podatki za Maribor, Koper, Kranj in Ptuj.

Dejavnosti v prostem času ob koncu tedna pozimi (od začetka decembra do konca februarja) - po starostni strukturi moških*

Število odgovorov in odstotni deleži anketirancev iz določene starostne skupine, ki se ukvarjajo s posameznimi dejavnostmi

	16-24 let		25-34 let		35-54 let		več kot 54 let		skupaj	
	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
obisk sorodnikov, ...	71	58,7	95	65,5	200	73,3	127	75,6	493	69,7
sprehod, hoja	40	33,1	53	36,6	135	49,5	113	67,3	341	48,2
planinarjenje	11	9,1	19	13,1	33	12,1	10	6,0	73	10,3
kopanje	10	8,3	10	6,9	32	11,7	21	12,5	73	10,3
lov, ribolov	0	0,0	5	3,4	17	6,2	10	6,0	32	4,5
obisk lokala	48	39,7	45	31,0	37	13,6	16	9,5	146	20,7
kulturne, naravne znamenitosti	4	3,3	12	8,3	17	6,2	19	11,3	52	7,4
športne, kulturne prireditve	35	28,9	55	37,9	56	20,5	33	19,6	179	25,3
zabavna prireditve	38	31,4	31	21,4	29	10,6	13	7,7	111	15,7
alpsko smučanje	60	49,6	60	41,4	91	33,3	15	8,9	226	32,0
hoja in tek na smučeh	7	5,8	10	6,9	24	8,8	3	1,8	44	6,2
kolesarjenje	6	5,0	7	4,8	15	5,5	8	4,8	36	5,1
igre z žogo	23	19,0	29	20,0	20	7,3	5	3,0	77	10,9
tenis	7	5,8	12	8,3	23	8,4	4	2,4	46	6,5
kegljanje	0	0,0	6	4,1	10	3,7	2	1,2	18	2,5
tekmovalni šport	17	14,0	2	1,4	6	2,2	1	0,6	26	3,7
vožnja za zabavo	15	12,4	9	6,2	8	2,9	5	3,0	37	5,2
drugo	3	2,5	9	6,2	11	4,0	5	3,0	28	4,0

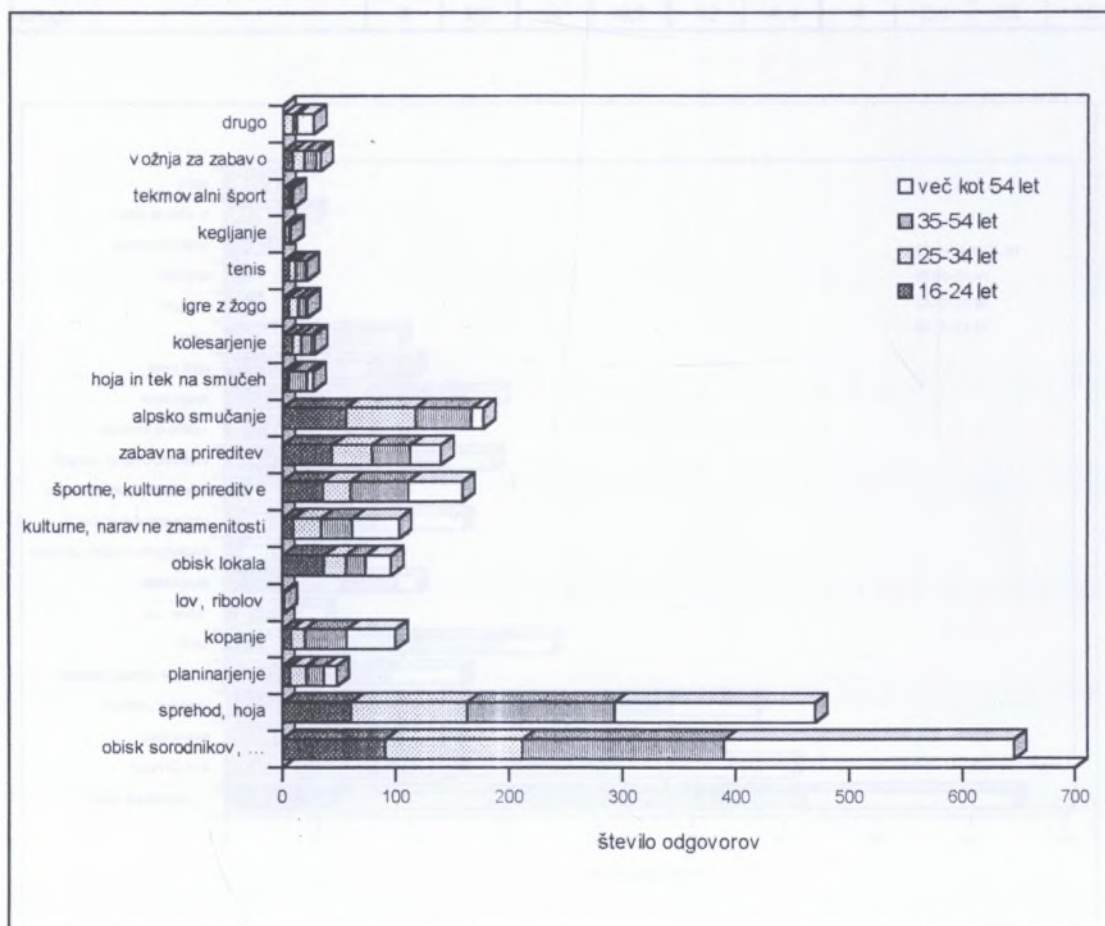

* Skupni podatki za Maribor, Koper, Kranj in Ptuj.

Dejavnosti v prostem času ob koncu tedna pozimi (od začetka decembra do konca februarja) - po starostni strukturi žensk

število odgovorov in odstotni deleži anketirancev iz določene starostne skupine, ki se ukvarjajo s posameznimi dejavnostmi

	16-24 let		25-34 let		35-54 let		več kot 54 let		skupaj	
	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
obisk sorodnikov, ...	91	75,8	121	79,6	178	81,3	256	84,8	646	81,5
sprehod, hoja	61	50,8	102	67,1	130	59,4	177	58,6	470	59,3
planinarjenje	7	5,8	14	9,2	16	7,3	11	3,6	48	6,1
kopanje	8	6,7	12	7,9	37	16,9	43	14,2	100	12,6
lov, ribolov	0	0,0	1	0,7	1	0,5	0	0,0	2	0,3
obisk lokala	37	30,8	19	12,5	18	8,2	22	7,3	96	12,1
kulturne, naravne znamenitosti	10	8,3	24	15,8	28	12,8	41	13,6	103	13,0
športne, kulturne prireditve	36	30,0	24	15,8	51	23,3	48	15,9	159	20,1
zabavna prireditve	44	36,7	35	23,0	34	15,5	27	8,9	140	17,7
alpsko smučanje	56	46,7	61	40,1	50	22,8	10	3,3	177	22,3
hoja in tek na smučeh	4	3,3	2	1,3	16	7,3	5	1,7	27	3,4
kolesarjenje	9	7,5	7	4,6	9	4,1	3	1,0	28	3,5
igre z žogo	5	4,2	8	5,3	7	3,2	2	0,7	22	2,8
tenis	5	4,2	6	3,9	9	4,1	1	0,3	21	2,6
kegljanje	2	1,7	3	2,0	2	0,9	0	0,0	7	0,9
tekmovalni šport	5	4,2	2	1,3	2	0,9	0	0,0	9	1,1
vožnja za zabavo	9	7,5	9	5,9	11	5,0	4	1,3	33	4,2
drugo	0	0,0	9	5,9	3	1,4	15	5,0	27	3,4

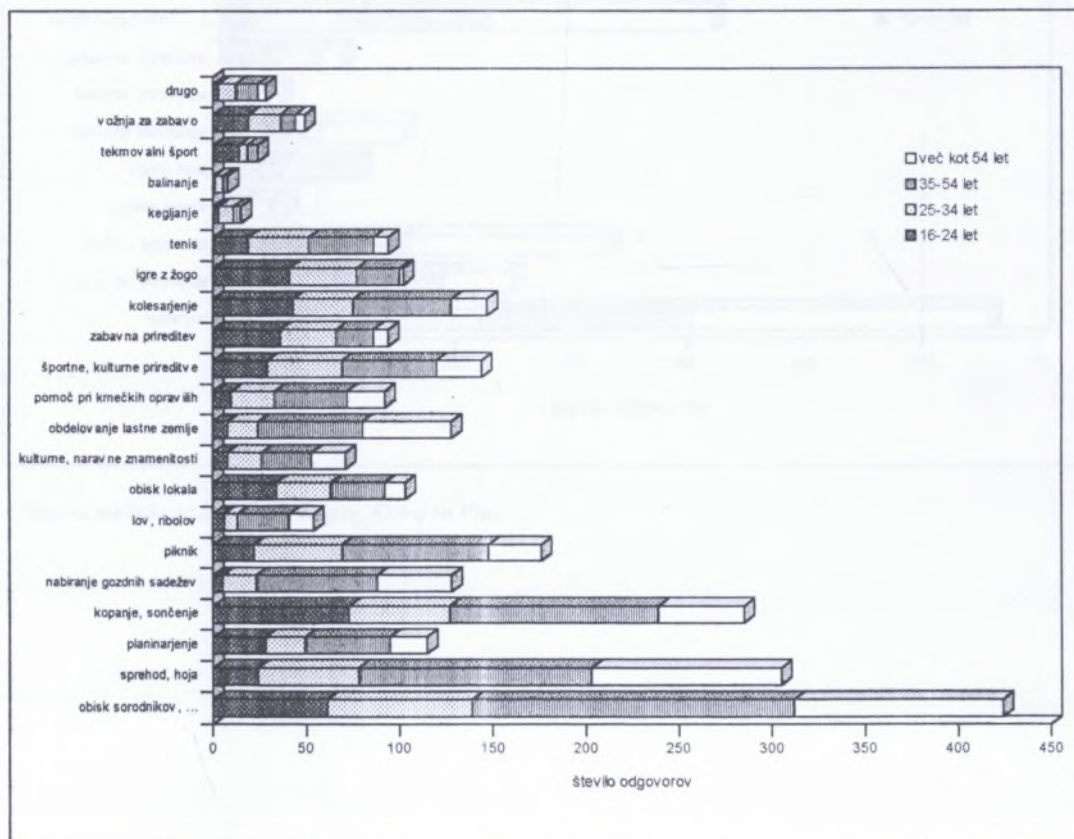

* Skupni podatki za Maribor, Koper, Kranj in Ptuj.

Dejavnosti v prostem času ob koncu tedna poleti (od začetka marca do konca oktobra) - po starostni strukturi moških*

Število odgovorov in odstotni deleži anketirancev iz določene starostne skupine, ki se ukvarjajo s posameznimi dejavnostmi

	16-24 let		25-34 let		35-54 let		več kot 54 let		skupaj	
	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
obisk sorodnikov, ...	61	50,4	78	53,8	173	63,4	112	66,7	424	60,0
sprehod, hoja	24	19,8	54	37,2	125	45,8	102	60,7	305	43,1
planinarjenje	28	23,1	21	14,5	46	16,8	20	11,9	115	16,3
kopanje, sončenje	73	60,3	54	37,2	112	41,0	46	27,4	285	40,3
nabiranje gozdnih sadežev	5	4,1	18	12,4	65	23,8	40	23,8	128	18,1
piknik	22	18,2	47	32,4	79	28,9	28	16,7	176	24,9
lov, ribolov	6	5,0	7	4,8	28	10,3	13	7,7	54	7,6
obisk lokala	34	28,1	29	20,0	29	10,6	11	6,5	103	14,6
kulturne, naravne znamenitosti	8	6,6	18	12,4	27	9,9	18	10,7	71	10,0
obdelovanje lastne zemlje	8	6,6	16	11,0	56	20,5	48	28,6	128	18,1
pomoč pri kmečkih opravilih	10	8,3	23	15,9	39	14,3	20	11,9	92	13,0
športne, kulturne prireditve	29	24,0	40	27,6	51	18,7	24	14,3	144	20,4
zabavna prireditve	36	29,8	30	20,7	20	7,3	8	4,8	94	13,3
kolesarjenje	43	35,5	32	22,1	53	19,4	19	11,3	147	20,8
igre z žogo	41	33,9	36	24,8	23	8,4	2	1,2	102	14,4
tenis	19	15,7	32	22,1	35	12,8	8	4,8	94	13,3
kegljanje	3	2,5	8	5,5	4	1,5	0	0,0	15	2,1
balinanje	1	0,8	4	2,8	3	1,1	0	0,0	8	1,1
tekmovalni šport	14	11,6	4	2,8	6	2,2	0	0,0	24	3,4
vožnja za zabavo	19	15,7	17	11,7	8	2,9	5	3,0	49	6,9
drugo	3	2,5	9	6,2	12	4,4	4	2,4	28	4,0

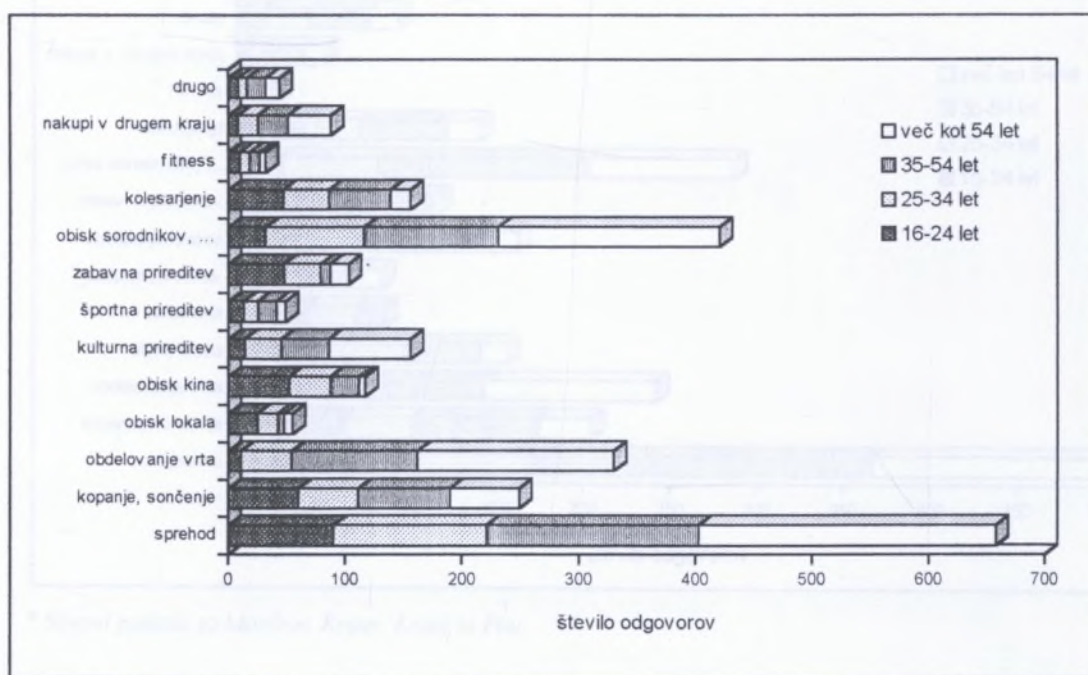

* Skupni podatki za Maribor, Koper, Kranj in Ptuj.

Dejavnosti v prostem času med tednom poleti (od začetka marca do oktobra) - po starostni strukturi žensk*

Število odgovorov in odstotni deleži anketirancev iz določene starostne skupine, ki se ukvarjajo s posameznimi dejavnostmi

	16-24 let		25-34 let		35-54 let		več kot 54 let		skupaj	
	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
sprehod	90	75,0	131	86,2	182	83,1	255	84,4	658	83,0
kopanje, sončenje	60	50,0	51	33,6	79	36,1	59	19,5	249	31,4
obdelovanje vrta	11	9,2	43	28,3	108	49,3	168	55,6	330	41,6
obisk lokala	25	20,8	17	11,2	6	2,7	7	2,3	55	6,9
obisk kina	52	43,3	35	23,0	25	11,4	5	1,7	117	14,8
kulturna prireditev	14	11,7	31	20,4	41	18,7	70	23,2	156	19,7
športna prireditev	13	10,8	12	7,9	16	7,3	8	2,6	49	6,2
zabavna prireditev	48	40,0	31	20,4	8	3,7	16	5,3	103	13,0
obisk sorodnikov, prijateljev ...	32	26,7	84	55,3	115	52,5	190	62,9	421	53,1
kolesarjenje	47	39,2	39	25,7	53	24,2	17	5,6	156	19,7
fitness	10	8,3	8	5,3	9	4,1	5	1,7	32	4,0
nakupi v drugem kraju	8	6,7	17	11,2	26	11,9	37	12,3	88	11,1
drugo	9	7,5	7	4,6	16	7,3	12	4,0	44	5,5

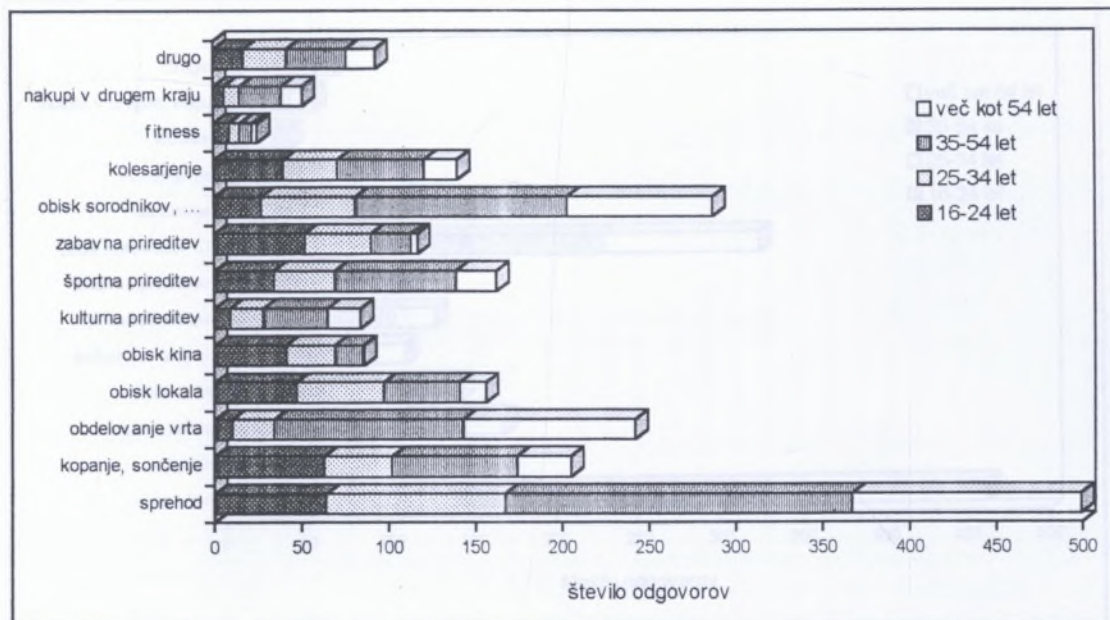

* Skupni podatki za Maribor, Koper, Kranj in Ptuj.

Dejavnosti v prostem času med tednom poleti (od začetka marca do oktobra) - po starostni strukturi moških*

Število odgovorov in odstotni deleži anketirancev iz določene starostne skupine, ki se ukvarjajo s posameznimi dejavnostmi

	16-24 let		25-34 let		35-54 let		več kot 54 let		skupaj	
	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
sprehod	64	52,9	103	71,0	200	73,3	132	78,6	499	70,6
kopanje, sončenje	63	52,1	39	26,9	72	26,4	31	18,5	205	29,0
obdelovanje vrta	10	8,3	24	16,6	109	39,9	99	58,9	242	34,2
obisk lokala	47	38,8	50	34,5	44	16,1	15	8,9	156	22,1
obisk kina	41	33,9	28	19,3	16	5,9	1	0,6	86	12,2
kulturna prireditev	9	7,4	19	13,1	37	13,6	19	11,3	84	11,9
športna prireditev	34	28,1	35	24,1	70	25,6	23	13,7	162	22,9
zabavna prireditev	52	43,0	38	26,2	23	8,4	4	2,4	117	16,5
obisk sorodnikov, prijateljev ...	27	22,3	54	37,2	122	44,7	84	50,0	287	40,6
kolesarjenje	40	33,1	31	21,4	50	18,3	19	11,3	140	19,8
fitness	9	7,4	6	4,1	7	2,6	3	1,8	25	3,5
nakupi v drugem kraju	6	5,0	9	6,2	24	8,8	12	7,1	51	7,2
drugo	17	14,0	25	17,2	34	12,5	17	10,1	93	13,2

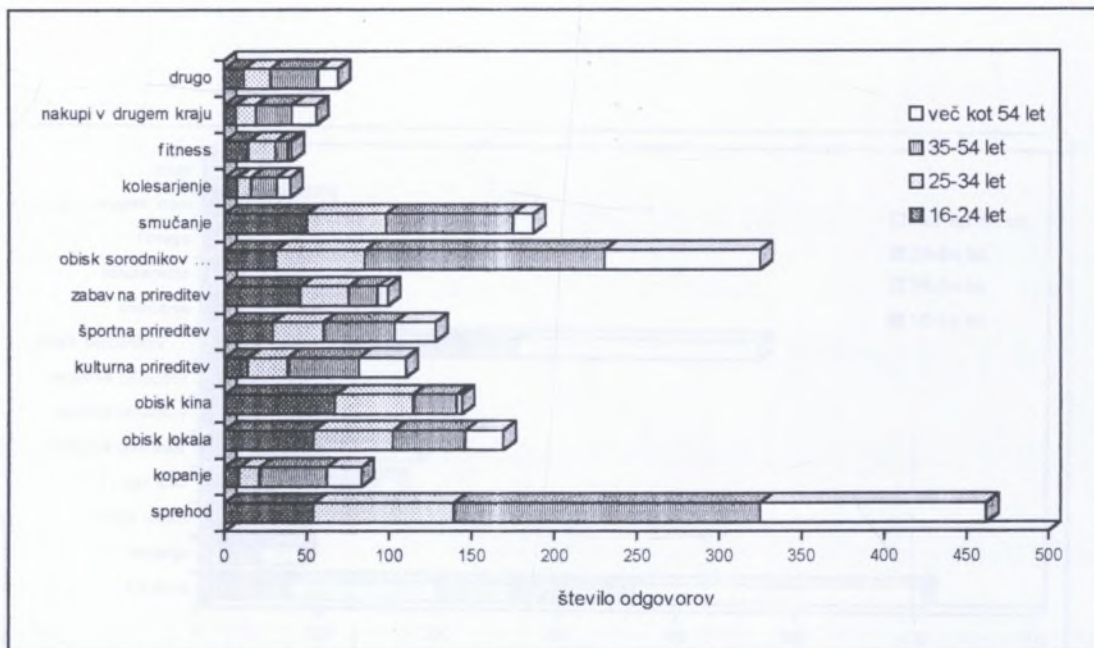

* Skupni podatki za Maribor, Koper, Kranj in Ptuj.

Dejavnosti v prostem času med tednom pozimi (od začetka novembra do konca februarja) - po starostni strukturi moških*

Število odgovorov in odstotni deleži anketirancev iz določene starostne skupine, ki se ukvarjajo s posameznimi dejavnostmi

	16-24 let		25-34 let		35-54 let		več kot 54 let		skupaj	
	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
sprehod	54	44,6	85	58,6	186	68,1	137	81,5	462	65,3
kopanje, sončenje	9	7,4	12	8,3	41	15,0	21	12,5	83	11,7
obdelovanje vrta	54	44,6	48	33,1	44	16,1	23	13,7	169	23,9
obisk lokala	67	55,4	47	32,4	27	9,9	3	1,8	144	20,4
obisk kina	14	11,6	24	16,6	43	15,7	29	17,3	110	15,6
kulturna prireditev	29	24,0	31	21,4	43	15,7	25	14,9	128	18,1
športna prireditev	46	38,0	29	20,0	18	6,6	5	3,0	98	13,9
zabavna prireditev	31	25,6	54	37,2	145	53,1	95	56,5	325	46,0
obisk sorodnikov, prijateljev ...	50	41,3	48	33,1	77	28,2	12	7,1	187	26,4
kolesarjenje	8	6,6	8	5,5	16	5,9	8	4,8	40	5,7
fitness	15	12,4	16	11,0	8	2,9	2	1,2	41	5,8
nakupi v drugem kraju	7	5,8	12	8,3	22	8,1	15	8,9	56	7,9
drugo	12	9,9	16	11,0	29	10,6	12	7,1	69	9,8

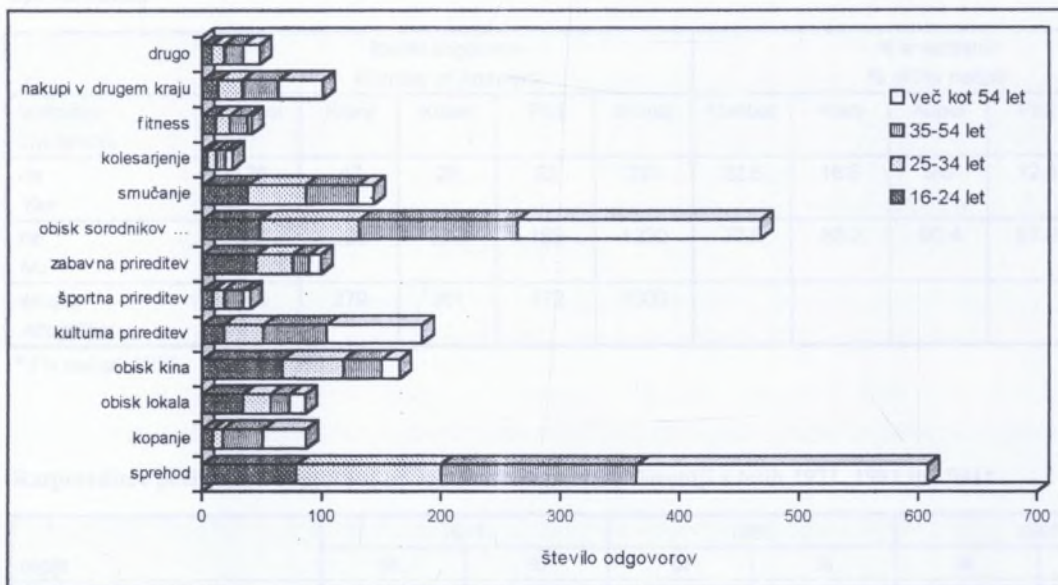

* Skupni podatki za Maribor, Koper, Kranj in Ptuj.

Dejavnosti v prostem času med tednom pozimi (od začetka novembra do konca februarja) - po starostni strukturi žensk*

Število odgovorov in odstotni deleži anketirancev iz določene starostne skupine, ki se ukvarjajo s posameznimi dejavnostmi

	16-24 let		25-34 let		35-54 let		nad 54 let		skupaj	
	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
sprehod	79	65,8	121	79,6	164	74,9	244	80,8	608	76,7
kopanje, sončenje	9	7,5	8	5,3	34	15,5	36	11,9	87	11,0
obdelovanje vrta	34	28,3	23	15,1	16	7,3	13	4,3	86	10,8
obisk lokala	67	55,8	51	33,6	32	14,6	15	5,0	165	20,8
obisk kina	18	15,0	33	21,7	53	24,2	80	26,5	184	23,2
kulturna prireditev	9	7,5	9	5,9	16	7,3	6	2,0	40	5,0
športna prireditev	45	37,5	30	19,7	14	6,4	10	3,3	99	12,5
zabavna prireditev	48	40,0	83	54,6	133	60,7	204	67,5	468	59,0
obisk sorodnikov, prijateljev ...	38	31,7	48	31,6	44	20,1	13	4,3	143	18,0
kolesarjenje	4	3,3	7	4,6	8	3,7	6	2,0	25	3,2
fitness	11	9,2	12	7,9	15	6,8	3	1,0	41	5,2
nakupi v drugem kraju	13	10,8	20	13,2	31	14,2	37	12,3	101	12,7
drugo	8	6,7	10	6,6	16	7,3	14	4,6	48	6,1

* Skupni podatki za Maribor, Koper, Kranj in Ptuj.

POČITNIŠKA STANOVANJA KOT UČINEK BLIŽNJE REKREACIJE

Bivanje v počitniškem stanovanju je lahko že samo zase način preživljanja prostega časa (pomeni lahko spremembo vsakodnevnega okolja, neugodnega podnebja), lahko pa nudi možnost za bivanje v pokrajini, ki omogoča ukvarjanje s priljubljeno dejavnostjo v prostem času (na primer z obdelavo vinograda, s planinarjenjem, lovom, ribolovom, smučanjem in drugim)

Počitniška stanovanja prebivalcev Slovenije sodijo med pomembnejše pokrajinske učinke bližnje rekreacije, kar kažejo statistični kazalci o njihovem številu in o hitri rasti. V letu 1971 je bilo po statističnem popisu stanovanj na ozemlju Slovenije le 4.300 počitniških stanovanj, v letu 1981 že 18.965, medtem ko je do leta 1991 njihovo število narastlo na 26.134.

Število in delež lastnikov počitniških stanovanj v štirih obravnavanih mestih, ugotovljena z našo anketo, sta razvidna iz spodnje tabele. Da je delež teh lastnikov večji v Mariboru in Kranju oziroma manjši v Ptujju in Kopru, gre verjetno pripisati dejstvu, da sta prvi dve mesti sorazmerno starejši industrijski središči z bolj poudarjenimi navadami preživljati prosti čas zunaj mesta.

Število lastnikov počitniških stanovanj*

Second homes

lastništvo <i>Ownership</i>	število odgovorov <i>Number of Answers</i>					% anketiranih <i>% of the people</i>				
	Maribor	Kranj	Koper	Ptuj	skupaj	Maribor	Kranj	Koper	Ptuj	skupaj
da <i>Yes</i>	176	47	25	22	270	22.5	16.8	9.6	12.4	18
ne <i>No</i>	607	232	236	155	1230	77.5	83.2	90.4	97.6	82
skupaj <i>Altogether</i>	783	279	261	172	1500					

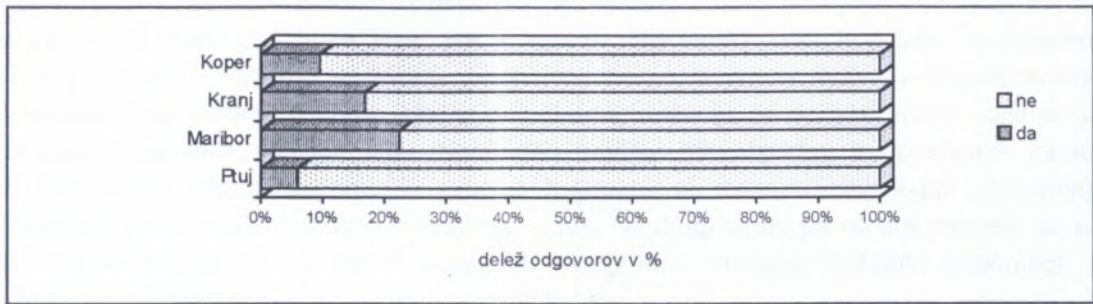
* Po anketi 1996

Razporeditev počitniških stanovanj po regijah v Republiki Sloveniji v letih 1971, 1981 in 1991*

regija	1971		1981		1991	
	št.	%	št.	%	št.	%
Alpe	1.112	26,0	3.333	17,6	4.158	15,9
Predalpski svet	735	17,2	2.906	15,3	3.396	13,0
Submediteranska Slovenija	613	14,3	1.833	9,6	2.386	9,1
Dinarske planote	1.016	23,7	5.390	28,5	7.626	29,2
Subpanonska Slovenija	805	18,8	5.503	29,0	8.568	32,8
	4.281	100,0	18.965	100,0	26.134	100,0

* Vir: Zavod RS za statistiko

Posedovanje počitniške hišice*

* Po anketi 1996

Na prostorsko razmeščanje počitniških stanovanj je v Sloveniji močno vplivalo prav udejstvovanje v prostem času. Na podlagi pglavitnih motivov za njihovo gradnjo lahko ločimo več funkcijskih oblik teh stanovanj.

Pri prvi obliki se delovni oziroma oskrbni motivi prepletajo z rekreacijskimi. To pomeni, da je bilo za graditelje tega tipa stanovanj pomembno zlasti obdelovanje vinograda, sadovnjaka ali vrta. Gre za prebivalstvo, ki je bilo nagnjeno k prstočasnim dejavnostim delovne narave. Kot kažejo podrobnejše analize v izbranih območjih, je ta motivska oblika počitniških stanovanj razširjena predvsem v vinogradniških območjih Subpanonske Slovenije in ponekod na Dinarskih planotah, kjer je pridelava lastnega vina od nekdaj imela tudi prestižni pomen. Sedanji lastniki teh počitniških stanovanj pripadajo prvi ali drugi iz kmetijske dejavnosti preslojeni generaciji, zato jim delo v vinogradu in proizvodnja vina nista neznano opravilo.

Da je obdelava kmetijskega zemljišča za številne lastnike počitniških stanovanj pomembna dejavnost prostega časa, potrjuje prav prostorska razporeditev teh stanovanj, saj je velik del razporejen prav po gričevnatih vinorodnih predelih.

Druga oblika počitniških stanovanj je bila pobujena pretežno z rekreacijskimi nagibi, na kar kaže njihova razporeditev v rekreacijsko privlačnih pokrajinskih območjih predvsem v:

- hribovitem predalpskem svetu, v prisojnih legah, pogosto nad višinsko mejo temperaturne inverzije, kar njihovim uporabnikom omogoča občasno bivanje v klimatsko ugodnejšem pasu nasproti kotlinskemu predelu, v katerem je njihovo stalno bivališče;
- pravi alpski regiji, ki ima poleg visoke pokrajinske doživljajske zmožnosti tudi visoko ustreznost za športno-rekreacijske dejavnosti.

V strategiji prostorskega urejanja na državni ravni so bila počitniška stanovanja opredeljena kot problematična oblika rabe prostora že v sedemdesetih letih, predvsem zaradi vizualnega obremenjevanja pokrajine, ki ga lahko povzročijo razpršeni in arhitektonsko sporni objekti, ter funkcionalnih problemov, med katerimi stopa v ospredje omejevanje dostopa javnosti do doživljajske in rekreacijske posebej ustreznih oziroma privlačnih pokrajinskih območij (na primer obale, visokogorski svet, planinski pašniki, naravne znamenitosti). Omenjena strategija je imela določen vpliv na razmeščanje počitniških stanovanj znotraj Slovenije, kar kaže njihova razporeditev po slovenskih regijah. Samo 25 odstotkov počitniških stanovanj je bilo leta 1991 v dveh turistično najbolj privlačnih in razvitih regijah, to je v Alpski in Submediteranski Sloveniji, medtem ko jih je bilo kar 65 odstotkov v turistično malo razviti Predalpski in Subpanonski Sloveniji in na Dinarskih planotah.

Prav **razpršenost počitniških stanovanj** in razmeroma **malo lokacij z njihovo močnejšo koncentracijo** je pripomoglo, da so problemi, ki so jih te gradnje v nekaterih tujih pokrajinah

povzročile, v Sloveniji vendarle razmeroma zelo omiljeni. Počitniška stanovanja v Sloveniji v večjem obsegu niso "prodrli" v nekatera pokrajinsko visoko ocenjena območja, kot na primer v ožji obalni pas morja, jezer, rek, v zgornje dele alpskih dolin in dolinic, na nekatere planine z bogato kulturno dediščino. Še najbolj očiten je njihov vpliv na preoblikovanje posameznih vinorodnih pokrajin, kjer je zaradi deagrariacije po drugi svetovni vojni prišlo do opuščanja vinogradniške rabe. Nenačrtna gradnja teh objektov je, predvsem zaradi gostote in postavljanja neprimernih gradbenih struktur na izpostavljenih legah (slemenih), marsikje razvrednotila dotedanji pokrajinski videz. Na drugi strani pa ne gre prezreti, da so lastniki počitniških hiš in hkrati posestniki vinogradov marsikje bistveno pripomogli k oživljanju ali ohranjanju kulturne vinorodne pokrajine.

Kot kaže naša razprava, je med raziskovalci dejstvo, da je v Sloveniji razširjeno posestvo, ki je v veliki meri namenjeno počitniški rabi. To je v skladu s trendi, ki jih opazujemo v drugih evropskih državah, kjer je posestvo v veliki meri namenjeno počitniški rabi. To je v skladu s trendi, ki jih opazujemo v drugih evropskih državah, kjer je posestvo v veliki meri namenjeno počitniški rabi.

Na območjih, kjer je posestvo v veliki meri namenjeno počitniški rabi, opazujemo različne oblike stanovanj. V Sloveniji je v veliki meri razširjeno posestvo, ki je v veliki meri namenjeno počitniški rabi. To je v skladu s trendi, ki jih opazujemo v drugih evropskih državah, kjer je posestvo v veliki meri namenjeno počitniški rabi. To je v skladu s trendi, ki jih opazujemo v drugih evropskih državah, kjer je posestvo v veliki meri namenjeno počitniški rabi.

Stanovanja v Sloveniji so v veliki meri namenjena počitniški rabi. To je v skladu s trendi, ki jih opazujemo v drugih evropskih državah, kjer je posestvo v veliki meri namenjeno počitniški rabi. To je v skladu s trendi, ki jih opazujemo v drugih evropskih državah, kjer je posestvo v veliki meri namenjeno počitniški rabi. To je v skladu s trendi, ki jih opazujemo v drugih evropskih državah, kjer je posestvo v veliki meri namenjeno počitniški rabi.

Da bi se izognili tveganju, da bi se stanovanja v Sloveniji v veliki meri namenjena počitniški rabi, opazujemo različne oblike stanovanj. V Sloveniji je v veliki meri razširjeno posestvo, ki je v veliki meri namenjeno počitniški rabi. To je v skladu s trendi, ki jih opazujemo v drugih evropskih državah, kjer je posestvo v veliki meri namenjeno počitniški rabi.

RAZMERJA MED REKREACIJSKIM UDEJSTVOVANJEM IN POKRAJINO

Obravnavane rekreacijske dejavnosti, s katerimi se ukvarjajo prebivalci Slovenije, lahko z vidika njihove odvisnosti oziroma povezanosti s **pokrajinskimi (prostorskimi) potenciali** delimo v naslednje skupine:

1. Prvo skupino oblikujejo tiste rekreacijske dejavnosti, ki so **povsem odvisne od pokrajinskega potenciala**. To pomeni, da so naravne in kulturne sestavine pokrajine **temeljna podlaga** oziroma **temeljni pogoj** za njihovo izvajanje. Ali še konkretnije: navezane so na odprto pokrajino z doživljajsko zmožnostjo (poseben videz, ki ga oblikujejo reliefna izoblikovanost, vrste in sestava vegetacije, vodne površine in drugo) ter z naravno rekreacijsko ustreznostjo oziroma funkcionalno uporabnostjo (za posamezno dejavnost). Take dejavnosti so predvsem: planinstvo, hoja zaradi ogleda naravnih znamenitosti in "uživanja" narave, turno smučanje, alpinizem, športno plezanje v naravnih stenah, hoja in tek na smučeh, čolnarjenje na divjih vodah, canyoning, športni ribolov, lov, sončenje, kopanje ali posedanje ob naravnih vodnih površinah (naravnih obalah morja, jezer, potokov, rek). Posebna značilnost te skupine je tudi skromna zahtevnost glede tehničnih objektov, saj je za ukvarjanje z njimi zaželeno intaktno, torej **čim manj tehnizirana pokrajina**.

Kot kaže naša anketa, je med rekreacijskimi dejavnostmi te skupine najbolj množično **planinstvo**.

Na sorazmerno pomembno vlogo planinstva v okviru bližnje rekreacije je vplivalo več dejavnikov, predvsem široko razpredena planinska organizacija, ki je ob višku leta 1989 imela okrog 180 planinskih društev in intenzivno delovanje planinskih društev po drugi vojni, ki je temeljilo na strateški usmeritvi, da je treba "delovnemu ljudstvu" omogočiti izlete v bližnje gore, "ker je obisk oddaljenih gora ob koncu tedna zaradi delovnega časa in slabih prometnih zvez skoraj nemogoč". Pod vplivom intenzivnega delovanja planinske organizacije je bila zgrajena infrastruktura, ki je v začetku 80. let obsegala 160 planinskih domov, koč in zavetišč.

Skladno s pomenom planinstva in usmeritvijo, naj se ta dejavnost omogoči prebivalstvu vseh delov Slovenije, se je po drugi svetovni vojni omrežje zaznamovanih planinskih poti močno podaljšalo in razširilo v vse slovenske pokrajine. Trenutno je v Sloveniji 1.235 planinskih poti, ki so skupaj dolge 8.689 km. Pomemben del teh poti ne služi le planinstvu v ožjem pomenu (to je hoji s premagovanjem višinskih razlik), temveč tudi izletništvu, to je časovno krajši hoji s premagovanjem dolžinskih razdalj. Največ planinskih poti je v Alpski regiji, in sicer 35 odstotkov vseh poti. Tu so osredotočene v Julijskih in Kamniško-Savinjskih Alpah. V predalpskem svetu je nadaljnjih 34 odstotkov planinskih poti. Na tretjem mestu je glede na dolžino planinskih poti dinarski svet, na katerega odpade 19 % poti. Sorazmerno manjši deleži pa odpadejo na subpanonski (10 odstotkov planinskih poti) in primorski svet (2 odstotka planinskih poti). Vsa naša večja urbanizirana območja imajo v svojem hribovitem ali gričevnatem zaledju planinske poti (Jereb, 1996).

Da bi se omejili bodoči in odpravili prisotni ekološki problemi, ki jih je pobudil množični obisk gora, ponekod tudi gosto omrežje planinskih poti ter ekološko neustrezna gradnja planinskih postojank (problemi: potencialna nevarnost razlitja olj iz energetskih agregatov, zvočno onesnaževanje zaradi agregatov, ponekod neurejeno očiščevanje in pronicanje odpadnih voda, velika količina odpadkov, zvočno onesnaženje ob postojankah, dostopnih z motornimi vozili in drugo), je v sedanji razvojni strategiji v ospredju **ustalitev na sedanjem številu postojank, izvajanje ekološke sanacije** na podlagi zmanjšanega udobja in s tem varčevanja z energijo in vodo, uvedba novih

tehnoloških rešitev (suha stranišča) ter **omejitev širjenja omrežja gornjskih poti**, razen v predelih, ki so za planinstvo zanimivi, vendar so bili zaradi vojaških razlogov do sedaj nedostopni (Obvestila PZS, 1995; Obvestila PZS, 1996; Obvestila PZS, 1997).

Športni ribolov: Športni ribolov je oblika rekreacije ob vodi, ki po anketnih rezultatih za rekreiranje slovenskega prebivalstva nima množičnega pomena.

Z vidika prostora pa je pomen športnega ribolova nedvomno precej velik, saj gre za dejavnost, ki je na eni strani odvisna od narave, na drugi pa nanjo tudi močno učinkuje. V slovenskih sladkih vodah je bilo leta 1995 ujetih več kot pol milijona rib ali 262 ton.

V slovenskih sladkih in brakičnih vodah živi 94 vrst rib in štiri vrste piškurjev. Med njimi so v rdeči seznam ogroženih vrst (seznam je zaradi zahtevnosti raziskav o razširjenosti nepopoln, a se naj ne bi bistveno spreminjal) uvrščene vse vrste piškurjev in 58 vrst rib, torej več kot polovica.

Dejavnikov, ki ogrožajo ribe in piškurje, je veliko. V glavnem so združeni v štiri skupine:

- onesnaževanje voda
- regulacije (v širšem pomenu)
- naseljevanje tujih vrst rib ali preseljevanje med dvema zemljepisno ločenima povodjema
- prevelik izlov (Povž, 1992 in 1996; Povž, Sket, 1990).

Kot je razvidno iz naštetega, so za vodni živelj dvomljivi ali **neustrezni tudi posegi zaradi športnega ribolova**. Prevelik izlov rib neposredno skoraj ne ogroža, saj je ribolov omejen z zakoni in reguliran z ribiško-gojitvenimi načrti, ki določajo tudi dodatno vlaganje rib. Problematična pa so vlaganja rib, s katerimi se navadno vnašajo le za ribolov zanimive vrste. Vlaganja so mnogokrat tudi preobsežna, zato so nekatere vode z ribami prenaseljene, posledica pa je rušenje naravnega ravnotežja. Prenaseljenost voda z ribami je v zadnjih letih pripeljala tudi do rasti števila ribojedih ptic, zlasti kormoranov.

Prav tako so **problematična vlaganja neavtohtonih ribjih vrst**. Tu ločimo naseljevanje alohtonih vrst iz drugih porečij ali celo delov sveta in preseljevanje vrst med donavskim in jadranskim porečjem. Večina takih vlaganj je bila pri nas izvedena brez zadostnega nadzora in predhodnih raziskav o morebitnih posledicah, čeprav načeloma vsako prenašanje rib iz enega vodotoka v drugega znotraj istega porečja zahteva resen premislek, saj se tudi ribe iste vrste v različnih vodotokih razlikujejo po vedenjskih vzorcih. V Sloveniji je bilo v zadnjih stotih letih vnešenih v vode 14 alohtonih vrst, prve že ob koncu prejšnjega stoletja (na primer šarenka 1890, potočna zlatovčica 1884). Večjo škodo pa je za zdaj povzročilo preseljevanje rib iz donavskega v jadransko porečje, kjer je zaradi vnosa potočne postrvi močno ogrožena soška postrv.

Lov: Ob obravnavanju te dejavnosti prostega časa, ki se izvaja na pretežnem delu ozemlja Republike Slovenije, ni mogoče prezreti vpliva lova in lovnega turizma na infrastrukturo odprtega, zlasti gozdnega prostora. Ta se kaže v obstoju lovskih koč. Da so lovske kočice in domovi pomembna postavka v razvoju lovne rekreacije, nam pove podatek, da je bilo leta 1975 v slovenskih gojitvenih območjih in loviščih 367 lovskih koč in domov. Do leta 1987 se je število lovskih koč in domov povečalo na 607, kar kaže na pospeševanje tovrstne rekreacije (Šivec, 1988).

Neposredni vplivi lovskega turizma na pokrajino se kažejo v številčnosti in strukturi divjadi ter njenih vplivih na rastje. Na podlagi podatkov o odstrelu za obdobje 1960 - 1983 je Adamič (1988) prišel do ugotovitve, da se pri nas srečujemo s podobnimi trendi kot v

večjem delu Evrope: z naraščanjem številčnosti in prostorskim širjenjem parkljaste divjadi (jelenjad, srnjad, divji prašič), upadanjem (ponekod že izginjanjem) vrst, vezanih na kmetijski prostor (poljske jerebice in poljskega zajca) ter upadanjem številčnosti vrst, ki so vezane na posebne razvojne oblike gozda (divji petelin). Te pojave lahko označimo ne samo kot posledico sprememb v okolju, pač pa tudi kot posledico vpliva lovskogojitvenih ukrepov (Gozd-divjad, 1982).

S strogo lovskega vidika sta rast števila parkljaste divjadi in njeno prostorsko širjenje zaželeno. Tudi do naselitve muflona in damjeka je prišlo zaradi popestritve vrst in lova, zaradi uplenitve novih trofej ter zaradi lovnega turizma. V loviščih je tako čedalje več omenjene divjadi. Vendar je pri tem vsekakor pomemben tudi ekonomski račun, saj poleg lovnega turizma navrže divjačina pomemben dohodek lovskim blagajnam (Zbornik, 1989).

Podatki kažejo, da lovstvo **enostransko poudarja določeno vrsto divjadi**, drugo pa zanemara, kar ni v skladu z zakonom o varstvu, gojitvi in lovu divjadi ter upravljanju lovišč. Največ prostora v gojitvenih smernicah je bilo tako v preteklosti namenjenega tistim vrstam divjadi, ki niso ogrožene, in ki številčno naraščajo in se prostorsko širijo (sem sodi zlasti jelenjad) ali pa niso avtohtone (muflon, damjak). Tudi v samem lovstvu je škodljivo poudarjanje ene vrste na račun drugih in hkrati na račun preostalega rastlinskega in živalskega sveta ter vnašanje vrst, ki v določeno okolje ne sodijo (Zbornik, 1989).

Vprašanje je, kdo pravzaprav bolj oziroma pomembneje vpliva na populacije divjadi: lovci, ki jim je upravljanje populacij divjadi osnovna naloga, ki jim jo nalaga zakon o varstvu, gojitvi in lovu divjadi ter o upravljanju lovišč, ali gozdarji, kmetijci in vsi drugi, ki s svojim delom povzročajo različne spremembe v prostoru. S posegi v prostor načrtno ali nehote učinkujejo na raznolikost in primernost habitatov prosto živečih divjih živali, s tem pa na spremembo nosilnih zmogljivosti za posamezne vrste oziroma na številčnost in prostorsko razporeditev živalskih vrst (Adamič, 1988). Današnje stanje populacij divjadi torej ni le rezultat načrtovanih ciljev lovske organizacije.

Ker so pri lovstvu zaradi **pospeševanja izbranih vrst živali** in podpiranja določenih biotopskih pogojev v ospredju enostranske naloge razvijanja rabe pokrajine, je ta rekreacijska dejavnost **v nasprotju z načeli ohranjanja naravne raznolikosti**. Varstvo in gojenje divjadi ali njenih življenjskih prostorov se zato praviloma ne ujema s cilji obnavljanja biološke raznovrstnosti življenjskih združb in biotopov. S tega vidika se poleg nekaterih moralnih vprašanj lov kot rekreacijska dejavnost postavlja v kritično luč tudi v Sloveniji. Na drugi strani pa je značilno, da se s to dejavnostjo ukvarja v prostem času vendarle opazen del prebivalcev, in to ne zgolj iz mest, temveč tudi s podeželja.

2. V drugo skupino lahko uvrstimo rekreacijske dejavnosti na prostem, ki so tako kot predhodne **navezane na rekreacijsko pokrajinsko ustreznost** oziroma uporabnost, **manj pomembna pa je doživljajska privlačnost pokrajine**. To pomeni, da videz pokrajine ni odločilen oziroma prevladujoč. Na primer: določena vodna površina z visoko ustreznostjo za kopanje ali jadranje (to je z ustrežno globino, čistostjo in temperaturo) je lahko zelo privlačna, čeprav leži v pokrajini z majhno doživljajsko zmožnostjo - na primer sredi ravninskega sveta. V to skupino lahko uvrstimo: sončenje, kopanje in čolnarjenje ob/na/v posameznih rekah in jezerih, terensko jahanje.

Kopanje/plavanje v naravnih kopališčih: Čeprav trajajo v Sloveniji najvišje dnevne temperature zraka nad 25°C, ki pobujajo željo po sončenju in kopanju na prostem, naj bo

ob naravnih vodah ali v kopališčih z bazeni, v glavnem le od junija do avgusta, sodi ta dejavnost med najpomembnejše poletne rekreacijske dejavnosti zunaj doma.

Kopanje s sončenjem se je uveljavilo kot pomembna oblika bližnje rekreacije, čeprav ustreznost naravnih voda zanjo ni posebej ugodna. V bližini številnih slovenskih mest ni površinskih voda, to je rek ali jezer, v katerih bi temperatura vode redno in daljši čas v letu dosegla za kopanje prijetno temperaturo, to je več kot 18°C. Hkrati so vodotoki, ki tečejo skozi močnejše naseljena in urbanizirana območja, zaradi onesnaženosti večinoma za kopanje neprimerni.

Regulacijski in melioracijski posegi na vodotokih pa so eliminirali kopališko ustreznost, saj so z njimi odpravili tudi toplejše mrtve rokave, globlje tolmine in prodišča kot pomemben naravni kopališki prostor.

Kopanje kot množična oblika bližnje rekreacije je zaradi navedenega sprožilo naslednje prostorsko relevantne težnje: del migracij ob koncu tedna, pobujenih s kopanjem, se je usmeril na večje razdalje, k naravnim vodam z večjo kopališko ustreznostjo, zlasti k morski obali, obema ustreznjšima jezeroma ali v grajena kopališča, še posebej ob termalnih vodah. Z umetnimi vrtinami povečana zmogljivost termalnih voda je omogočila, da so v nekaterih zdraviliških turističnih krajih tudi zaradi povpraševanja bližnje rekreacije povečali zmogljivost kopaliških naprav in njihovo atraktivnost.

Neurejena oziroma divja naravna kopališča ob tekočih in stoječih sladkih vodah so zaradi prostorsko neenakomerne razporeditve grajenih kopaliških objektov oziroma njihove prevelike oddaljenosti od posameznih urbaniziranih območij ob skrajno vročih poletnih dneh ostala še vedno kopališko privlačna, pa čeprav nimajo higiensko neoporečne vode za kopanje. Iz poročila o higieni kakovosti kopalnih vod je razvidno, da na 112 odvzemnih mestih, to je lokacijah ob rekah in jezerih, kjer se redno ali pogosto zbirajo kopalci, v letu 1997 bakteriološka kakovost voda ni bila ustrežna na več kot polovici mest (Poročilo o higieni kakovosti kopalnih vod, 1997).

Zaradi ekonomskih razlogov kopališča z zgrajenimi bazeni ne morejo v celoti zadovoljiti presežkov kopališkega povpraševanja. Številna jezera in jezerca pa imajo zaradi majhnega obsega in lege posebno biotopsko funkcijo in jih iz ekoloških razlogov ni mogoče ali pa vsaj zelo sporno rekreacijsko izrabiti. Zato lahko pričakujemo, da bodo navedene razmere vplivale na še **močnejše osredotočanje kopališkega povpraševanja v termalnih kopališčih ob morski obali ter ob obeh večjih jezerih (Blejskem in Bohinjskem)**. Ker so te kopališke lokacije bližnje rekreacije hkrati namenjene tudi počitniški rekreaciji (stacionarni turizem), je mogoče napovedati nadaljnja navzkrižja med obema zvrstema, pa tudi med samo rekreacijsko rabo ter cilji varstva narave.

3. V tretjo skupino sodijo rekreacijske dejavnosti, ki so **odvisne od naravne pokrajinske ustreznosti**. Od predhodnih pa se ločijo po tem, da **terja** njihovo izvajanje razen pokrajinske ustreznosti tudi **znatne prostorske posege** zaradi delnega **preoblikovanja** danih razmer, predvsem pa **gradnjo** pomembnejših **objektov in naprav**, brez katerih se te dejavnosti ne morejo izvajati. Med dejavnosti te skupine lahko uvrščamo zlasti: alpsko smučanje, navtični turizem (zaradi marin), kopanje in plavanje v "zabavnih" oziroma "doživljajskih" kopališčih (tistih ob morju ali jezerih). Za številne izvajalce teh dejavnosti je pokrajina s svojimi naravnimi ali kulturnimi sestavinami zreducirana na kuliso in ni bistvena za rekreacijsko privlačnost.

Alpsko smučanje: Med rekreacijskimi dejavnostmi te skupine se je po anketi na visoko mesto uvrstilo alpsko smučanje. Delež anketiranih oseb, ki so se pozimi ukvarjale s to

dejavnostjo, sicer v nobenem od obravnavanih mest ni presegal 30 odstotkov, vendar je vendarle relativno visok.

Na visoko uvrstitev alpskega smučanja v Sloveniji so vplivali nekateri specifični pospeševalni dejavniki, predvsem usmerjanje otrok v smučanje z "zimsko šolo", množično propagiranje te dejavnosti preko javnih medijev ob mednarodnih športnih dosežkih slovenskih reprezentantov, marketinška dejavnost izdelovalcev smučarske opreme in socialni ukrepi, to je predvsem nakup žičniških vozovnic s strani posameznih podjetij in ustanov za svoje delavce.

Med letoma 1960 in 1980 je bila v Sloveniji zgrajena večina sedanjih smučišč, medtem ko je po letu 1980 šlo pretežno le še za dopolnjevanje oziroma širitev smučarskih prog ali žičnic znotraj obstoječih smučarskih območij.

Leta 1996 je bilo v Sloveniji 52 smučišč (območij), za katera je značilno zlasti, da **nimajo razsežnega**, razvejenega in visokozmogljivega omrežja smučarskih prog, ki bi segale visoko v gorski svet. Prav tako je v obstoječih smučarskih območjih le malo dolgih srednje težkih in težkih prog, ki bi ustrezale smučarjem z boljšim obvladovanjem smučarske tehnike, hkrati pa zadovoljevale tudi segment smučarjev, ki žele "potovati", to je menjavati različne smučarske proge (to je tako imenovane proge v obliki "skicirkusa").

Za alpsko smučanje kot pomembnejšo zimsko obliko rekreacije je torej na voljo predvsem ponudba manjših, disperzno razporejenih smučišč.

Problemi ekološke (na primer zoževanje habitatov, krčenje gozda, pospeševanje vodnega odtoka), pokrajinsko estetske (na primer tehnizacija gorskega sveta) ali socialne (na primer prenasičenost rekreacijskih območij, izguba ekonomske in politične suverenosti domačinov) obremenitve zato še zdaleč **ne stopajo tako močno v ospredje** kot v številnih tujih alpskih pokrajinah. Bolj izstopajo problemi ekonomsko uspešnega vzdrževanja smučarske infrastrukture, zgrajene v območjih z malo ustreznimi pokrajinskimi razmerami, saj jih je treba izboljševati zlasti z napravami za umetno zasneževanje. Poleg tega tudi njena majhna zmogljivost otežuje gospodarno poslovanje in s tem posodabljanje ter prilagajanje novim kvalitativnim zahtevam (na primer udobnejše, hitrejše in varnejše žičnice).

4. Četrta skupina obsega rekreacijske dejavnosti, ki so **vezane zgolj na grajene športne objekte**. Tudi za nekatere izmed teh dejavnosti, ki se odvijajo na prostem, je zaželeno prijazno okolje, vendar pa ne gre za neposredno odvisnost oziroma navezanost na naravne pokrajinske dobrine. V to skupino sodi večina športov in dejavnosti prostega časa, ki jih izvajamo na zgrajenih igriščih oziroma objektih, pokritih ali nepokritih, najsi bo sredi odprte pokrajine (na primer jahalni center, šotorišče, športno letališče in vzletišče, piknik prostor, steza za trim) ali v naseljih (na primer igrišča za igre z žogo, za atletiko, dvorane za ples).

Tenis: Med športnimi dejavnostmi, kjer se je število aktivnih udeležencev v zadnjih letih močno povečalo, izstopa tenis. Iz ankete o športno-rekreativni dejavnosti v Sloveniji (Petrović, 1997) je razvidno, da se je na lestvici športnih panog po odstotkih udejstvovanja v letih 1986 - 1996 ta igra dvignila s 16. na 10. mesto.

Prostorski učinki povečanega pomena tenisa so razvidni iz podatka, da je bilo v Sloveniji leta 1997 več kot tisoč teniških igrišč, ki so bila razporejena v 84 naseljih. Pri tem je značilno, da niso bila locirana samo v mestih in v pomembnejših turističnih krajih, temveč deloma tudi v manjših urbaniziranih naseljih in celo vaseh. Vzrok za nastajanje tudi v slednjih dveh tipih naselij je lahko lažja pridobitev (na primer cenejša zemljišča, lažja

pridobitev lokacijskega dovoljenja) lokacije, želja posameznih gostišč, da bi povečala svojo atraktivnost s teniškim igriščem, ali pa interes lokalne skupnosti za tovrstno rekreacijo. Ne gre pozabiti, da so številna sicer manjša slovenska naselja socialno preslojena, skladno s tem pa se v njih uveljavljajo prostočasne navade urbanega prebivalstva. Tenis je hkrati ena tistih dejavnosti, zaradi katerih ljudje v prostem času med tednom niso pripravljeni prepotovati dolgih poti (Wolf, 1992).

Teniška igrišča tako postajajo čedalje bolj nujen sestavni del rekreacijske opremljenosti slovenskih mest, pa tudi manjših urbaniziranih naselij in turističnih krajev.

Na splošno se tenis ocenjuje kot okolju prijazna dejavnost. Vendar je čedalje več primerov, ki kažejo, da je njihova graditev sredi stanovanjskih objektov za neposredne stanovalce izredno moteča (na primer zaradi ponavljajočega se zvoka, ki ga povzroča udarjanje žogice).

5. Posebna, peta skupina so tiste dejavnosti, ki jih izvajamo na prostem, **vendar v umetno oblikovani pokrajini**. Gre torej za posamezna ožja ali tudi širša pokrajinska območja, katerih naravne ali tradicionalne kulturne pokrajinske sestavine so zaradi rekreacije preoblikovane do take mere, da lahko govorimo o umetno oblikovani naravi, včasih tudi o psevdonaravi. Nekatere rekreacijske dejavnosti so že od nekdaj vezane na taka območja. Značilni primeri so mestni parki in parki ob posameznih reprezentančnih poslopih. V novejšem času se dogaja, da ponekod v celoti oblikujejo odprto pokrajino tudi zaradi športne rekreacije ali drugih rekreacijskih dejavnosti. Očitni primeri so igrišča za golf, umetno zgrajene vodne površine, živalski vrtovi in prostočasni parki različnih namembnosti. Glede na to, da so navedene oblike značilne predvsem za gosteje naseljena in urbanizirana območja razvitih držav (izjema je golf), kjer primanjkuje prostora za posamezne oblike rekreacije na prostem in je pokrajina rekreacijsko malo ustrezna, imamo v Sloveniji za zdaj še malo primerov takega pokrajinskega preoblikovanja. Posamezni primeri pa se vendarle porajajo tudi pri nas, vendar so prostorsko raztreseni in zajemajo teritorialno manj obsežne izseke pokrajine, kot na primer: igrišča za golf, ribniki za športni ribolov in hortikulturni parki.
6. Omeniti kaže tudi skupino tistih rekreacijskih dejavnosti, ki jih izvajamo na prostem, vendar **znotraj naselij**. Gre za dejavnosti, pri katerih so udeleženci motivirani sicer z željo po telesni in duševni sprostitvi, ki jo skušajo doseči s sprehodom ali posedanjem znotraj naselja (v lokalih in parkih), hkrati opazovati druge ljudi ali kontaktirati z njimi, lahko pa žele biti opaženi tudi sami (tako imenovano "promeniranje"). Zaradi navedenih motivov se dejavnost, pri kateri se kombinirajo sprehod, kontaktiranje ali opazovanje drugih ljudi, ogledovanje izložb, trgovin, tržnic ali posedanje v lokalu ali parku, osredotoča na nekaterih mestnih ulicah in parkih. Običajno v tistih, ki so posebej privlačni zaradi svojega videza (na primer stari mestni deli, območja s posebnimi funkcijami, ki že same zase vplivajo na osredotočanje ljudi, na primer tržnice, visokošolsko središče, peš cone s trgovinami). Na takih lokacijah se zato oblikujejo še dodatne dejavnosti, ki so namenjene tudi sprehajanju in kontaktiranju (na primer lokali na prostem).
7. Sedmo skupino oblikujejo dejavnosti, ki jih izvajamo na **kmetijskih in gozdnih zemljiščih** bolj ali manj zaradi **utilitarnih** nagibov, deloma pa tudi rekreacijskih. Gre torej za dejavnosti delovne narave z namenom, da se ob delu oskrbujemo, hkrati pa tudi telesno razgibamo ali duševno sprostimo. V to skupino lahko uvrstimo obdelovanje vrta,

vrtička, sadovnjaka ali vinograda, poleg njih pa tudi nabiranje gozdnih sadežev. Slednja dejavnost je sestavljena iz hoje, ki pa je pogosto sekundarnega pomena, saj je v ospredju oskrbni motiv.

Kot kaže naša anketa, ima trenutno v naših mestih zlasti med srednjo in starejšo populacijo med temi dejavnostmi posebno vlogo **vrtičkarstvo**.

V posameznih vrtičarskih območjih izvedena proučevanja kažejo, da ima za pretežen del vrtičkarjev obdelovanje zemljiške parcele dvojen pomen: možnost samooskrbe z zelenjavo na eni strani in rekreacije na drugi.

Naraščanje števila vrtičkov zbuja pozornost, ker se po virih iz zahodnoevropskih držav njihovo število postopno zmanjšuje. Grønning ugotavlja, da je v klasični deželi vrtičkarjev, to je Nemčiji, njihovo število doseglo višek leta 1949, in da od tedaj upada. Poglavitni vzrok nazadovanja naj bi bila zmanjšana gospodarska, to je samooskrbna potreba. Gälzer poleg tega navaja, da se je način izrabe vrtičkov v Nemčiji tekom časa preoblikoval iz gospodarskega v rekreacijskega, kar se kaže v zmanjšanju ali opuščanju kmetijske rabe na vrtičkih v korist travnih oziroma parkovnih površin, opremljenih z rekreacijskimi napravami (na primer igrala za otroke, prostor za piknike in sončenje, montažni bazeni).

Nasprotno težnjo, to je **večanje števila vrtičkov, značilno za slovenska mesta**, je mogoče pojasniti z naslednjim:

Z večanjem števila starejših in upokojenih oseb se povečuje zanimanje za to dejavnost, saj je za mnoge od njih vrtičkarstvo pomembna življenjska vsebina.

Ker del mestnih prebivalcev živi v manjših in "nepopolnih" stanovanjih (brez balkona, terase) in v bližini številnih stanovanjskih blokov ni na voljo površin, ki bi ustrezale željam stanovalcev po stiku z zelenim okoljem in po druženju kot sredstvu za kompenzacijo ali za omilitev osamljenosti, jim vrtiček pomeni stik z naravo. Za prebivalce z nizkimi dohodki pa so pridelki z lastnega vrtička še vedno pomembna možnost samooskrbovanja. Da je ta motiv pomemben, dokazuje sedanja raba vrtičkov, saj je večina izrabljena pretežno za gojenje različnih vrst zelenjave (Ostaneč, 1997).

Za prostorsko razmestitev vrtičkov je v slovenskih mestih značilno zlasti naslednje:

Številni kompleksi so **znotraj mestnega območja** na nezazidanih zemljiščih, ki niso predvidena za vrtičkarstvo, vendar za načrtovano rabo trenutno še ni zanimanja. Drugi del vrtičkov pa se nahaja na robu zazidanega mestnega območja na površinah, kjer je bila zaradi deagrarizacije kmetijska raba opuščena.

Oblikovanje vrtičarskih območij znotraj mestnega teritorija, pogosto med drugimi, tipično mestnimi rabami oziroma strukturami, daje posameznim mestnim delom videz spontanega in provizorično urejenega prostora. Na to vpliva predvsem uveljavljanje osebnih idej posameznikov pri postavljanju lop in pomožnih objektov.

Ne gre prezreti, da so številni vrtičkarji socialnogeografska skupina z dohodki, ki jim ne omogočajo večjih naložb v vrtiček. Njihov ekonomski položaj jih sili v postavljanje objektov iz odpadnega materiala na podlagi "lastnega načrta" in svojega dela.

Kljub prostorskoureditvenim pogojem, ki jih v posameznih občinah opredeljujejo z odloki o urejanju vrtičkarstva ali s pravilniki društev vrtičkarjev, pri videzu vrtičkov še vedno izstopajo učinki uveljavljanja osebnih nagibov in možnosti vrtičkarjev pred določili prostorskoureditvenih pogojev. Uveljavljanje oblikovno sprejemljivejših ureditvenih načel je oteženo prav zaradi socialno pogojenega ravnanja njihovih nosilcev. Možnost, da se postavijo oziroma oblikujejo kompleksi vrtičkov pretežno na obrobju mesta, pa zavira

interes velikega dela zakupnikov po vrtilčku v relativni bližini stanovanja, po možnosti ne dlje kot 20 minut hoje.

8. Posebna skupina so tiste dejavnosti, ki so navezane na zgodovinske, umetnostne in tehnične znamenitosti. Ker so številni taki objekti sestavni del odprte pokrajine, gre pravzaprav za dejavnosti, ki so odvisne od pokrajine. Druga skupina teh dejavnosti pa je vezana na kulturne objekte, ki so bili zgrajeni prav v ta namen.

Vse te oblike so namenjene kulturno-umetnostnemu doživljanju, ki se uresničuje ob ogledih znamenitosti ali ob kulturnih prireditvah, ki se v njih prirejajo. Poleg estetskega užitka pri tem pridobimo tudi nova spoznanja in obogatimo znanje. Tudi te dejavnosti lahko pripomorejo, da se človek ne samo duhovno in kulturno obogati, temveč tudi telesno ali duševno osveži. To pa pomeni, da imajo do določene mere tudi rekreacijski pomen.

9. Omeniti moramo še skupino dejavnosti v prostem času, ki so vezane tako na odprto pokrajino ali na grajene objekte in služijo zavestnemu sproščanju, naj bo z različnimi zabavnimi ali športnimi prireditvami in igrami, pri katerih so lahko udeleženci pasivni opazovalci ali pa tudi aktivni udeleženci. Čedalje močneje izražena želja po sproščanjem, spontanem in intenzivnem doživljanju je v zadnjih letih močno okreplila povpraševanje po tem udejstvovanju in sprožila številne nove oblike infrastrukture, namenjene tej sicer izredno razvejeni skupini dejavnosti.

Iz širokega seznama infrastrukture, ki jo pobuja ta snop dejavnosti, naj se spomnimo, da se poleg posameznih objektov (na primer disko klubi) oblikujejo različne oblike zabavnih doživljajskih parkov (Disneyjevi parki, zabavišni parki), kraji, usmerjeni v igralništvo ali v prirejanje tradicionalnih zabavnih ali športnih prireditev.

Kot je razvidno iz rezultatov naše ankete, ima tudi ta snop dejavnosti pomembno vlogo pri preživljanju prostega časa slovenske populacije. S tem se poleg posameznih infrastrukturnih objektov, namenjenih tem dejavnostim, oblikujejo tudi posamezni mestni deli, ki so občasno namenjeni predvsem tej priložni funkciji (na primer Lent v Mariboru, Marijin trg v Ljubljani).

SKLEP

Z navedeno razčlenitvijo smo želeli opozoriti, da se sedanje rekreacijske dejavnosti v Sloveniji **navेzujejo na različna pokrajinska območja**, pa tudi na objekte in naprave. Heterogene dejavnosti s tem vplivajo na **prostorsko in časovno zelo disperzirano usmerjanje potovanj bližnje rekreacije**.

Bližnja rekreacija se torej uresničuje tako v samem kraju bivanja kot v njegovi ožji in širši okolici. Številne oblike rekreacije so vezane na odprto pokrajino in njene naravne ali kulturne prvine, prav tako pa mnoge tudi na grajeno okolje, to je na naselja in njihovo infrastrukturo.

Zaradi številnih oblik rekreacije, prostorsko omejenega radija teh migracij in policentrično zasnovane poselitve so v Sloveniji **učinki bližnje rekreacije** dekoncentrirani oziroma **razpršeni**. Do močne koncentracije obiskovalcev prihaja občasno na lokacijah, ki izstopajo po svoji rekreacijski ustreznosti in privlačnosti in kjer se dejavnosti bližnje rekreacije prekrivajo s počitniško rekreacijo (to je rekreacija počitniških gostov turističnih krajev).

Postopna preobrazba iz agrarne v industrijsko in urbanizirano družbo je v Sloveniji sprožila raznolike oblike in učinke preživljanja prostega časa.

Sedanje oblike preživljanja prostega časa prebivalcev Republike Slovenije so odsev psiholoških dejavnikov, to je različnih predstav in želja, pa tudi pričakovanj, izkušenj in informiranosti. Hkrati pa tudi ekonomskih razmer, ki pogojujejo različne načine življenja posameznih prebivalstvenih slojev. Pomembne so tudi še vedno močne sorodstvene vezi med mestom in podeželjem.

Tako so se na eni strani oblikovale skupine prebivalstva, ki so nagnjene k tistim prostočasnim oblikam pri katerih rekreacija (obnavljanje fizičnih ali duševnih moči) ni edini ali pglavitni motiv, pač se ta prepleta z željo po oskrbi z lastnimi kmetijskimi pridelki ali celo s pridobivanjem materialnih koristi (na primer z zidavo počitniške hiše); na drugi strani pa gre za skupine, ki svoj prosti čas namenjajo dejavnostim izrazito rekreacijske in deloma tudi potrošniške narave. Te so lahko pogojene tudi s statusnimi oziroma prestižnimi nagibi (na primer smučanje, lov, preživljanje prostega časa na plovilu, golf). Lahko govorimo o močni polarizaciji prostočasnih navad.

Tudi v prostorskih učinkih rekreacije lahko zaznamo policentrično zasnovan razvoj Slovenije. Ta se kaže v raztreseni razporeditvi rekreacijskih območij in objektov okrog posameznih slovenskih mest.

K omenjeni raznolikosti preživljanja prostega časa pripomorejo tudi dejavniki rekreacijske ponudbe, naj bo primarnih dobrin, ki vplivajo na naravno primernost pokrajine za različne rekreacijske dejavnosti ali razvitost rekreacijske infrastrukture (rekreacijski objekti in naprave). To navaja k sklepu, da bodo tudi v prihodnje prostočasne navade slovenskega prebivalstva raznolike. Če upoštevamo še težnje v drugih državah, lahko sklepamo, da se bo ob dvigu življenjske ravni krepil pomen rekreacijskih dejavnosti, pri katerih bodo prevladovali rekreacijski nagibi, medtem ko se bo postopoma zmanjševala vloga "nečistih" oblik rekreacije. Zaradi vloge različnih dejavnikov, ki delujejo na prostočasno ravnanje, ne moremo pričakovati enostranske usmeritve rekreacijskega obnašanja. To pomeni, da je mogoče predvidevati tudi različne prostorske zahteve, tako tiste ki se nanašajo na ohranitev razmeroma prvobitne, netehnizirane pokrajine, kot tudi take, ki potrebujejo gradnjo različnih rekreacijskih objektov in naprav (Jeršič, 1997).

LITERATURA

- Adamič M., 1988: Kdo upravlja s populacijami divjadi?
- Agricola S., Taube R., 1990: Freizeit - Nutzungsansprüche an Natur und Landschaft; - Deutsche Gesellschaft für Freizeit und Tourismus, Leske + Budrich, Opladen.
- Albrecht I., 1967: Untersuchung zum Wochenendverkehr der Hamburger Bevölkerung; Teil A: Die Wochenendverkehrsregion; - Institut für Verkehrswissenschaft, Universität Hamburg.
- Backé B., Peyker R., 1981: Freizeittätigkeiten und Naherholungsaktivitäten der Klagenfurter Bevölkerung; - Berichte zur Raumforschung und Raumplanung, 25, H.2, str. 25-43, Wien.
- Cigale D., 1998: Bližnja rekreacija prebivalstva malih mest in njeni pokrajinski učinki (na primeru Domžal); - Magistrska naloga, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete, Ljubljana.
- Dach-Hamann A., 1977: Das Bergische Land als Naherholungsraum. Struktur und Probleme des Naherholungsverkehrs unter besonderer Berücksichtigung der Tageserholung und des Freizeitwohnens; - Düsseldorfer Geographische Schriften, H. 8, Düsseldorf.
- Dick A., 1990: Trends der Freizeitgesellschaft und ihre Auswirkungen auf Raum und Umwelt; - Arbeitsmaterial: Großflächige Freizeiteinrichtungen; Akademie für Raumforschung und Landesplanung, Hannover, str. 3-9.
- Doupona M., 1996: Športna dejavnost v povezavi s spolom; - Športnorekreativna dejavnost v Sloveniji, str. 20-28; Inštitut za kineziologijo Fakultete za šport; Ljubljana.
- Eberle I., 1976: Der Pfälzer Wald als Erholungsgebiet unter besonderer Berücksichtigung des Naherholungsverkehrs; Arbeiten aus dem Geographischen Institut der Universität des Saarlandes, B. 22, Saarbrücken.
- Eberle I., 1980: Flächenangebote und Freizeitinfrastruktur des stadtnahen ländlichen Raumes in der BRD und ihre Nutzung durch den Naherholungsverkehr; - Münstersche Geographische Arbeiten, H. 7, str. 127-140, Paderborn.
- Freizeitlexikon, 1986, Fink Kümmerly + Frey.
- Gozd-divjad, 1982, Gozdarski študijski dnevi, 28. - 29. 1. 1980; Biotehniška fakulteta, TOZD za gozdarstvo, Ljubljana.
- Harrison C., 1983: Countryside recreation and London's urban fringe; - Transactions Institute of British Geographers, n.s. 8, str. 295-313.
- Institut für Freizeitwirtschaft, Wachstumfelder im Freizeitbereich bis 1995, München.
- International Geographical Glossary, 1985; - Franz Steiner Verlag Wiesbaden GMBH, Stuttgart.
- Jereb S., 1996: Ustreznost in izkoriščenost slovenske pokrajine za gornišvo; - Diplomaska naloga na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete, Ljubljana.
- Jeršič M., 1971 a: Izletniška potovanja in izletniški prostor; - Inštitut za geografijo univerze, Ljubljana.
- Jeršič M., 1971 b: Izletniška rekreacija mestnega prebivalstva in njeni prostorski učinki; - Geographica Slovenica 1. Jugoslovanski simpozij o urbani geografiji.
- Jeršič M., 1984: Prostorski učinki rekreacije prebivalstva Novomeške regije; - Dolenjska in Bela krajina, zbornik, Ljubljana.
- Jeršič M., 1985: Turistična geografija; - Filozofska fakulteta, Ljubljana.

- Jeršič M., 1992: Gradivo terenskih vaj študentov Oddelka za geografijo Filozofske fakultete.
- Jeršič M., 1995: Bližnja rekreacija prebivalcev mesta Ljubljane; - Dela 11, str. 151-168.
- Jeršič M., 1996: Opredelitev vloge prostorskih planskih dokumentov pri načrtovanju turizma z analizo tujih izkušenj (raziskovalna naloga); - Inštitut za geografijo, Ljubljana.
- Jeršič M., 1997: Oblikovanje zasnove rekreacije v prostoru z usmeritvami in pogoji za njeno izvajanje (raziskovalna naloga); - PRE Inštitut za arhitekturo in prostor, Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana.
- Kaminske V., 1981: Der Naherholungsverkehr im Raum Nordschleswig; - Mannheimer geographische Arbeiten 11; Mannheim.
- Kaminske V., 1981: Zur systematische Stellung einer Geographie des Freizeitverhaltens; - Geographische Zeitschrift 69.
- Kemper F.J., 1977: Inner- und außerstädtische Naherholung am Beispiel der Bonner Bevölkerung. Ein Beitrag zur Geographie der Freizeit; - Arbeiten zur Rheinischen Landeskunde, H. 42, Bonn.
- Kemper F.J., 1980: Aktionsräumliche Analyse der Sozialkontakte einer städtischer Bevölkerung; - Geographische Zeitschrift.
- Kerstiens-Koeberle E., 1979: Freizeitverhalten im Wohnumfeld. Innerstädtische Fallstudien, Beispiel München; - Münchner Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie, B. 19, Kallmünz.
- Kirstges T., 1992: Sanfter Tourismus; - München - Wien.
- Krippendorf J., 1975: Die Landschaftsfresser; Tourismus und Erholungslandschaft - Verderben oder Segen? - Bern.
- Obvestila PZS, 1995, št.3, letnik 21; Planinska zveza Slovenije, Ljubljana.
- Obvestila PZS, 1996, št.3, letnik 22; Planinska zveza Slovenije, Ljubljana.
- Obvestila PZS, 1997, Redna skupščina Planinske zveze Slovenije; Planinska zveza Slovenije, Ljubljana.
- Opaschowski H. W., 1991: Oekologie von Freizeit und Tourismus; - Opladen.
- Ostaneč P., 1997: Učinki rekreacije na izrabo tal na območju mesta Ljubljane; - Diplomski naloga na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete, Ljubljana.
- Petrovič K., Ambrožič F., Sila B., Doupona M., 1996: Športnorekreativna dejavnost v Sloveniji 1996; - Inštitut za kineziologijo Fakultete za šport, Ljubljana.
- Podatki o ribiško-gojitvenih načrtih ter o evidenci izvrševanja, 1978, Uradni list SRS, 7-429/78.
- Podatki Ribiške zveze Slovenije - računalniški izpisi, 1997, Ljubljana (interno gradivo).
- Podatki Zavoda za ribištvo - računalniški izpisi, 1997, Ljubljana (interno gradivo).
- Poročilo o higieni kvaliteti kopalnih vod, 1997.
- Povž M., 1992: Rdeči seznam ogroženih sladkovodnih rib in piškurjev v Sloveniji; - Varstvo narave, št. 17, str. 51-59.
- Povž M., 1996: Sladkovodne ribe, Narava Slovenije, stanje in perspektive, Društvo ekologov Slovenije, Ljubljana, str. 345-355.
- Povž M., Sket B., 1990: Naše sladkovodne ribe; - Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Romeiss - Stracke F., 1985: Andere Rahmbedingungen - andere Freizeit- und Lebensstile; - Braunschweig.

- Romeiss - Stracke F., 1990: Zeitstrukturen in unserer Gesellschaft und ihre räumlichen Auswirkungen; - Arbeitsmaterial: Großflächige Freizeiteinrichtungen; Akademie für Raumforschung und Landesplanung, Hannover, str. 10-16.
- Ruppert K., 1977: Die wissenschaftliche Stellung einer allgemeinen Geographie der Freizeitverhaltens; - Geographica Slovenica 5.
- Ruppert K., Maier J., 1969: Naherholungsraum und Naherholungsverkehr; Wirtschaftsgeographisches Institut der Universität München, Starnberg.
- Ruppert K., Maier J., 1970: Zur Geographie des Freizeitverhaltens; - v: Münchner Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie, B. 6, str. 9-36, Regensburg.
- Ruppert K., Maier J., 1970: Der Naherholungsverkehr der Münchner - ein Beitrag zur Geographie des Freizeitverhaltens; - Mitteilungen der geographischen Gesellschaft in München, B. 55, Teil 2, München.
- Schmidt H., 1993: Der Erholungsraum der Stadt Potsdam - räumlich-materielle Grundlagen; - v: Raumansprüche durch Freizeitaktivitäten. Ausgewählte Untersuchungsergebnisse aus den alten und neuen Bundesländern; Berichte und Materialien Nr. 13; Herausgegeben von Kristiane Klemm und Gerd Mielitz; Verlag für universitäre Kommunikation Berlin, str. 89-110.
- Schnell P., 1977: Naherholungsraum und Naherholungsverhalten, untersucht am Beispiel der Solitärstadt Münster; - Spieker, 25, str. 179-218, Münster.
- Schnell P., 1994: Das wohnungs- und stadtnahe Freizeitverhalten der Münsteraner; -v: Felix-Henningsen P., Heineberg H., Mayr A. (Hrsg.): Untersuchungen zur Landschaftsökologie und Kulturgeographie der Stadt Münster; Münstersche geographische Arbeiten, H. 36.
- Schulz H. J., 1978: Naherholungsgebiete. Grundlagen der Planung und Entwicklung; - Verlag Paul Parey; Berlin, Hamburg.
- Sila B. (ured.) s soavtorji, 1997: Gibalna dejavnost odraslih prebivalcev Republike Slovenije, Inštitut za kineziologijo Fakultete za šport; Ljubljana.
- Sila B., 1996: Športna dejavnost v povezavi s starostjo; - Športnorekreativna dejavnost v Sloveniji, str. 28-34; Inštitut za kineziologijo Fakultete za šport; Ljubljana.
- Šivec J., 1988: Gojitev divjadi in slovenska pokrajina. - Diplomaska naloga na oddelku za geografijo Filozofske fakultete, Ljubljana.
- Šom M., 1996: Način preživljanja prostega časa meščanov Dunaja in Ljubljane od druge polovice 19. stoletja do 30-let 20. stoletja. - Razvoj turizma v Sloveniji, Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Ljubljana, str. 97-105.
- Wolf K., Steingrube W., Hellberg U., Korinth H., Schäflein S., 1992: Raumansprüche bewegungsorientierter Freizeitaktivitäten im Rhein-Main-Gebiet; - Materialien 15, Frankfurt am Main.
- Zbornik gojitvenih lovišč, 1989: Skupnost OZD za lovstvo in ribištvo. Ob 40-letnici (1949-1989), Ljubljana.